Prípadové štúdie sociálnych inovácií v Slovenskej republike

doc. Ing. Peter Sika, PhD.
Mgr. Marcela Hajtmánková
Ing. Eva Pongrácz, PhD.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Social Innovation Plus - Competence Centres

Vypracované pre potreby Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Obsah:

YOUTH WATCH str.03

MONSE str.08

DRUŽIVA, O.Z. SOCIÁLNE POĽNOHOSPODÁRSTVO str.15

DOM.ov str.20

AGRO-DREVINOVÝ EKOSYSTÉM str.27

STEP ENERGETICKÁ CHUDOBA str.31

WELLNEA INCLUDIDAKTIV str.39

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA str.44

SOCIÁLNI INOVÁTORI str.50

INTELIGENTNÝ VZDELÁVACÍ SYSTÉM SMARTBOOKS str.55

YOUTH WATCH

Mgr. Marcela Hajtmánková

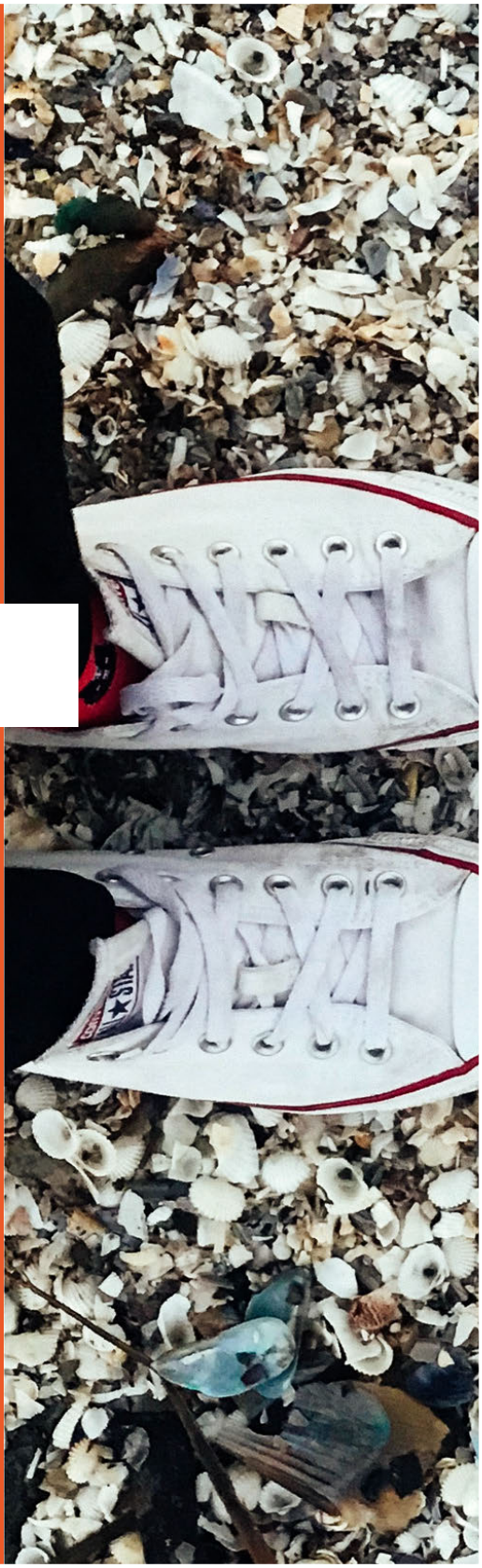

SÚVIS S OBLASŤOU: NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE

Fenomén sledovania trendov je viac menej novodobý rovnako ako jeho pôvod. Slovo trend (vo význame, v akom ho chápeme dnes) vyjadrovalo pôvodne fakt, že istá tendencia alebo sklon začína prevažovať v móde alebo kultúre v istom časovom období. Dnes sú trendy spájané už aj s inými oblasťami a ich sledovanie sa stalo súčasťou spoločenského života.

Pre všetkých, ktorí sa zameriavajú na výchovu a vzdelávanie mládeže, je sledovanie trendov prepojené s tzv. kultúrou mládeže, ktorá je súhrnom spôsobov, akými mladí vedú svoj život. Koncept kultúry mládeže vníma mladých ľudí ako špecifickú subkultúru, ktorá si vytvára vlastné normy, zvyky a hodnoty a tie sa prejavujú v istej forme správania. Podstatné je, že kultúra mladých sa odlišuje od kultúry starších generácií v spoločnosti.

Niektoré fenomény v živote mladých sú krátkodobé a sú len módnou záležitosťou, iné sú však trvalejšie a odrážajú sa vo viacerých oblastiach života – reagujú na ne médiá a firmy prinášajú produkty, ktoré sú na prejavy správania priamo naviazané a v istom zmysle ich aj podporujú.[1]

Trend je zmena v správaní, postojoch, hodnotách mladých ľudí, súčasnej generácie.
Sonda je prieskum do života mladého človeka. Zaujímavé informácie, ale nemusia byť trendom.[2]

Sledovanie trendov, v tomto prípade u mladých ľudí, je nepochybne zaujímavým spôsobom ako sledovať vývin sociálnych inovácií. Spôsoby, ako mladí alebo tí, ktorí s mladými ľuďmi spolupracujú, reagujú na jednotlivé trendy, poskytujú vzácne informácie o tendenciách riešenia problémov a výziev, ktorým mladí ľudia v dnešnom svete čelia.

Aktuálne dáta v oblasti sledovania trendov na Slovensku neexistujú. Ak hovoríme o mládeži, existujúce dáta sa dajú čerpať iba zo Správy o mládeži, ktorú koordinuje Ministerstvo školstva.

Zdroj: unsplash.com

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Výstupom projektu organizácie YouthWatch sú informácie o niekoľkých trendoch, ktoré reflektujú zmeny v životnom štýle mladých ľudí na Slovensku. Informácie sú získané z rozhovorov s mladými ľuďmi a doplnkovým zisťovaním cez siete spolupracujúcich organizácií. Belgický partner s dlhoročnými skúsenosťami umožňuje porovnávať získané dáta o Slovákoch a Slovenkách s európskym kontextom a poskytuje významnú metodologickú podporu.

YouthWatch: „To, ako my chápeme trendy je, že vidíme iba to „viditeľné“.
Trendy neurčujeme, meníme iba uhol pohľadu a poukazujeme na rôzne spoločenské javy, ktoré sa aktuálne dejú a pomenovávame ako na to mládež reaguje. Trendy popisujú príležitosti a riziká (výzvy) mladej generácie.
Sledujeme trendy preto, aby sme sa priblížili iným generáciám (aby sme mladých "odtajnili"). Netvrdíme, že všetci mladí to prežívajú rovnako. Snažíme sa ľuďom poskytnúť „okuliare mladých“.

Základné informácie o OZ YouthWatch:

www.youthwatch.sk
Kontaktná osoba: Alena Tomanová
E-mail: info@youthwatch.sk
Telefón: 0944 732 320
Sídlo: Úprkova 45, 811 04 Bratislava
Adresa kancelárie: Štúrova 3, 811 02 Bratislava (budova Luxor)
IČO: 50040901
DIČ: 2120596225

Činnosť organizácie:

• MLÁDEŽNÍCKA POLITIKA - TEÓRIA A PRAX - mládežnícka politika je chápaná ako riadenie vecí verejných s cieľom zvyšovania kvality života mladých ľudí. Každá dobrá a efektívna politika je postavená na vedomostiach a poznaní dnešných mladých ľudí.

• KVALITA PRÁCE S MLÁDEŽOU – cieľom je vytvárať také príležitosti, ktoré mladým ľuďom pomôžu sformovať vlastnú budúcnosť. Je dôležité uvedomiť si, že kvalita práce s mládežou ovplyvní aj kvalitu súčasných a budúcich mladých ľudí.

• OBČIANSTVO A AKTIVITA MLADÝCH ĽUDÍ - téme ako rozvíjať aktivitu mladých ľudí a ich záujem o veci verejné sa organizácia venuje dlhodobo. Dnešná doba konzumu a individualizmu si vyžaduje nové prístupy a metódy, ktoré urobia aktivizmus a občianstvo príťažlivé pre dnešných mladých ľudí.

[1] Zdroj https://youthwatch.sk/wp-content/uploads/2022/02/Novovynárajúce-sa-trendy-A5V-2strany.pdf
[2] www.youothwatch.sk

• TRENDY A POTREBY MLÁDEŽE - neexistujú univerzálne metódy a prístupy, na ktoré reagujú všetci mladí ľudia. Mládež je nesmierne rôznorodá skupina. Citlivo zachytávať, čo sa deje v jednotlivých skupinách mládeže, analýza ich potrieb a tlmočenie týchto potrieb rôznym aktérom (politikom, vzdelávateľnom, zamestnávateľom a i.) je oblasť, kde organizácia poskytuje skúsenosti a informácie.

Tri základné produkty, ktorými sa organizácia môže prezentovať:

• „Trendy" – analýza súčasných trendov mladých ľudí[3]

• „Šlabikár neformálneho vzdelávania" - publikácia[4] a vzdelávací program „MARKER-Akadémia neformálneho vzdelávania" pre pracovníkov s mládežou alebo učiteľov

• „FUTURE LITERACY – BUDÚCNOSŤ MLÁDEŽE 2035" - projekt, ktorý reaguje na kompetencie 21. storočia[5]

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Poslaním OZ YouthWatch je prispievať k zvyšovaniu kvality práce s mládežou a mládežníckej politiky sledovaním trendov, prinášaním inovácií a rozvojom mladých ľudí a tých, ktorí s nimi pracujú.

Misiou OZ YouthWatch sú mladí ľudia, ktorí aktívne spoluvytvárajú svet okolo seba, sú vnímaní ako dôležitá súčasť spoločnosti a sú náležite podporovaní.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou sú prioritne mladí ľudia a pracovníci s mládežou. Zároveň aj učitelia, ktorí taktiež priamo pracujú s mladými ľuďmi. Cieľom je, aby aj učitelia menili optiku vnímania a správania sa mladých ľudí cez prizmu: „Povedz mi, prečo sa takto správaš? Prečo to robíš?"

Sekundárnou cieľovou skupinou sú organizácie, ktoré sa venujú rozvoju potenciálu mladých ľudí ako aj psychológovia a kariérni poradcovia. Zámerom organizácie je ponúkať svoje služby a produkty aj biznis sektoru, hlavne zástupcom HR. Plánom je byť súčasťou think-tankov.

Zdroj: unsplash.com

[3] https://youthwatch.sk/wp-content/uploads/2022/02/Novovynárajúce-sa-trendy-A5V-2strany.pdf
[4] https://youthwatch.sk/wp-content/uploads/2022/02/SK_SLABIKAR_NFV_2020.pdf
[5] https://youthwatch.sk/buducnost-mladeze-2035/

SPÔSOB FINANCOVANIA

Organizácia je financovaná prostredníctvom grantov cez programy EÚ, ako je Erasmus+, ako aj z dotácií Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR „Programy pre mládež 2014 – 2020“, ktoré administruje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže.

S ohľadom na fakt, že táto téma nie je ešte v spoločnosti veľmi komunikovaná, žiadať o finančné zdroje je veľmi náročné. Ak by mali byť zber, výskum, analýza a následné vyhodnotenie trendov čo najviac adresné, kalkulácia jedného trendu by sa vyšplhala na 1000 Euro.

Doba sa dynamicky mení, súčasná generácia čelí spoločenským zmenám, ktoré sa dejú enormne rýchlo a ona na ne musí aj rýchlo reagovať. Sledovanie trendov mladých ľudí je dôležitým faktorom rozvoja úspešnej spoločnosti. A tomu by mali byť prispôsobené aj finančné možnosti a zdroje. Finančné príležitosti nového programového obdobia by mali reagovať aj na tieto výzvy.

Čo sa týka nefinančnej pomoci a podpory – veľmi dôležitým faktorom je zapojenie odborníkov z viacerých spoločenských oblastí (technológie, vedy, výskumu, ekológie a iných), ktorí by boli súčasťou analyzovania trendov mladých ľudí. Analýzy by dostali pridanú spoločenskú hodnotu, a preto by aj spôsoby reagovania na jednotlivé
trendy boli efektívnejšie.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

V rámci sledovania trendov sú dôležitými partneri zo zahraničia najmä organizácie ako Trendwolves, BrusselAVenir z Belgicka, Plurality University z Francúzska. Zo slovenských partnerov je to IPčko, Centrum vzdelávacích analýz, Metropolitný inštitút Bratislavy, OZ V.I.A.C., Rozvojová agentúra Žilinského samosprávneho kraja a iné.

OPIS PROBLÉMU

Aký spoločenský problém/výzvu inovácia rieši?

•Scitlivovanie verejnosti voči prežívaniu mladých ľudí
•Ako mladá generácia reaguje na spoločenské zmeny (STEEPLE) a ako tieto spúšťajú iné zmeny
•Fenomény: cancel culture, online community
•Trendy poukazujú na fenomény mladých – cieľom je otvoriť diskusiu pre verejnosť s cieľom priblížiť im „svet mladých ľudí“

Výzva, ktorá rezonuje:

•Snaha reagovať na všetky novo sa vytvárajúce trendy/výzvy (ako napr. reagovať na to, že fungujú nové virtuálne nevestince), ktoré sa následne odzrkadľujú v kultúre mladej generácie
•Riešenie tém v širšom kontexte - napr. nielen z pohľadu škôl,
•Snaha pomôcť mladým ľuďom spracovať ich prežívanie a reakcie – niekedy nechápu, prečo niečo robia a čo robia

SPÔSOB RIEŠENIA

Cez projekt organizácie YouthWatch prebieha kvalitatívny výskum, ktorý poskytuje hĺbkovú sondu do správania mladých. Skúmajú sa rôzne elementy, ktoré pomáhajú zachytiť fenomény súčasnej ako aj budúcej doby. Zistenia sú veľmi zaujímavé, využiteľné pre rôzne sektory, vrátane biznis sektora.
Z pohľadu vzdelávania sledovanie a popisovanie trendov iba „navodzuje“ atmosféru pre diskusiu. Cieľom je zmeniť postojovú rovinu spoločnosti voči správaniu mladých ľudí, ALE ak sa prechádza do aplikačnej roviny, reflektujú sa názory mladých ľudí.
Sledovanie trendov podnecuje k novým otázkam a „uvedomeniu“ si, čo sa deje vo svete mladých ľudí. Úlohou projektu je zistenia zanalyzovať a ponúknuť naspäť ľuďom, ktorí ich následne spracujú. YouthWatch ich potom sprevádza procesom, ako môžu zistenia aplikovať.

Každý prezentovaný trend obsahuje krátku charakteristiku jeho prejavov, najmä jeho previazanosť na hodnoty a potreby mladých, ktoré ich k takémuto správaniu vedú.

Ukážky trendov:

•Prebudená Slovatch - je to reakcia na globalizáciu súčasného sveta, kde sú mnohé produkty výsledkom masovej výroby. Mladí ľudia hľadajú vo svojich nákupných voľbách pravosť a príbeh a radi tiež podporujú iných mladých ľudí v podnikaní. Ide aj o snahu prezentovať hodnoty spojené so slovenskými koreňmi ako niečo iné, vzácne a odlišné od vonkajšieho sveta.

•Politický AktiMYzmus - hlavnými črtami tohto trendu sú vysoká kapacita mobilizácie rovesníkov cez sociálne siete, schopnosť zapojiť do spolupráce aktérov z iných oblastí spoločnosti (umelcov, mimovládne organizácie a pod.), pokojné zhromažďovanie, verejné vyjadrenie svojich požiadaviek, ktorým však nechýba radikálny a dôrazný akcent na potrebu zmeny (Proti korupcii – Za slušné Slovensko – Kulturblog)

•Nová spiritualita - mladí ľudia neustále hľadajú rôzne stratégie, ako si chrániť či obnoviť vnútornú rovnováhu a dosiahnuť životnú harmóniu. Často vytvárajú spoločenstvá, ktoré sú zamerané na iné ako materiálne hodnoty a výkon. Ich základným kameňom sú vzťahy a hodnoty ako rešpekt, uznanie, tolerancia či láska.

•IdenTYta - tento trend sa veľmi silno prejavuje pri téme rodovej identity. Dnešná generácia mladých ju posudzuje oveľa tolerantnejšie ako ich rodičia. Zmena pohlavia je čoraz bežnejšia a aj muži začali nosiť ženské šaty či topánky a používať mejkap. Kolekcie kozmetiky sú navrhované „pre každý vek, pre všetky rasy, pre každý rod", prípadne ako kozmetika bez „rozdielu rodu a identity" alebo s heslom „make up has no gender" (mejkap nemá rod)

•Supervyhorená generácia - súčasná mladá generácia sa nachádza v duševnej nepohode. Neprejavuje sa to len syndrómom vyhorenia, ale aj prežívaním depresií, sociálnych fóbií, prípadne nových foriem psychických problémov ako klimatická úzkosť, ortorexia (porucha príjmu potravy charakterizovaná extrémnou snahou stravovať sa zdravo) alebo bigorexia (závislosť na posilňovaní a porucha vo vnímaní svojich svalov). Vyhodnocuje sa, aké stopy na mladých zanechala sociálna izolácia počas pandémie. Neustále sledovanie videí či príspevkov s rôznym emocionálnym nábojom (údiv, strach, znechutenie, radosť, veselosť a pod.) bez času na spracovanie tejto emócie vyvoláva emocionálnu otupenosť, ktorá tiež zhoršuje vnútornú pohodu a nastavenie mladých.

•Druhý život sa stal prvým- pandémia obrátila život mladých ľudí úplne naruby. Počas lockdownov sa takmer všetky bežné aktivity presunuli do online priestoru. Mladí si v ňom vytvorili druhý život, ktorý tvorilo nielen distančné vzdelávanie, no najmä hry (často v tímoch), rôzne zábavné aktivity a telepárty. Dôležité tak bolo všetko to, čo sa dialo online. Nekonečný čas na internete mladí využívali aj na zlepšenie svojich zručností súvisiacich s technológiami (ako dobre vyzerať na kamere, ako tvoriť lepší obsah prostredníctvom filmových pásov, príbehov a pod.)

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Sledovaním trendov mladých ľudí, ich analýzou a následnou komunikáciou, spoločnosť napreduje. Z rozhovoru s organizáciou YouthWatch sme identifikovali nasledovné spoločenské výsledky, ktoré sa úzko prepájajú na sociálnu inováciu:

1. Trendy majú sociologicko-kultúrny presah

2.Výzvy, ktorým mladí ľudia čelia sú komplexné a nemožno ich kategorizovať iba do špecifických oblastí spoločnosti

3.Komunikácia spoločnosti s mladými ľuďmi sa začína meniť

4. Postoj spoločnosti voči mladým ľuďom sa mení

Limity: väčšinovo je zmapovaný iba život v online nie v offline priestore (trendy nemapujú po horizonte všetkých mladých ľudí, ale zameriavajú sa skôr na hlbšiu analýzu). Z dôvodu, že nie všetci mladí ľudia sú aktívni online, je dôležité podotknúť, že existuje aj sieť mladých Trendspotterov, ktorí dlhodobo vyhľadávajú a identifikujú zaujímavé správanie alebo aktivity mladých ľudí. Trendspotteri samotní sú mladí ľudia a na základe metodiky rovesníckeho prístupu identifikujú spomínané javy a prinášajú informácie priamo zvnútra ich rovesníckych skupín a otvorene vedia dodať aj tie (najmä z oblasti hodnôt), ktoré správaniu mladých dajú racionálny základ.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Spomínaný projekt organizácie YouthWatch je medzinárodný, spolupracujú na ňom s belgickou organizáciou Trendwolves, ktorá je skôr v pozícii experta a pomáha s identifikáciou a vyhodnocovaním trendov. Samotný prieskum sa však koná na národnej úrovni a mladí ľudia na Slovensku sa v ňom snažia identifikovať trendy, ktoré medzi nimi rezonujú.

Metodika je nesporne aplikovateľná tak na regionálnu ako aj na medzinárodnú úroveň. Sledovanie trendov v menších subkultúrach, v konkrétnom regióne na Slovensku alebo v konkrétnej organizácii by taktiež prinieslo zaujímavé zistenia, na základe ktorých je možné nastaviť zaujímavé spoločenské riešenia - napr. v škole alebo v konkrétnom Centre voľného času, ktoré by sledovalo potreby a trendy mladých vo svojom okolí a následne by svoju činnosť prispôsobilo tak, aby svojimi aktivitami vytvorilo atraktívne prostredie pre mladých ľudí vo svojej komunite. To isté platí v medzinárodnom kontexte.

Spoločnosť častokrát očakáva, že mladí ľudia „dospejú" a prispôsobia sa realite, na akú je väčšinová spoločnosť zvyknutá. Niektoré fenomény v živote mladých sú krátkodobé a sú len módnou záležitosťou, iné sú však trvalejšie a odrážajú sa vo viacerých oblastiach života. Na to reagujú médiá a firmy prinášajú produkty, ktoré sú na prejavy správania priamo naviazané a v istom zmysle ich aj podporujú.

Spoločnosť sa prispôsobí tým, ktorí ju začnú riadiť. Výmena generácií je nevyhnutná, ako aj prispôsobenie sa novým trendom. Generácia označovaná ako Z (ľudia narodení v rokoch 1995 – 2015) je oproti ostatným generáciám početnejšia (tvorí cca 32 % celosvetovej populácie)[6] . To, ako žije, čomu verí, aké má hodnoty či očakávania, sa skôr či neskôr odrazí na rôznych oblastiach života v spoločnosti. Generáciu Z nie je možné presne zaškatuľkovať, no dá sa zadefinovať súbor ideí a hodnôt (a na to nadväzujúce správanie), ktoré v tejto skupine silno rezonuje a vytvárajú jej spoločného ducha.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://youthwatch.sk/

[6]https://nypost.com/2020/01/25/generation-z-is-bigger-than-millennials-and-theyre- out-to-change-the-world/

MONSE

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

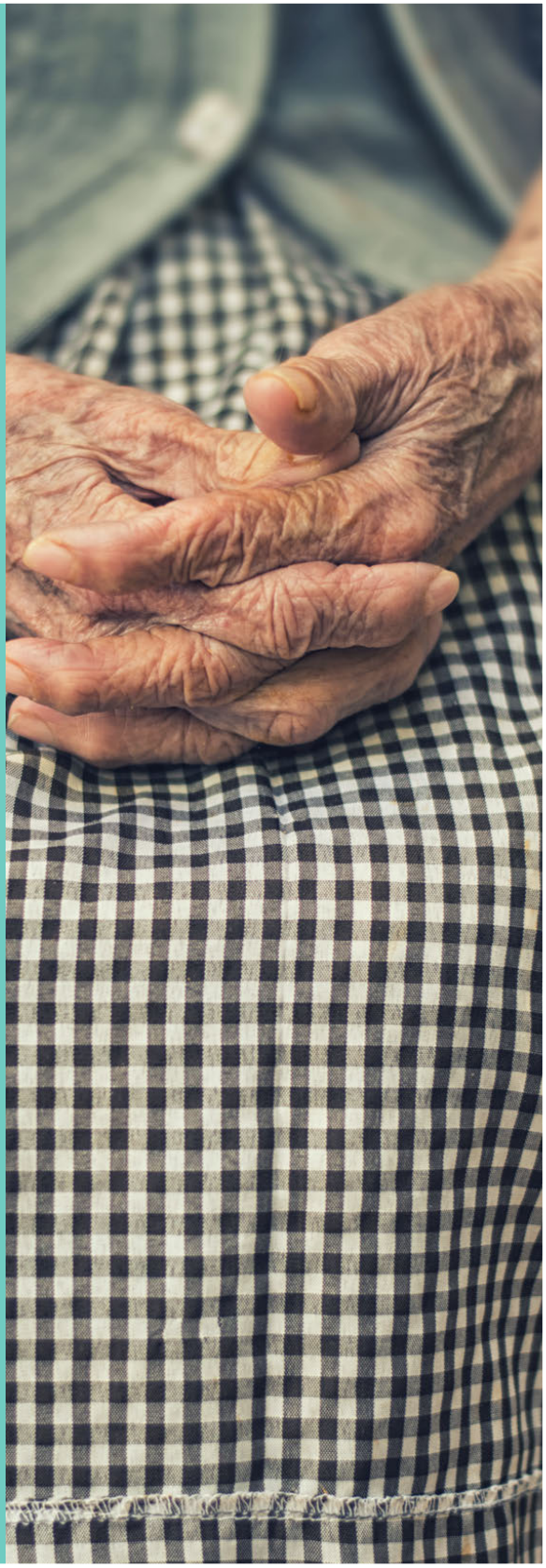

PROJEKT „MONSE“

Európska komisia v Zelenej knihe o starnutí[1] z roku 2021 vyzýva na diskusiu k problematike starnúcej európskej spoločnosti, čo predstavuje jednu z najdôležitejších výziev s významnými dopadmi na jednotlivca aj na spoločnosť. Starnutie je problém nielen individuálny, ale i celospoločenský. Starnutie slovenskej populácie prináša zmeny v spoločnosti, na ktoré je nevyhnutné reagovať systémovými zmenami a zároveň je nutné pripraviť sa na rastúci tlak na poskytovanie sociálnych služieb, ktoré starnutie populácie vyvolá. Podiel seniorov vo veku 65 a viac rokov dosahoval na území Slovenskej republiky na začiatku 20. rokov minulého storočia približne 5 %. K zrýchleniu nárastu podielu seniorov na hranicu 10 % došlo do konca 80. rokov a koncom roka 2018 dosahovala seniorská zložka 16 % z celkovej populácie Slovenska. Podľa Šprochu, Ďurčeka (2019)[2] by v druhej polovici 20. rokov tohto storočia mohlo dôjsť k prelomeniu 20 % hranice a v 60. rokoch dokonca 30 % hranice. Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky[3] zdravé roky života mužov v absolútnej hodnote nad 65 rokov predstavovali za rok 2019 iba 4,6 roka a u žien 4,7 roka. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v Národných prioritách rozvoja sociálnych služieb[4] predpokladá, že väčšina rokov ich dožitia bude sprevádzaná obmedzeniami pri vykonávaní bežných denných činností a odkázanosťou na pomoc iných ľudí. Zvyšujúci sa počet starších ľudí vytvára množstvo nových výziev, ktorých potenciál a riešenia sa hľadajú iba postupne. Väčšinou sa starnutie populácie spája s negatívnymi dopadmi na ekonomiku krajiny a len malá skupina ľudí vidí zvyšujúci sa počet seniorov ako potenciál na vytvorenie nových produktov, služieb a pracovných príležitostí, ktoré by zvyšovali kvalitu života tejto skupine obyvateľov. Zavádzanie sociálnych a technologických inovácií by malo významnou mierou napomôcť starším ľuďom zostať dlhšie nezávislými a viesť plnohodnotný a bezpečný život v prirodzenom prostredí vlastnej domácnosti. V tejto súvislosti je potrebné zabezpečiť komplementaritu segmentov starostlivosti (napr. rodiny, komunity a pod.).

INOVÁCIA je zo systémového hľadiska podľa Kováča (2003)[5] reakcia na zmeny, ktoré sú úzko späté so zmenami v ekonomickej a sociálnej oblasti. Sociálne inovácie orientujú pozornosť na novátorské riešenia sociálnych problémov ľudí. Podľa Skokana (2005)[6] predstavujú úspešný výtvor a využívanie novosti v ekonomickej a sociálnej oblasti. Medzi úspešne inovujúce podniky zaraďujeme tie, ktoré zaviedli inováciu produktu, čiže uviedli na trh nový alebo výrazne zdokonalený produkt (výrobok, službu), ktorého charakteristiky, alebo zamýšľané použitie, sa významnou mierou odlišujú od predchádzajúcich produktov alebo služieb. Z pohľadu občana je vytváraný tlak na inovácie z dôvodu zabezpečenia sociálnej stability a rastu blahobytu. Z makroekonomického hľadiska zlepšuje zavádzanie sociálnych a technologických inovácií efektívnosť dlhodobej starostlivosti ako aj zdravotných systémov.

V slovenskom kontexte vnímame narastajúcu skupinu osamelo žijúcich seniorov, ktorých počet dosahuje v Slovenskej republike viac ako 210 tisíc. Podľa prognostikov bude o desať rokov až 40 % domácností tvorených osamelo žijúcimi jednotlivcami, ktorí patria medzi najzraniteľnejšiu skupinu populácie. Cieľom politiky orientovanej na starých ľudí je zvýšiť sebestačnosť, nezávislosť a bezpečnosť starých ľudí. Sociálnou inováciou je možné zabezpečiť nepretržitý dohľad nad ohrozenou skupinou, čím sa docieli zlepšenie ich kvality života.

[1] European Commission. (2021). Zelená kniha o starnutí. Podpora medzigeneračnej solidarity a zodpovednosti. COM(2021)50 final. Dostupné na https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5827-2021-INIT/sk/pdf.
[2] Šprocha, B., Ďurček, P. (2019). Starnutie populácie Slovenska v čase a priestore. Bratislava: Prognostický ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja, Prírodovedecká fakulta Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN: 978-80-89524-39-6. Dostupné na: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Starnutie.pdf.
[3] http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22iE5BFFA8919944470A6DD492FF69CAE96%22)&ui.name=Zdrav%C3%A9%20roky%20%C5%BEivota%20a%20Stredn%C3%A1%20d%C4%BA%C5%BEka%20%C5%BEivota%20%5Bkz1016rs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk#.
[4] MPSVaR SR. (2021): Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021-2030. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/nprss-fin.pdf.
[5] Kováč, M. (2003). Inovácie a technická tvorivosť. Košice: Technická univerzita v Košiciach, Ústav technológií a manažmentu. Dostupné na: https://www.sjf.tuke.sk/kav/images/skript_stud_mat/inovacie.pdf.
[6] Skokan, K. (2005). Systémy inovácií v regionálnym rozvoji. Ekonomická revue, 8(4), 12-25, ISSN 1212-3951.

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Spoločnosť s ručením obmedzeným MONSE, s.r.o., Turčianska 16, 821 09 Bratislava – mestská časť Ružinov vznikla zápisom do Obchodného registra dňa 28.08.2018. Zakladateľskou organizáciou je Aliter Holding, a.s. (Turčianska 16, 821 09 Bratislava – mestská časť Ružinov, IČO: 52796779), ktorá vyvinula systém MONSE. Počas roka 2021 organizácia zamestnávala v priemere 20 zamestnancov, ktorí pracovali na hlavný pracovný pomer. Ide o nasledovné pracovné pozície: vývojári, testeri, analytici, produktoví manažéri, pracovníci technickej podpory a pracovníci operatívy.

www: https://eshop.monse.sk/
e-mail: info@monse.sk
Konateľ: Ing. Ervin Haramia (info@monse.sk)
Kontaktná osoba: Rudolf Klein – produktový manažér systému MONSE(rudolf.klein@aliter.com)
IČO: 51899531
DIČ: 2120847278

Spoločnosť s ručením obmedzeným MONSE, s.r.o. poskytuje okrem komplexného systému starostlivosti na diaľku aj služby v oblastiach:
- služieb súvisiacich s počítačovým spracovaním údajov,
- automatizovaného spracovania údajov,
- výskumu a vývoja hardware,
- maloobchodu a veľkoobchodu,
- prenájmu hnuteľných vecí,
- inštalácie výpočtovej techniky, zariadení a informačných technológií a poskytovania s tým spojených konzultačných služieb.

Spoločnosť Aliter Technologies vyvinula inovatívne zariadenie, ktoré slúži na monitorovanie pohybu a stavu dohliadanej osoby (MONSE), prostredníctvom zariadenia na určenie polohy (GPS) a taktiež prostredníctvom bezdrôtových technológií senzorových sietí, ktoré sú v domácnosti seniora umiestnené. Ide o inovatívne zariadenie, ktoré upozorňuje na nezrovnalosti vo zvyčajnom správaní sa dohliadanej osoby, čo umožňuje predvídať situácie skôr ako nastanú. V súčasnosti využíva systém MONSE niekoľko stoviek ľudí naprieč všetkými krajmi Slovenskej republiky. Snahou spoločnosti je významnou mierou rozšíriť počet užívateľov systému MONSE. Uskutočňovali niekoľko marketingových stratégií zameraných na seniorov ako aj na lekárov (najmä geriatrikov), avšak neboli úspešné z dôvodu zistenia, že v prvom rade treba osloviť rodinných príslušníkov, ktorým záleží na ich príbuznom. Na základe uvedeného začali intenzívne spolupracovať so starostami a primátormi, ktorí upozorňujú na ohrozené samostatne žijúce osoby.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Hlavným cieľom je zvýšiť bezpečnosť a zlepšiť kvalitu života najmä seniorov žijúcich v domácom prostredí, upozornením oprávnenej osoby (napr. rodinného príslušníka) v prípade odchýlok od zvyčajného správania seniora, prostredníctvom komplexného riešenia pre dohľad nad osamelo žijúcimi seniormi vyvinutý nositeľom sociálnej inovácie. Sociálna inovácia spočíva vo vývoji technologického zariadenia na dohľad nad osamelo žijúcimi ľuďmi v domácom prostredí a pri aktivitách mimo domácnosti využitím bezdrôtových senzorových sietí bez priameho zásahu do súkromia dohliadanej osoby.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou sú prevažne samostatne žijúci seniori, ktorí sa dostávajú do zložitých životných situácií, ktoré môžu ohrozovať aj ich život. Staroba je spájaná s úbytkom telesných i duševných schopností, so stratou vlastnej sebestačnosti a nutnou závislosťou na pomoci rodinných príslušníkov, okolia alebo zariadení sociálnych služieb.

Existujúce demografické trendy majú svoj odraz v dynamickom raste vekových skupín od 50 rokov. V roku 2020 predstavoval podiel slovenskej populácie vo veku 50-64 rokov 19,3 % (1 055 439 obyvateľov), zatiaľ čo vo vekovej skupine 65-79 rokov to bolo 13,6 % (742 903 obyvateľov). Veková skupina nad 80 rokov bola na Slovenska zastúpená podielom 3,4 % (189 121 obyvateľov). Za necelé jedno desaťročie došlo k nárastu slovenskej populácie vo vekovej kategórii 65+ o viac ako 241 tisíc obyvateľov. Z uvedeného vyplýva, že nejde o okrajovú skupinu spoločnosti, ale o nový významný prvok spoločnosti a teda ide o populáciu, ktorá disponuje špecifickým potenciálom, ale aj potrebami, na ktoré sa musí súkromný a aj verejný sektor pripraviť.

Veková štruktúra obyvateľstva v Slovenskej republike

Vek	2011	%	2020	%
0 - 49	6 622 768	67,0%	3 472 318	63,6%
50 - 64	1 090 892	20,2%	1 055 439	19,3%
65 - 79	533 580	9,9%	742 903	13,6%
80 +	157 082	2,9%	189 121	3,5%
SPOLU	**5 404 322**		**5 459 781**	

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Proces starnutia je nezvratný, nemožno ho zastaviť, len zmierniť. Prinesie to tlak na presun starostlivosti z centralizovaných zariadení do domáceho prostredia a vytvára sa tu priestor pre vývoj nových technológií a inovácií. Systém monitoringu seniorov (MONSE) vyvinutý spoločnosťou Aliter Technologies predstavuje významný nástroj pozorovania správania a zvykov seniorov ako prioritnej cieľovej skupiny v ich domácom prostredí, čo umožňuje oprávnenej osobe byť včas informovaný o neštandardnej situácii monitorovaných seniorov, čo vytvára predpoklad na rýchlu reakciu pri zachovaní súkromia. Senzorická sieť nenarúša súkromie seniora a rešpektuje diskrétnosť, nakoľko v monitorovanom priestore nie sú používané žiadne kamery ani mikrofóny. Sieť je tvorená sústavou pohybových snímačov a senzorov, ktoré vzájomne komunikujú na bezdrôtovom princípe. Bezdrôtový princíp nevyžaduje ťahanie žiadnych káblov po stenách, čo významne zjednodušuje inštaláciu.

Medzi ďalšie potencionálne cieľové skupiny využívajúce systém MONSE môžeme zaradiť:

- osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
- chronicky chorých, ktorí v určitých situáciách potrebujú pomoc,
- agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti,
- kohokoľvek, kto chce byť informovaný o tom, či je jeho blízka samostatne žijúca osoba v poriadku a v prípade mimoriadnych udalostí získa informáciu, že osoba potrebuje pomoc.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Vývoj systému MONSE a jeho testovacia fáza si vyžiadali značné finančné prostriedky, ktoré produktový manažér odhadol na 500 tisíc €. Spoločnosť tieto finančné prostriedky získala výhradne z vlastných zdrojov spoločnosti.

Ceny produktov a služieb MONSE sa riadia v zmysle cenníka spoločnosti MONSE s.r.o. Kúpa zariadenia sa pohybuje v stovkách eur v závislosti od veľkosti nehnuteľnosti a počtu umiestnených senzorov. Mesačná prevádzka si vyžaduje poplatok vo výške 20-30 €. Zriadenie a prevádzku si financuje klient (objednávateľ).

Absencia štátnych dotačných prostriedkov, ktoré je možné použiť na projekty monitoringu cieľovej skupiny, spôsobuje pomalú expanziu tejto sociálnej inovácie na celonárodnú úroveň. Úspešné rozšírenie medzi obyvateľmi nezávisí výlučne od finančných prostriedkov, ale aj od sily rodinných väzieb ako aj od znižujúcej sa sebestačnosti a ochoty priznať si riziká plynúce z osamelosti.

zdroj: unsplash.com

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Vývoj produktu a jeho úspešné uvedenie na trh vyžadovalo súčinnosť viacerých subjektov. Rozhodujúcim impulzom k vývoju bola obava riaditeľa spoločnosti o svojho rodinného príslušníka, ktorý zostal žiť sám bez životného partnera a dosahoval vyšší vek. Spoločnosť si urobila prieskum trhu, ktorého výsledkom bolo zistenie absencie (neexistencie) komplexného systému monitorovania seniorov v maloobchodnej sieti.

Pri vývoji produktu bola nadviazaná spolupráca so seniormi a ich rodinnými príslušníkmi. Prostredníctvom kvalitatívneho výskumu, ktorý uskutočnila marketingová agentúra, skúmali potreby a požiadavky seniorov, ako aj postoj rodinných príslušníkov k nástrahám a rizikám, ktoré môžu postihnúť seniorov. Každá z vekových skupín seniorov sa stretáva so špecifickými situáciami, čo si prioritne vyžadovalo ich identifikáciu a následne vývoj technológií a produktu s funkcionalitou cielenou na elimináciu rizík pri nezasahovaní do života seniora.

Nevyhnutným subjektom pri implementácii produktu do praxe je aj samospráva, ktorá prejavila záujem o kúpu a implementáciu systému MONSE pre svojich občanov, najmä z dôvodu úspory finančných prostriedkov, ktoré by inak museli vynaložiť pri umiestňovaní občanov do zariadení sociálnych služieb. Technologické zariadenie napomáha predlžovať dobu života

OPIS PROBLÉMU

Ochrana ľudského života musí byť najdôležitejšou ľudskou prioritou, nakoľko každý ľudský život má jedinečnú a neopakovateľnú hodnotu. MONSE, s.r.o. disponuje špičkovou technológiou, ktorá poskytuje ľuďom pocit bezpečia a pomáha ochraňovať ľudský život. Technológie predstavujú pre generáciu seniorov efektívny nástroj pomoci pri riešení problémov starších ľudí. Inovácie v technológiách dopĺňajú systém sociálnych služieb a dodávajú rodinným príslušníkom (oprávneným osobám) pocit pokoja. Slovenská rodina zaznamenala v ostatných desaťročiach rozpadávanie sa viacgeneračných rodín a posilnili sa nukleárne rodiny, čo zvýšilo pocit osamelosti ako aj rizík, ktoré ohrozujú seniorov. Spoliehanie sa na pomoc rodinných príslušníkov je čoraz ťažšie, nakoľko rodiny majú menej detí, žijú ďalej od seba a uplatňujú sa na trhu práce.

Viacgeneračné bývanie síce prinášalo rozdielne generačné pohľady, avšak vytváralo denno-dennú prirodzenú oporu a zázemie predovšetkým starším. Podľa Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky[7] sa každý piaty pád končí zranením seniora, pričom každý štyridsiaty pád má za následok hospitalizáciu. Pády sú najčastejšou príčinou úrazov a zaraďujú sa na piate miesto v príčinách úmrtí starších ľudí, ku ktorým najčastejšie dochádza v ich domácom prostredí. Úrazy vznikajú najmä pri manipulácii s ťažkými predmetmi, pri náhlej strate stability, ako aj pri pošmyknutí alebo zakopnutí. V prípade pádu je potrebná okamžitá intervencia, ktorá mnohokrát zabráni aj úmrtiu seniora. V tomto prípade pomôže prívesok MONSE mini, ktorý obsahuje lokalizáciu GPS a SIM kartu a má taktiež SOS tlačidlo.

SPÔSOB RIEŠENIA

Na slovenskom trhu existuje niekoľko produktov, ktoré sú zamerané na dohľad nad osamelo žijúcimi seniormi, avšak ich nevýhoda je v tom, že ich obsluha je pomerne náročná. Seniori predstavujú skupinu, ktorá má obavy z komplikovaných moderných technológií a ich veľkosť nie je prispôsobená na obmedzenú jemnú motoriku seniorov. Spôsobuje to, že ich senior po určitom čase prestane používať. Spoločnosť Aliter Technologies vyvinula inovatívny systém MONSE, ktorý je postavený na predpoklade, že zriaďovateľom služby je väčšinou rodinný príslušník, ktorý zakúpi zariadenie MONSE, zabezpečí jeho inštaláciu a v neposlednom rade je aj platiteľom mesačných platieb. Zároveň najlepšie pozná návyky a potreby dohliadanej osoby. Druhým predpokladom je skutočnosť, že sa senior nemusí komplikovane učiť obsluhovať zariadenie. Participácia seniora je iba v tom, aby si na kľúče pripol prívesok MONSE mini a aby po návrate vložil prívesok spolu s kľúčmi do nabíjacej kolísky. O zriadení služby je dohliadaná osoba (senior) informovaná písomnou formou do vlastných rúk, kde je uvedený aj aktivačný kód bez ktorého nie je možné službu MONSE aktivovať. Aktivačný kód slúži na ochranu súkromia dohliadanej osoby.

[7] https://www.uvzsr.sk/docs/info/podpora/letaky/UVZ_PadySeniorov.pdf

MONSE funguje na princípe zberu informácií ohľadom aktivity, resp. pasivity dohliadanej osoby bezdrôtovými senzormi, ktoré sú umiestnené v každej miestnosti a odosielania informácií prostredníctvom centrálnej riadiacej jednotky pripojenej k internetu do centra spracovania informácií, kde dochádza k ich vyhodnocovaniu prostredníctvom špeciálnych algoritmov umelej inteligencie. V prípade zistenia odchýlok od zvyčajného správania je poverená osoba upozornená prostredníctvom textovej správy, e-mailu alebo zvukového alarmu na nezvyčajné správanie dohliadanej osoby. Súčasťou systému sú aj SOS tlačidlá na privolanie pomoci. Ich umiestnenie je na prívesku, centrálnej jednotke a na samostatnom module s tlačidlom, ktorý je zvyčajne umiestnený v kúpeľni, nakoľko tam je najväčšie riziko pádov a úrazov.

Systém MONSE zabezpečuje pocit bezpečia aj mimo domácnosti, nakoľko prívesok MONSE mini obsahuje lokalizáciu GPS a má taktiež SOS tlačidlo, ktoré je potrebné podržať 2 sekundy, čím sa zamedzuje falošným upozorneniam v prípade, že bolo stlačené omylom. Presnosť lokalizácie je do 5 metrov v prípade vhodných podmienok a silného GPS signálu. MONSE mini zároveň umožňuje prijímať telefonické hovory a taktiež kontaktovať tri predvolené telefónne čísla v prípade mimoriadnych udalostí, ktoré budú vytáčané v poradí, v akom sú uložené v MONSE mini (t.j. v prípade, ak prvý kontakt neprijme hovor, automaticky bude vytočený druhý kontakt, ak tento neprijme hovor, bude nasledovať tretí kontakt). Po stlačení SOS tlačidla dokáže prívesok vyslať aj alarm.

Detailné nastavenie parametrov si užívatelia systému MONSE nastavujú samostatne v intuitívnej webovej aplikácii, cez ktorú sa zobrazujú informácie o aktivitách dohliadanej osoby, prípadne informácie o dlhej dobe nezavretia dverí. Aplikácia umožňuje nastavenie notifikácie ohľadom stavu batérie senzorov, ako aj zariadenia MONSE mini, na základe ktorej môže poverená osoba upozorniť dohliadanú osobu na nutnosť dobitia zariadenia.
Spoločnosť Aliter Technologies pri vývoji systému MONSE myslela aj na prítomnosť domácich miláčikov. Ak má dohliadaná osoba v domácnosti psa alebo mačku, musí si objednať taký typ senzorov, ktoré detegujú len pohyb človeka. Tieto senzory sú však drahšie.

Významnú úlohu zohráva poskytovanie sociálneho poradenstva prostredníctvom terénneho sociálneho pracovníka, ktorý má klienta najmä nasmerovať, ukázať mu cestu a cieľ a povzbudiť ho, že dokáže vyriešiť problém vlastnými silami. Terénny sociálny pracovník je jedným z najdôležitejších pilierov v procese prípravy rodiny, v období výstavby, ako aj v čase splácania úveru.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Ochrana ľudského života a bezpečnosť patria k najvyšším prioritám spoločnosti. Z toho dôvodu by spoločnosť mala k ohrozeným skupinám pristupovať zodpovedne a vytvárať im také podmienky, ktoré im zabezpečia pocit bezpečia a ochránia ich ľudský život. Na Slovensku žije približne 340 tisíc vdov a vdovcov, ktorí v prevažnej miere žijú osamote. Systém MONSE pomáha dohliadaným osobám ako aj rodinným príslušníkom vytvárať pocit bezpečia, prípadne rýchlo reagovať v nebezpečných situáciách. Z vyjadrenia produktového manažéra vyplýva, že spoločnosť mesačne vyhodnocuje štatistiku ohľadom pomoci klientom. Pozitívnou informáciou je, že zatiaľ nezaznamenali žiadne smrteľné nehody.

Významným prínosom pre užívateľa je súkromie a diskrétnosť, nakoľko v monitorovanom priestore sa nepoužívajú žiadne kamery ani mikrofóny.

Pozitívnym výsledkom používania systému MONSE je aj úspora vynaložených verejných zdrojov na dlhodobú starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb, nakoľko MONSE predlžuje čas zotrvania seniora v prirodzenom domácom prostredí.

Celospoločenským výsledkom je zvýšenie a zlepšenie kvality života seniorov osamelo žijúcich v domácom prostredí.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Využitie technologického pokroku v oblasti monitoringu najzraniteľnejších je mimoriadne žiadúce a má vysoký potenciál v rámci pocitu bezpečnosti rizikových skupín.

Služba MONSE je v súčasnosti dostupná na celom území Slovenskej republiky. Má však ďalší potenciál rozvoja a rozširovania jeho ďalších funkcionalít.

Trenčiansky samosprávny kraj sa zapojil do výzvy vyhlásenej v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra v programovom období 2014 – 2020 a stal sa úspešným žiadateľom o nenávratný finančný príspevok na realizáciu projektu „Podpora aktívneho asistovaného života (AAL) v podmienkach Trenčianskeho samosprávneho kraja". Sociálna služba – monitorovanie a signalizácia potreby pomoci prevádzkovaná Trenčianskym samosprávnym krajom, bude poskytovaná prostredníctvom elektronického systému IDA (Inteligentná Domáca Asistentka). Do projektu sa postupne zapojí 800 klientov. Projekt vychádza zo systému MONSE, ktorý slúžil ako pilotný projekt.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Na základe uskutočneného rozhovoru s produktovým manažérom systému MONSE bolo zistené, že spoločnosť plánuje systém ďalej rozvíjať a rozširovať jeho funkcionalitu, nakoľko očakávajú nástup nových výrobkov a technológií v segmente striebornej ekonomiky. Z uvedeného je nutné vytvoriť finančný nástroj na financovanie výskumu a vývoja jednotlivých funkcionalít.

K rýchlejšej expanzii systému MONSE pre širšie vrstvy obyvateľstva by bolo vhodné zo strany tvorcov verejných politík šíriť povedomie o rizikách osamelosti seniorov s cieľom motivovať najmä rodinných príslušníkov, aby sa viac zaujímali o svojich blízkych, prípadne aby využívali na ich monitorovanie nové technológie. Osamelosť ľudí v dôchodkovom veku a ich izolácia je nepochybne jedným z negatívnych aspektov starnutia a staroby.

Zároveň by bolo potrebné vytvoriť finančný nástroj na systematickú podporu financovania poskytovateľov služby monitorovania pohybu a stavu dohliadanej osoby, aby to významnou mierou nezaťažilo rodinný rozpočet. Síce v platnom zákone č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách v §52 je vymedzené monitorovanie a signalizácia potreby pomoci pre fyzickú osobu, avšak táto fyzická osoba potrebu preukazuje potvrdením poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, čo významnou mierou zužuje okruh dohliadaných osôb.

V zmysle Národných priorít rozvoja sociálnych služieb na roky 2021-2030 sa predpokladá, že väčšina rokov dožitia 65-ročných a starších bude sprevádzaná obmedzeniami pri vykonávaní bežných denných činností a odkázanosťou na pomoc iných ľudí, čo vytvára priestor na podporu technologických inovácií s dôrazom na starnutie populácie. Moderné technológie umožnia cieľovej skupine zostať čo najdlhšie v ich prirodzenom prostredí, čím dochádza aj k úspore finančných zdrojov, ktoré by inak museli byť investované do inštitucionálnej sociálnej starostlivosti.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://eshop.monse.sk/

zdroj: unsplash.com

DRUŽIVA, O.Z. SOCIÁLNE POĽNOHOSPODÁRSTVO

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

SOCIÁLNE POĽNOHOSPODÁRSTVO

Podľa stanoviska Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru sociálne poľnohospodárstvo predstavuje inovatívny prístup, ktorý spája dve koncepcie, a to multifunkčné poľnohospodárstvo a sociálne služby resp. zdravotnú starostlivosť na miestnej úrovni.[1]

Multifunkčnosť poľnohospodárstva je v súlade so zameraním konceptu rozvoja vidieka a je „mozaikou nasledovných aktivít:

- produkcia potravín a priemyselných surovín,
- produkcia energetických plodín (bioenergia),
- kvalita produktov a priamy predaj (regionálne výrobky),
- manažment krajiny (zachovanie kultúrnej krajiny, ekostabilizačná funkcia),
- ochrana biotopov (biodiverzita),
- agroturizmus (kultúrne dedičstvo),
- ako aj nástroj oživenia ekonomiky vidieckej krajiny."[2]

Sociálne poľnohospodárstvo zároveň poskytuje služby pre miestne obyvateľstvo využitím lokálnych vidieckych a poľnohospodárskych zdrojov. Prispieva tak k rozvoju ich kvality života prostredníctvom produkcie poľnohospodárskych výrobkov.

Obrázok č. 1: Sociálne poľnohospodárstvo – prínos pre cieľovú skupinu

Zdroj: XI. Fórum Vidieckeho parlamentu na Slovensku, 2020.

Sociálne poľnohospodárstvo má dva kľúčové charakteristické znaky – vplyv na široké spektrum rizikových sociálnych skupín a schopnosť realizovať ekonomické činnosti najmä v oblasti terapie, prípravy pracovnej sily, začleňovania študentov s rôznymi problémami do škôl, práce s osobami a skupinami s rizikom sociálneho vylúčenia, podpory malých poľnohospodárskych podnikov a remeselníkov a spoločensko-rekreačných aktivít.[3]

Je to „súhrn činností využívajúcich poľnohospodárske zdroje, rastlinné i živočíšne, na tvorbu adekvátneho prostredia pre rôzne zdravotne alebo sociálne znevýhodnené osoby a širokú verejnosť s cieľom poskytovať im možnosť pracovného uplatnenia, napomáhať ich integrácii do spoločnosti alebo prostredníctvom vzdelávania a voľnočasových aktivít prispievať k ich vzťahu k vidieku a prírode." [4]

Sociálne poľnohospodárstvo má v európskych krajinách významné postavenie, ale môžeme sledovať značné rozdiely v prístupe, vzťahu s ostatnými odvetviami hospodárstva a vo financovaní. Na Slovensku sa tento koncept začína etablovať najmä z dôvodu záujmu organizácií a malých fariem v kontexte poskytovania terapeutických a rehabilitačných služieb, vzdelávania a podpory zamestnávania znevýhodnených a zraniteľných osôb.

Je to oblasť, ktorá vytvára vhodné podmienky na zrod a rozvoj sociálnych inovácií a prináša pozitívne spoločenské zmeny, preto si zaslúži náležitú pozornosť a podporu aj v našich podmienkach.

[1]EHSV: Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Sociálne poľnohospodárstvo – využívanie prác v poľnohospodárstve na terapeutické účely a opatrenia v sociálnej a zdravotnej oblasti"
Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IE1236&from=SV
[2]Labuda, M.: Multifunction Agriculture as the Instrument of Ecological Cultural Landscape Protection. Životné prostredie, 2011, 45, 1, p. 38 – 42.

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Občianske združenie Druživa vzniklo 10. decembra 2015 registráciou na Ministerstve vnútra SR pod registračným číslom VVS/1-900/90-47174. Organizácia sa zameriava na podporu rozvoja sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku a „ponúka miesto pre ľudí, ktorí chcú obnoviť stratené vzťahy medzi – poľnohospodárstvom a prírodou, dedičstvom a inováciami, potravinami a zdravím, občianskou spoločnosťou a politickým rozhodovaním“ . Sídlo združenia je na adrese Betliarska 2, 048 01 Rožňava, Slovenská republika, IČO: 50036475. Združenie realizuje svoje aktivity na regionálnej a národnej úrovni. Organizačnú štruktúru určujú stanovy združenia. Najvyšším orgánom je členská schôdza a každý člen má jeden rovnocenný hlas. Členská schôdza rozhoduje o zmenách stanov, volí, odvoláva členov výkonnej rady a rozhoduje o počte jej členov, volí a odvoláva revízora a rozhoduje o zrušení združenia. Výkonným orgánom je najmenej trojčlenná výkonná rada, ktorá volí zo svojich členov predsedu a podpredsedu, koordinuje činnosť združenia, zvoláva členskú schôdzu a rozhoduje o prijatí za člena. Združenie komunikuje a promuje svoje produkty prostredníctvom sociálnych sietí.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Poslaním občianskeho združenia je podporiť rozvoj sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku. Realizujú aktivity, ktoré napomáhajú k zodpovednému prístupu k ostatným ľuďom, k zvieratám, k prírode, „prispievajú k zdravému životnému štýlu, k trvale udržateľnému a sebestačnému životu a ponúkajú priestor na porozumenie a stretávanie. Podporujú udržateľný rozvoj, ako jedinú možnú cestu k zdravému, harmonickému vývoju človeka, celej ľudskej spoločnosti a prírodného systému Zeme“.[6]

Zdroj: unsplash.com

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou občianskeho združenia sú všetci záujemcovia o tému sociálneho poľnohospodárstva, v teoretickej i praktickej rovine. Ide o zainteresované strany:

- deti,
- mládež,
- dospelí,
- rodiny,
- miestne komunity,
- farmári,
- poľnohospodári,
- sociálni pracovníci,
- zástupcovia miestnej a regionálnej samosprávy,
- zástupcovia štátnej správy,
- organizácie tretieho sektora,
- akademická a vedecko-výskumná obec,
- podporovatelia témy sociálneho poľnohospodárstva.

Všetky aktivity a výstupy organizácie sú ponúknuté a dostupné širokej verejnosti a zainteresované strany ich môžu využiť.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Občianske združenie zabezpečuje svoju finančnú udržateľnosť prostredníctvom projektov, asignácie 2 % z dane, jednorazovo alebo opakovane darovaných finančných prostriedkov od darcov, priamej finančnej a nefinančnej podpory konkrétneho projektu, prostredníctvom nákupu cez stránku http://dobromat.sk. Podporovateľmi združenia sú: Lezecká stena Rožňava - KHS Kras, mesto Rožňava, Karpatská nadácia, websupport, Active Citizens Fund Slovakia, Meva Slovakia, Tesco, Baffy Catering, https://www.fotovideoshop.sk/, Horse team Plešivec, Jedáleň „Ako doma“.

[3]Lacko-Bartošová, M. a kol.: Základy sociálneho poľnohospodárstva. Nitra: SPU v Nitre, 2021. ISBN 978-80-552-2349-0.
[4]https://socialnepolnohospodarstvo.sk/definicia-socialneho-polnohospodarstva/
[5]https://druziva.sk/o-nas/

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Organizácia spolupracuje s mnohými subjektmi z rôznych sektorov hospodárstva. Pri realizovaní svojich aktivít (workshopy, konferencie, vzdelávacie aktivity, projekty) využíva služby odborníkov a expertov. Vznik Pracovnej skupiny pre sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku iniciovala SPU v Nitre a OZ Druživa. Má 17 členov, zástupcov z akademickej pôdy, ministerstiev, strešných organizácií sociálnej ekonomiky, tretieho a podnikateľského sektora, s ktorými kooperuje už dlhodobo. V rámci svojej projektovej činnosti má vybudované partnerstvá s organizáciami v SR i v zahraničí. S niektorými z nich má podpísané aj memorandum o spolupráci (napr. Košický samosprávny kraj, Jasanima – domov sociálnych služieb, mesto Rožňava).

OPIS PROBLÉMU

Klimatické výzvy, narastajúce spoločenské problémy, pretrvávajúce regionálne disparity, nezamestnanosť, sociálne vylúčenie je niekoľko problémov, ktoré si žiadajú neodkladné riešenie. Tieto výzvy a hrozby sa týkajú aj vidieckych oblastí (v roku 2021 46,81 % obyvateľstva žilo na vidieku), kde ekonomický a sociálny rozvoj zaostáva za rozvojom mestských oblastí. Hľadajú sa príležitosti pre aktivizáciu vidieckeho obyvateľstva a inovatívne nástroje na využitie tohto priestoru pre ďalší rozvoj, pre ktorý je charakteristický komunitný život v úzkom prepojení s prírodou. Jedným z možných riešení je oblasť poľnohospodárstva s využitím jeho multifunkčnosti v kontexte poskytovania služieb pre miestne obyvateľstvo.

SPÔSOB RIEŠENIA

Občianske združenie Druživa prináša informácie v oblasti konceptu sociálneho poľnohospodárstva. Organizuje podujatia, vydáva publikácie, usmerňuje a aktivizuje záujemcov, zapája zainteresované strany, asistuje pri zakladaní sociálnych fariem, sieťuje aktérov sociálneho poľnohospodárstva, zdieľa slovenské a zahraničné príklady dobrej praxe, dáva návrhy na tvorbu strategických dokumentov. Je lídrom posilnenia tejto témy na Slovensku. Sociálne poľnohospodárstvo vytvára hodnoty a prináša pozitívne zmeny pre farmára, cieľové skupiny, región a pre spoločnosť. Práve z dôvodu kombinácie jeho multifunkčnosti a poskytovania pracovných príležitostí či služieb pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny je považované za sociálnu inováciu. Je nástrojom trvalo udržateľného rozvoja vidieka.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Víziou organizácie je podporiť rozvoj sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku a prispieť k stratégii trvalo udržateľného rozvoja. Podľa vyjadrenia predsedu občianskeho združenia „trvalo udržateľný rozvoj je proces, ktorý zahŕňa neustále zmeny, inovácie miestnych iniciatív, podporu šetrného využívania pôdy a miestnych zdrojov, mobilizáciu vedomostí a ambícií miestnych spoločenstiev v duchu inovácií pre lepší život." Všetky ich aktivity sú smerované v tomto kontexte.

Projekty a aktivity realizované občianskym združením Druživa:

- AGASI „Agriculture as an Actor of Social Inclusion"
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre v spolupráci s OZ Druživa a pod záštitou ministra pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR zorganizovali medzinárodnú vedeckú konferenciu, ktorá vytvorila platformu pre diskusiu, zdieľanie informácií a sieťovanie odborníkov v téme sociálneho poľnohospodárstva. Bolo to prvé a jedinečné podujatie svojho druhu na Slovensku.
- AGASI 2022 „Poľnohospodárstvo ako aktér sociálnej inklúzie"
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre v spolupráci s OZ Druživa, Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a Rozvojovou agentúrou BBSK, n. o. zorganizovali podujatie, ktoré poskytlo priestor na dialóg medzi zainteresovanými stranami sociálneho poľnohospodárstva. Ukázalo sa, že konferencia organizovaná v roku 2021 priniesla posun v chápaní a napredovaní danej témy. Diskusné panely, ako pokračovanie konferencie z predchádzajúceho roka, sa zameriavali na špecifické otázky sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku.
- SINZEM-sociálne a inovačne na zeleň v meste
Občianske združenie sa 29. 11. 2022 pripojilo k celosvetovému podujatiu #GivingTuesday kampaňou „Obnova skleníka pre pomoc zdravotne znevýhodneným a environmentálne vzdelávanie". Cieľom projektu bolo prepojiť poskytovanie pracovných terapií, integráciu, ekologickú starostlivosť o mestskú zeleň a vzdelávanie. Podľa vyjadrenia predsedu združenia podobný projekt na Slovensku ešte nebol realizovaný, preto ho „môžeme bez obáv zaradiť medzi sociálne inovácie".

[6]https://druziva.sk/o-nas/

- Pracovná skupina pre sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku
V auguste 2017 z iniciatívy OZ Druživa a Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre bola založená Pracovná skupina pre sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku. Jej poslaním je šíriť myšlienky sociálneho poľnohospodárstva, prepájať realizátorov, sympatizantov a záujemcov o túto tému, ako aj navrhovať aktivity podporujúce jeho rozvoj.
- Projekt „Zahájenie rozvoja sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku"
V rokoch 2020 – 2021 OZ Druživa realizovala medzinárodný projekt „Zahájenie rozvoja sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku", ktorý je výstupom Pracovnej skupiny pre sociálne poľnohospodárstvo na Slovensku a financovaný grantovým programom Active Citizens Fund - Slovakia. Cieľom projektu bola podpora systematického rozvoja sociálneho poľnohospodárstva na Slovensku v kontexte jeho prínosov, dopadov a potrieb.[7] V rámci projektu bol zriadený portál „socialnepolnohospodarstvo.sk", ktorý poskytuje aktuálne informácie v oblasti sociálneho poľnohospodárstva. Správcom webstránky je naďalej OZ Druživa. Film s názvom „Dvory, ktoré pomáhajú" je tiež výstupom tohto projektu. Je to príbeh 8 „dvorov" so silnými osobnými príbehmi. Približuje koncept sociálneho poľnohospodárstva a poukazuje na jeho rôznorodé aktivity, ktoré prinášajú pomoc cieľovej skupine ale zároveň podporujú aj lokálny rozvoj. V rámci projektu bol vytvorený kurz „Základy sociálneho poľnohospodárstva" a bolo vydaných niekoľko publikácií: Poskytovanie sociálnych služieb v poľnohospodárstve (kniha), Základy sociálneho poľnohospodárstva (kniha), Ako začať so sociálnym poľnohospodárstvom – pre poľnohospodárov (leták), Ako začať so sociálnym poľnohospodárstvom – pre poskytovateľov sociálnych služieb a MVO (leták), Ako začať so sociálnym poľnohospodárstvom – pre samosprávy (leták).
- Medzinárodný projekt „SocInGr"
OZ Druživa sa v rokoch 2018 – 2019 zapojilo do medzinárodného projektu „Social Integration in Green", v rámci ktorého sa realizovali stretnutia malých farmárov z ČR, Maďarska, Poľska a SR, vytvorili sa vzdelávacie videá a ďalšie materiály na podporu sociálneho poľnohospodárstva.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ A MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Združenie má sídlo v Rožňave, ale svoje aktivity realizuje aj na národnej úrovni. Téma sociálneho poľnohospodárstva je na Slovensku málo známa, avšak (aj vďaka aktivitám OZ Druživa) pribúda čoraz viac záujemcov, ktorí sa chcú o nej dozvedieť viac a uplatňovať princípy sociálneho poľnohospodárstva v praxi. Produkty a služby organizácie sú využiteľné pre všetkých na regionálnej aj národnej úrovni a niektoré príklady dobrej praxe by bolo možné realizovať aj na medzinárodnej úrovni. Koncept sociálneho poľnohospodárstva je v západných krajinách Európskej únie rozšírený a akceptovaný a v rámci krajín Vyšehradskej štvorky je veľký priestor na rozšírenie know-how.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Najväčšou bariérou rozvoja sociálneho poľnohospodárstva v slovenských podmienkach je chýbajúce legislatívne pozadie, ktoré by zabezpečilo priaznivé prostredie pre jeho napredovanie. Ďalším problémom je legislatívny konflikt v oblasti poľnohospodárstva, sociálnych služieb a sociálnej ekonomiky, čo prináša obmedzený prístup k finančným a nefinančným nástrojom, skresľuje chápanie prelínania týchto konceptov a bráni intenzívnejšiemu pokroku.

Zdroj: unsplash.com

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://druziva.sk/

[7] https://druziva.sk/startuje-dolezity-projekt-pre-koncept-socialneho-polnohospodarstva-na-slovensku/

DOM.ov

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

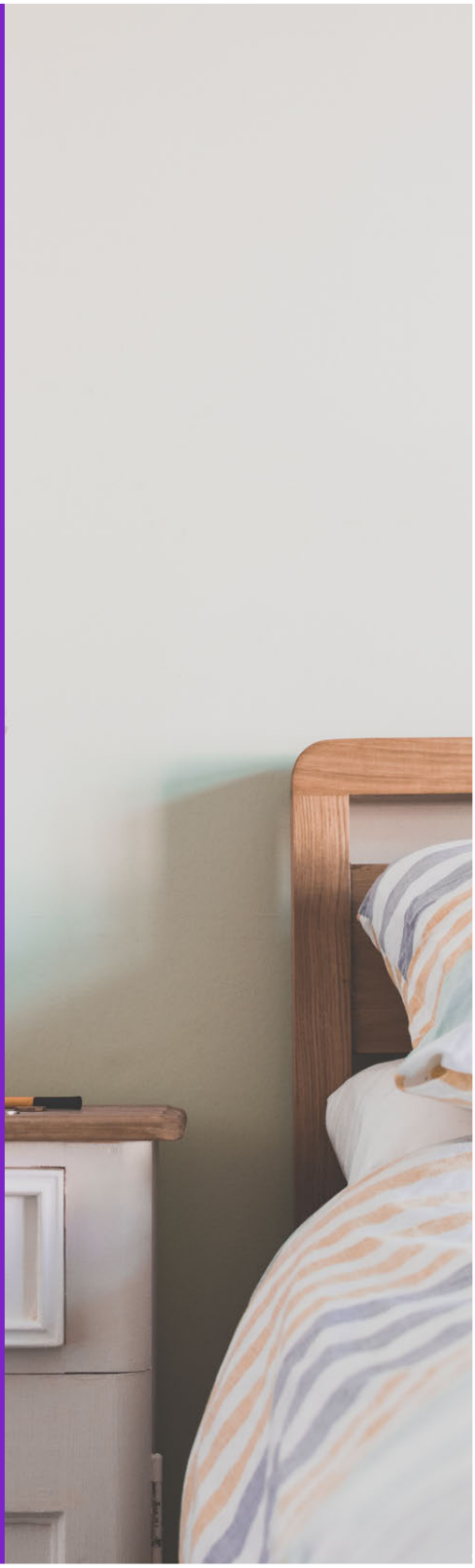

PROJEKT „DOMOV“

Bývanie a uspokojenie potreby bývať sa dotýka každého jedného občana bez ohľadu na okolnosti a spoločenský status. Ústava Slovenskej republiky[1] explicitne nevymedzuje právo na bývanie, avšak v čl. 21 ods. 1 upravuje nedotknuteľnosť obydlia. Všeobecná deklarácia ľudských práv v čl. 25 ods. 1[2] zaraďuje právo na bývanie ako súčasť širšieho práva na primeranú životnú úroveň. Právo na bývanie má zvláštny charakter. Nemôžeme ho chápať ako nárokové právo jednotlivca voči spoločnosti, ale skôr ako právo založené na spoluzodpovednosti spoločnosti voči občanovi. Oblasť bývania kompetenčne spadá pod Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, avšak má presah aj do ostatných rezortov.

Bývanie je vo všeobecnosti považované za základnú potrebu každého jednotlivca, nakoľko uspokojením potreby bývania získava jednotlivec priestor pre stanovenie svojich ďalších cieľov, ktoré mu vytvárajú predpoklad integrácie do spoločnosti a participácie na živote komunity. Uspokojenie potreby bývania vyvoláva pozitívnu sociálnu zmenu, ktorá by inak nenastala (regenerácia pracovnej sily bezpečie rodinný život a výchova detí zvyšovanie kvalifikácie). Absencia bývania je považovaná za rizikový faktor, nakoľko je v úzkej väzbe so sociálnou exklúziou a nízkou úrovňou kvality života. Nedôstojné bývanie často demoralizuje a vedie k vykoreneniu a rozpadu osobnosti a k závažným spoločensky negatívnym javom, ako sú kriminalita, nezamestnanosť, bezdomovectvo a pod., ktoré ohrozujú tak každého jednotlivca, ako aj celú spoločnosť. Zároveň môže mať za následok oslabené zdravie, môže narušiť vzdelávací cyklus a znížiť produktivitu práce. Z toho dôvodu má spoločnosť mimoriadny záujem na uspokojovaní potrieb bývania a na podpore sociálnych inovácií v oblasti bývania, ktoré prispievajú k zmierňovaniu nerovnosti v oblasti bývania medzi majoritou a marginalizovanou komunitou.

SOCIÁLNOU INOVÁCIOU sa podľa Mulgana[3] dosiahne uspokojenie sociálnych potrieb znevýhodnených skupín so zameraním na základné príčiny sociálnych problémov. Phills, Deiglmeier, Miller (2008)[4] definujú sociálnu inováciu ako „nové riešenie sociálneho problému, ktoré je efektívnejšie, účinnejšie, udržateľnejšie alebo spravodlivejšie v porovnaní s existujúcimi riešeniami, a ktoré vytvára hodnotu predovšetkým pre spoločnosť, nie pre jednotlivcov alebo organizácie“.

V slovenskom kontexte vnímame najmä fyzickú a cenovú nedostupnosť bývania, ktorá sa dotýka prevažne zraniteľných a nízkopríjmových skupín obyvateľstva a vedie k viacnásobnej marginalizácii, sociálnemu vylúčeniu. Stratou bývania trpia najmä zraniteľné skupiny obyvateľstva medzi ktoré patria najmä: dlhodobo nezamestnaní, osamelo žijúci jednotlivci, ľudia s dlhmi a exekúciami, marginalizované rómske komunity, osoby postihnuté sociálno-patologickými javmi, ako aj osoby trpiace rozpadom rodinných a sociálnych väzieb a pod. Problém udržania si bývania je u týchto skupín najmä v nízkej finančnej gramotnosti, ako aj celkovej nízkej úrovni príjmov, s ktorými takmer nie je možné získať a udržať si adekvátne bývanie.

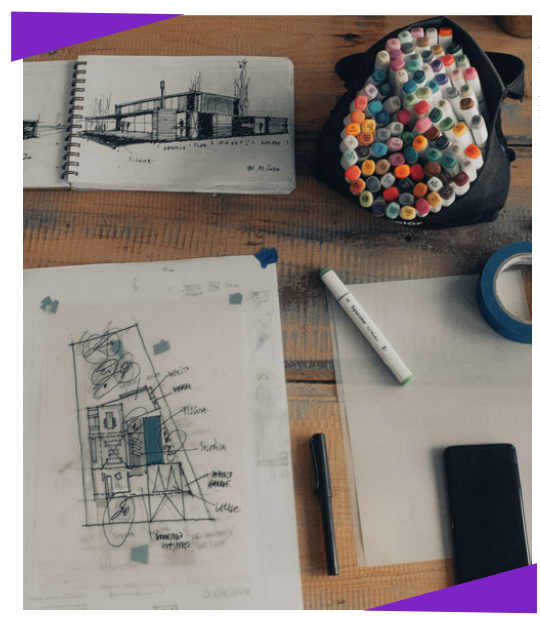

Zdroj: unsplash.com

[1]Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších zákonov.
[2]https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/slo.pdf.
[3]Voorberg, W H, V J.J.M. Bekkers, and L G. Tummers. 2015. "A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the Social Innovation Journey." Public Management Review 17 (9): 1333–1357. Dostupné na: https://www.tandfonline.com/doi/e-pub/10.1080/14719037.2022.2080860?needAccess=true.
[4]Phills, J. A., Deiglmeier, K., Miller, D. T. (2008). Rediscovering social innovation. Stanford Social Innovation Review, Fall, 34–43. https://doi.org/10.1111/j.1369-7625.2010.00656.x. In: Poláčková, Z., Pongrácz, E. (2022): Správa o stave ekonsystému sociálnych inovácií na Slovensku. Social Innovation Plus – Competence Centres. ISBN 978-80-89125-20-3.

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Nezisková organizácia Projekt DOM.ov, Požiarnická 17, 080 01 Prešov vznikla 09.05.2016 na základe rozhodnutia Okresného úradu v Prešove pod registračným číslom: OVVS-519/2016-NO. Zakladateľskými organizáciami sú: Člověk v tísni, o.p.s. (Palešovo nám. 34, 053 04 Spišské Podhradie) a Združenie PRE LEPŠÍ ŽIVOT (Rankovce 21, 044 46 Rankovce), za účasti bankového subjektu Slovenská sporiteľňa, a.s.. Počas roka 2021 organizácia zamestnávala v priemere 13 zamestnancov, z ktorých väčšina pracovala na dohodu o pracovnej činnosti, resp. na skrátený pracovný úväzok. Počty sa v priebehu roka menili a prispôsobovali potrebám realizovaných projektov, alebo záviseli od zdrojov financovania.

www: http://projektdomov.sk/
e-mail: info@projektdomov.sk
Riaditeľ: Ing. Marián Zeman (marian.zeman@projektdomov.sk)
Kontaktná osoba: Mgr. Františka Ondrášiková - metodička
IČO: 50334981
DIČ: 2120323821

Nezisková organizácia poskytuje všeobecne prospešné služby pre rodiny ohrozené sociálnym vylúčením, žijúce v podrozvinutých rómskych lokalitách, v nasledovných oblastiach[5]:

- poskytovanie asistencie pri zabezpečení bývania svojpomocnou výstavbou,
- poskytovanie odborného poradenstva pre obce, orgány verejnej moci a ďalšie subjekty v oblasti územného plánovania, ekonomického a sociálneho rozvoja sociálne vylúčených lokalít,
- výskum, vývoj a pilotovanie modelov zabezpečenia bývania svojpomocnou výstavbou a systémov prestupného bývania,
- vytváranie podmienok pre čerpanie mikropôžičiek na zabezpečenie bývania svojpomocnou výstavbou,
- presadzovanie modelov zabezpečovania bývania svojpomocnou výstavbou do verejných politík, vytváranie podmienok pre ich škálovanie a implementáciu v praxi a asistovanie obciam pri príprave a realizácii lokálnych politík bývania,
- zabezpečenie vzdelávania a rozvoj zručností obyvateľov sociálne vylúčených lokalít a profesionálov v oblasti sociálnej integrácie,
- podpora regionálneho rozvoja a zamestnanosti.

Nezisková organizácia Projekt DOM.ov prevádzkuje na Slovensku najväčší program asistovanej svojpomocnej výstavby rodinných domov, ktorý prispieva k zvyšovaniu počtu rómskych rodín žijúcich v kvalitnejších podmienkach vlastníckeho bývania, ktoré klientom poskytuje vyššiu istotu bývania a menšie obavy o budúcnosť, ako keby išlo o nájomné bývanie. Ide o inovatívny program komplexného prístupu k sociálnej inklúzii rodín z marginalizovaných rómskych komunít prepojením aktérov z verejného, súkromného, ako aj neziskového sektora. Snahou organizácie je podporiť asistovanú svojpomocnú výstavbu rodinných domov na úroveň systémového nástroja štátnej bytovej politiky, tak aby bola aplikovateľná na širokú skupinu marginalizovaných rómskych komunít na území celej Slovenskej republiky. Ku koncu roka 2021 evidovala viac ako 200 aktívnych klientov v rôznych fázach zapojenia sa do projektu v 26 obciach Košického, Prešovského a Banskobystrického kraja. Od svojho vzniku pracovala organizácia celkovo s 343 rodinami. V súčasnosti pripravujú výstavbu v obciach: Lomnička, kde podiel rómskych obyvateľov podľa ďalšej národnosti dosahuje 97,52 %[6] ; Rudňany (92,99 %) a Dobšiná (80,81 %). Marketing komplexného programu uskutočňujú prostredníctvom úspešne realizovaných projektov v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky. Klasický marketing nepotrebujú, nakoľko sú oslovovaní na spoluprácu jednotlivými predstaviteľmi samospráv.

Ďalšie projekty, na ktorých organizácia Projekt DOM.ov spolupracuje, alebo spolupracovala:

- „Zlepšenie kvality života ohrozených skupín“
- „Inkluzívne susedstvá“
- „Spájame sa pre viac príležitostí“
- „Byť pasívni nie je cesta“
- „Lepšie verejné politiky pre bývanie marginalizovaných rómskych komunít“
- „Inkluzívne bývanie“

[5] http://projektdomov.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vyrocna-sprava-za-rok-2020.pdf

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Hlavným cieľom je zlepšenie života rodín z marginalizovaných sociálne a priestorovo vylúčených rómskych komunít, prostredníctvom svojpomocnej výstavby legálnych nízkonákladových rodinných domov pri aktívnej pomoci nositeľa sociálnej inovácie, ktorá spočíva najmä v komplexnej sociálnej práci s klientom vedúcej k zmierňovaniu nerovnosti v bývaní medzi majoritou a marginalizovanou rómskou komunitou. Ide o sociálnu inováciu, ktorá je odlišná od štandardného prístupu verejných politík, spočívajúceho prevažne v nájomnom bývaní, k dosiahnutiu sociálneho cieľa vo zvýšení kvality vlastníckeho bývania marginalizovanej rómskej komunity, ako predpoklad komplexnej integrácie do spoločnosti a vymanenia sa z prostredia absolútnej chudoby.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Program výstavby rodinných domov rozvíjaný neziskovou organizáciou Projekt DOM.ov sa javí ako významná forma zmierňovania nerovnosti v bývaní, ktorá napĺňa potreby marginalizovaných rómskych komunít ako prioritnej cieľovej skupiny, ktoré nemajú pre svoj nízky príjem nárok na štandardný úver na bývanie a nestratili vôľu pomôcť si zabezpečiť vlastné bývanie svojpomocnou výstavbou. Problematika bývania marginalizovaných skupín obyvateľstva patrí medzi najvýznamnejšie problémy v kontexte ich integrácie do spoločnosti. Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 vníma zlepšenie bývania ako predpoklad na zlepšenie možnosti vzdelania, na zlepšenie prípravy na zamestnanie, jeho získanie, ako aj priamu súvislosť so zlepšením zdravotného stavu a priaznivo ovplyvňuje celkové sociálne začlenenie, čo má preukázateľný pozitívny vplyv na sociálnu mobilitu[7]. Podľa Atlasu rómskych komunít 2019[8] jedna tretina ľudí z rómskych komunít býva v neformálnych obydliach, z nich najmä v murovaných, ale neskolaudovaných domoch (17 %) a v chatrčiach (13 %), čo predstavuje takmer 90 tisíc ľudí. Preľudnenosť rómskych obydlí dosahuje v priemere úroveň takmer 6,5 človeka na obydlie, zatiaľ čo celoslovenský priemer je na úrovni menej ako 3 ľudia na jedno obydlie. Nízka kvalita bývania významnou mierou negatívne vplýva aj na zdravie detí a ich celkovú exklúziu, čo spôsobuje, že následky s tým súvisiace sú v neskoršom období extrémne ťažko zvládnuteľné. Úroveň bývania rómskej populácie je zapríčinená vysokou mierou rizika chudoby, ktorá podľa štúdie Stredoeurópskeho inštitútu pre výskum práce (CELSI)[9] dosiahla 87 % v porovnaní s 13 % v bežnej populácii.

Chudoba v kombinácii s vysokou mierou nezamestnanosti, kde takmer polovica Rómov starších ako 16 rokov je podľa výberových zisťovaní nezamestnaných, dostáva rómsku komunitu do neriešiteľnej situácie v oblasti zvyšovania kvality bývania.

Projekt DOM.ov poskytuje cieľovej skupine komplexnú sociálnu prácu s prepojením na ostatné oblasti, ako napr. stavebníctvo, vzdelávanie, poradenstvo v komunikácii s verejnými inštitúciami, ako aj bankovým sektorom. Marginalizované rómske komunity využívali terénnych sociálnych pracovníkov najmä v oblastiach pomoci s administratívnou činnosťou, pomoci s riešením exekúcií a v oblasti pracovného poradenstva. Komplexné zmapovanie všetkých oblastí života klienta (zamestnanosť, vzdelanostná úroveň, finančná situácia, motivácia, ...) vytvára predpoklady pre úspešnosť procesu integrácie vrátane zabezpečenia si bývania. Projekt DOM.ov disponuje typmi domov, z ktorých si klient môže vybrať. Výber je ovplyvnený najmä vhodnosťou pre rodinu, ako aj výškou nasporených prostriedkov. Na menší rodinný dom postačuje získať úver z banky, na väčší rodinný dom je potrebné nasporiť väčšiu sumu finančných prostriedkov a zároveň mať vyšší príjem na splácanie úveru. Náklady na materiál jedného domu sa v priemere pohybujú na úrovni 12 000 €, pričom ide o náklady na materiál bez nákladov na stavebné práce, nakoľko tieto si rodina vykonáva sama a ďalších 10 000 € je potrebných na podporu, vzdelávanie, sociálnych pracovníkov a pod. Pripravenosť klienta, ako základný predpoklad na splnenie podmienok pre získanie úveru, ako aj jeho úspešné splácanie si vyžaduje systematickú prácu s klientom (zvyšovanie kvalifikácie, získanie zručností pri svojpomocnej výstavbe, finančná gramotnosť a pod.), ktorú mu poskytuje nezisková organizácia Projekt DOM.ov. Aplikácia sociálnej inovácie neziskovej organizácie Projekt DOM.ov zabezpečuje takmer 100 % úspešnosť pri zabezpečení si vlastného bývania a jeho následné splácanie.

[6]Štatistický úrad Slovenskej republiky: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021. Dostupné na: https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-dalsej-narodnosti/OB/SK0428525634/OB

[7]Úrad vlády SR. Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2023. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/-files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=7427391426052522 1.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Svojpomocná výstavba je projektom veľmi dlhodobým a finančne náročným, nakoľko prechádza procesom zmeny územného plánu, nadobúdaním pozemkov (vysporiadaním prostredníctvom pozemkových úprav alebo výkupom od súkromných majiteľov), investíciou do infraštruktúry, prípravou klienta, sporením, výstavbou, splácaním. Z uvedeného dôvodu je nevyhnutná spolupráca všetkých aktérov svojpomocnej výstavby rodinných domov. Absencia, resp. roztrieštenosť štátnych dotačných prostriedkov, ktoré je možné použiť na projekty svojpomocnej výstavby spôsobuje pomalú expanziu tejto sociálnej inovácie na celonárodnú úroveň. Nositeľ sociálnej inovácie Projekt DOM.ov sa pravidelne uchádza o finančné prostriedky z rôznych grantov a nadácií, ako sú napr. Nórske granty, Nadácia Pontis, Nadácia Slovenskej sporiteľne, Karpatská nadácia, Nadácia Granvia, Nadačný fond Slovenských elektrární a pod.. Zároveň sa organizácia uchádza aj o štrukturálne fondy Európskej únie (napr. Operačný program Efektívna verejná správa), avšak konštatuje, že proces je veľmi byrokratický a administratívne náročný. Úspešnosť sociálnej inovácie nezávisí výhradne od objemu finančných prostriedkov, ale aj od nepriamej podpory poskytnutej neziskovou organizáciou, ktorá je nemenej dôležitá.

V súčasnosti sa Projekt DOM.ov stal realizačným partnerom projektu HERO (Housing and Empowerment of Roma) na Slovensku, ktorého cieľom je otestovať inovatívny model sociálneho investovania, ktorý rieši sociálno-ekonomické vylúčenie znevýhodnených ľudí, ako napr. marginalizovaných Rómov. Projekt HERO podporuje medziodvetvovú spoluprácu prepájajúcu orgány verejnej správy, finančné inštitúcie a sociálne organizácie na zlepšenie miestnej správy vecí verejných a sociálno-ekonomického postavenia Rómov. Projekt sprístupní Rómom mikropôžičky, prefinancuje školenia v oblastiach finančnej gramotnosti a budovania stavebných zručností a zameria sa na koučing a mentoring. Očakávaným výsledkom by malo byť lepšie bývanie, zamestnanosť a celkové zlepšenie životných podmienok Rómov.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

K dosiahnutiu vysokej úspešnosti projektu bola nevyhnutná nadväzujúca spolupráca viacerých subjektov. Najdôležitejším subjektom bol samotný klient (so svojou rodinou), ktorý sa zapojil do projektu s cieľom dosiahnutia pozitívnej životnej zmeny. Nevyhnutným subjektom bola samotná obec, ktorá vytvorila podmienky k realizácii projektu (vysporiadanie pozemkov, technická infraštruktúra a pod.). Nositeľ sociálnej inovácie, nezisková organizácia Projekt DOM.ov, presvedčila všetky zainteresované subjekty o opodstatnenosti projektu, ako aj previedla klienta celým procesom pozitívnej zmeny v kombinácii s adresnou sociálnou prácou, vzdelávaním, ako aj získaním pracovných zručností a uplatniteľnosťou na trhu práce. Taktiež zabezpečuje projektovú dokumentáciu, asistuje pri vybavovaní stavebného povolenia, zabezpečuje stavebné náradie a pod. V neposlednom rade významným strategickým subjektom bola finančná inštitúcia (Slovenská sporiteľňa, a.s.), ktorá poskytla úver (mikropôžičku) na bývanie klientom projektu, ktorí sa kvalifikovali v prípravnej sporiacej fáze projektu, čo im umožnilo zabezpečiť si vlastné bývanie. Išlo o bezhotovostný úver pokrývajúci náklady na stavebný materiál. Podmienkou banky bolo vytvorenie tzv. garančného fondu, ktorý slúži na krízové situácie pri splácaní úveru. V prípade, že klient neuhradí splátku, tak banka vyzve neziskovú organizáciu Projekt DOM.ov k aktivácii garančného fondu a zároveň k aktivácii sociálnej práce s klientom. Garančný fond je aktívny po dobu maximálne troch mesiacov. Následne nastupuje tzv. osobitný príjemca dávky (obec) a splátky, ktoré sú nastavené maximálne vo výške príspevku na bývanie, sú uhrádzané z tohto príspevku na bývanie. Toto je významnou výhodou vlastníckeho bývania.

[8]Ravasz, Á., Kovács, L., Markovič, F. (2020). Atlas rómskych komunít 2019. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV. ISBN 978-80-224-1874-4. Dostupné na: https://imb-bmi.org/atlas/.

[9]Kahanec, M.; Kováčová, L.; Poláčková, Z.; Sedláková, M. (2020). The social and employment situation of Roma communities in Slovakia. Luxembourg, 2020. ISBN 978-92-846-6496-2. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/-STUD/2020/648778/IPOL_STU(2020)648778_EN.pdf.

OPIS PROBLÉMU

Kvalita bývania marginalizovaných rómskych komunít patrí medzi naliehavé spoločenské problémy na Slovensku, nakoľko rozdiely v kvalite a dostupnosti bývania v porovnaní s majoritou sú markantné a je nevyhnutné vynaložiť väčší dôraz na ich odstraňovanie. Podľa výsledkov zo štatistického zisťovania Silc_Mrc 2020 v spolupráci so Štatistickým úradom SR[10] vyplýva, že približne 87 % domácností rómskych komunít je ohrozených chudobou a 52 % čelí závažnej materiálnej deprivácii, 58 % domácností z rómskych komunít žije v nevyhovujúcom bývaní a 88 % obyvateľov rómskej komunity žije v preľudnených domácnostiach, ktoré majú negatívny dopad na kvalitu bývania. Dôsledkom týchto zistení je existencia a rozrastanie sa segregovaných osídlení bez základnej technickej a občianskej vybavenosti, kde kvalita bývania je na extrémne nízkej úrovni. Údaje z najnovšieho Atlasu rómskych komunít (2019) naznačujú, že viac ako tri štvrtiny (81 %) rómskeho obyvateľstva na Slovensku žije v koncentrovaných osídleniach oddelene od majoritnej populácie. 31 % žije v osídleniach vnútri obce, 36 % v osídleniach na okraji obce a 14 % v osídleniach mimo obce. Oblasť bývania je kľúčom ako eliminovať dopad nevhodných podmienok bývania marginalizovaných skupín na vzdelávanie, zamestnanosť, či zdravie. Odstraňovanie zlých podmienok bývania, chudoby a sociálneho vylúčenia vytvára inovačný potenciál v súvislosti s prístupom k bývaniu a dostupnosťou bývania.

SPÔSOB RIEŠENIA

Rovnaký spôsob riešenia odstraňovania nevhodných podmienok bývania aplikovaný na všetky skupiny osôb žijúce na rozmanitom území neexistuje. Nezisková organizácia Projekt DOM.ov prináša inovatívne know-how riešenia uvedeného problému. Vhodný spôsob riešenia si vyžaduje premyslené riešenie, ktoré vychádza z dokonalého poznania rodiny, komunity a je založené na partnerskom princípe. Dokonalé poznanie vyplýva z poznania komplexnej sociálnej situácie jednotlivých rodín, čo znamená, že okrem príjmovej stránky klienta je nevyhnutné poznať aj výdavkovú stránku, mieru zadĺženia u rôznych veriteľov, ako aj osobnostné a národnostné predpoklady. Dôležitým faktorom je vôľa pomôcť si, ako aj zaangažovanie klienta do riešenia problému a jeho sprevádzanie dlhodobým procesom zabezpečenia a udržania si bývania (finančné vzdelávanie, sporenie, práca na výstavbe, splácanie úveru) takým spôsobom, aby bola podporená jeho zodpovednosť za uspokojovanie potreby bývania.

Významnú úlohu zohráva poskytovanie sociálneho poradenstva prostredníctvom terénneho sociálneho pracovníka, ktorý má klienta najmä nasmerovať, ukázať mu cestu a cieľ a povzbudiť ho, že dokáže vyriešiť problém vlastnými silami. Terénny sociálny pracovník je jedným z najdôležitejších pilierov v procese prípravy rodiny, v období výstavby, ako aj v čase splácania úveru.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Spôsob a kvalita bývania patrí k najvýznamnejším ukazovateľom ekonomickej a kultúrnej úrovne jednotlivca, ako aj komunity. Výsledkom činnosti je udržateľná, celková, pozitívna zmena života rodiny s posilnením osobnej zodpovednosti za svoje bývanie, ovplyvnená novým plnohodnotným bývaním a nadobudnutými zručnosťami získanými pred a počas výstavby. Z dlhodobého hľadiska pri zväčšovaní rodiny prináša svojpomocná výstavba rodinných domov aj variabilitu priestorového prispôsobovania sa pri zachovaní primeranej kvality života. Klient zapojený do svojpomocnej výstavby získava okrem vlastného legálneho bývania aj zručnosti, ktoré použil pri svojpomocnej výstavbe, a ktoré mu pomáhajú v uplatnení sa na trhu práce. Zároveň nadobúda finančnú gramotnosť nevyhnutnú pre získanie a splácanie mikropôžičky, a zároveň nadobúda potrebné sebavedomie, ktoré prispieva k integrácii do spoločnosti. Významnou pozitívnou zmenou je aj zmena postoja klienta z pasívneho príjemcu k mobilizácii jednotlivca a rodiny v snahe začlenenia sa do spoločnosti prostredníctvom zabezpečenia si kvalitného a legálneho bývania, čím dochádza k zlepšeniu kvality života celej rodiny. Z pohľadu komunity sa klient stáva úspešný a hodný nasledovania, čo vyvoláva zvýšenú aktivitu integrácie u ostatných členov komunity. Celospoločenským výsledkom je zmiernenie nerovnosti bývania medzi majoritou a marginalizovanou rómskou komunitou. Pozitívnym výsledkom je aj efektivita vynaložených verejných zdrojov na budovanie základnej infraštruktúry, dane plynúce z legálnych stavieb, ako aj multiplikačný efekt z vynaložených prostriedkov.

[10] Úrad vlády SR. Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácností v marginalizovaných rómskych komunitách EU SILC MRK 2020. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/narodne-projekty/narodny-projekt-monitorovanie-a-hodnotenie-inkluzivnych-politik-a-ich-dopad-na-marginalizovane-romske-komunity-2016-2022/zber-a-analyza-dat/.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Podľa Smatanovej (2021)[11] je aktuálna potreba nového bývania v marginalizovaných rómskych komunitách odhadom viac ako 15 000 bytových jednotiek. Slovenská republika v ostatných rokoch podporovala najmä výstavbu obecných nájomných bytov, čím došlo u časti klientov k zvýšeniu kvality bývania, ako aj k zvýšeniu rizika pre obce ako vlastníka nehnuteľnosti v podobe neplatenia nájomného, prevádzkovými nákladmi a pod. Aplikovaná sociálna inovácia neziskovou organizáciou Projekt DOM.ov vytvára predpoklady pre úspešný prenos inovácie na ďalšie regióny SR, ako aj na národnú úroveň v nevyhnutnej spolupráci so všetkými účastníkmi procesu uspokojenia potreby bývania. Rómovia sú však sociálne diferencovaní, čo je vyvolané faktormi ako sú: socio-ekonomická výkonnosť regiónu, typ integrácie resp. segregácie, mierou koncentrácie a početnosti, proporciou rómskej populácie vo vzťahu k majoritnej spoločnosti. Z toho vyplýva, že každá verejná politika, ktorá má byť úspešná, musí brať ohľad na štruktúru, charakter, životný štýl, ako aj participáciu občanov v rómskych osídleniach. Ďalej je nevyhnutné vytvoriť podmienky pre mikropôžičkové a mikrosporiace nástroje v bankovom sektore založené na súkromno - verejnom partnerstve pre úspešné rozšírenie medzi širší okruh klientov.

Ako úspešný príklad aplikácie tejto sociálnej inovácie v ďalších regiónoch SR môžeme uviesť Košice, kde pilotujú túto inováciu v mestskom prostredí. ETP Slovensko – Centrum pre udržateľný rozvoj poskytuje vybraným rodinám neziskové mikropôžičky za predpokladu, že klienti vstúpia do sporiacej fázy, kde si pravidelne dlhodobo (aspoň 1 rok) sporia minimálnu dohodnutú sumu každý mesiac a následne sa podieľajú na svojpomocnej výstavbe domov. ETP Slovensko – Centrum pre udržateľný rozvoj poskytuje klientom a členom rodiny vzdelávacie aktivity – finančné vzdelávanie pre dospelých klientov, neformálne vzdelávanie „Od kolísky po kariéru" pre deti a mladých. Finančné prostriedky na realizáciu svojpomocnej výstavby sú od súkromných darcov a z revolvingového mikropôžičkového fondu ETP. Sprievodné vzdelávacie aktivity realizujú vďaka podpore z verejných zdrojov aj od súkromných donorov.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Na základe uskutočneného rozhovoru s metodičkou Projektu DOM.ov bolo zistené, že k rýchlejšej expanzii a etablovaniu na národnú úroveň by bolo potrebné vytvoriť finančný nástroj prostredníctvom národného projektu na financovanie projektov svojpomocnej výstavby obydlí, ktorý by sa zameriaval na členov marginalizovanej rómskej komunity.
Zároveň by bolo potrebné motivovať a finančne podporovať samosprávy s marginalizovaným rómskym obyvateľstvom k vytváraniu podmienok na realizáciu projektu (napr. príprava pozemkov, infraštruktúra a pod.).

Zdroj: unsplash.com

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://projektdomov.sk/

[11] Smatanová, K. (2021). Štúdia porovnania efektívnosti nájomných bytov nižšieho štandardu a svojpomocnou výstavbou rodinných domov. Projekt DOM.ov. Dostupné na: http://projektdomov.sk/wp-content/uploads/2021/11/A3_-Studia-porovnania-efektivnosti-najomnych-bytov-a-svojpomocnej-vystavby_P0587.pdf.

AGRO-DREVINOVÝ EKOSYSTÉM

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

PODPORA ROZVOJA REGIÓNU A SOCIÁLNEJ INKLÚZIE AKO PREJAV SPOLOČENSKEJ ZODPOVEDNOSTI MIESTNEJ SAMOSPRÁVY

Narastajúce problémy v sociálno-ekonomickej oblasti, ktoré vyplývajú aj z procesu globalizácie, vyvolávajú tlak na všetky subjekty hospodárstva a spoločenského života, aby do svojich činností a rozhodovaní zapojili spoločensky zodpovedné aspekty. Od jednotlivcov a subjektov verejnej a súkromnej sféry sa očakáva, že pri svojich aktivitách budú zohľadňovať kritérium pozitívneho dosahu na spoločnosť a životné prostredie alebo zmierňovať negatívne dôsledky ich pôsobenia. Toto hľadisko sa postupne stáva spoločenskou požiadavkou.

Spoločensky zodpovedné konanie sektora verejnej správy sa označuje ako verejná spoločenská zodpovednosť alebo spoločenská zodpovednosť verejnej správy – VSZ (Public Social Responsibility). Tento záväzok je dobrovoľný. Strategickým cieľom spoločensky zodpovedného konania verejného sektora je zabezpečenie udržateľného rozvoja a zvýšenia úrovne kvality života miestnych obyvateľov.

Rola verejnej správy v oblasti spoločenskej zodpovednosti je identifikovaná v týchto oblastiach:

- verejný sektor ako podporovateľ a šíriteľ konceptu spoločenskej zodpovednosti,
- organizácia verejného sektora ako užívateľa aktivít spoločenskej zodpovednosti realizovaných súkromným sektorom,
- organizácia verejného sektora ako subjektu vykonávajúceho spoločensky zodpovedné aktivity (Pavlík – Bělčík, 2010).

Verejný sektor má nezastupiteľnú úlohu v rozvoji spoločenskej zodpovednosti na miestnej úrovni. Je najväčším sektorom hospodárstva, jeho aktivity majú vplyv na ekonomické, sociálne a environmentálne oblasti CSR, podporujú lokálny udržateľný rozvoj, a všetky svoje aktivity vykonáva s ohľadom na dosahovanie efektivity, zodpovednosti a transparentnosti.

Verejná správa vykonáva svoje aktivity s ohľadom na zodpovednosť v týchto 3 oblastiach, a to v súlade s princípom Tripple Bottom Line (Pongrácz, 2021):

– zodpovednosť v ekonomickej oblasti (profit – ekonomická stabilita)

– zodpovednosť v sociálnej oblasti (people – sociálny rozvoj) a

– zodpovednosť v environmentálnej oblasti (planet – ochrana životného prostredia).

Obrázok: Spoločenská zodpovednosť verejnej správy

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Banskobystrický samosprávny kraj si uvedomuje svoju zodpovednosť voči miestnemu obyvateľstvu a využívaním inovatívnych nástrojov sa snaží o vytvorenie príležitostí pre znevýhodnených občanov a zároveň prispieva k vybudovaniu, udržiavaniu a ochrane priaznivého životného prostredia.

Agro-drevinový ekosystém BBSK, s. r. o. je registrovaným sociálnym podnikom, ktorý bol zriadený 10. augusta 2019 Banskobystrickým samosprávnym krajom. Spoločnosť získala štatút integračného registrovaného podniku v novembri 2019. Sídlo spoločnosti je v Rovňanoch v okrese Poltár, ktorý patrí medzi najmenej rozvinuté okresy. Adresa sídla: Rovňany 146, IČO 52576710. Orgánom spoločnosti je valné zhromaždenie (Banskobystrický samosprávny kraj ako jediný spoločník), 5-členná dozorná rada a konateľ. Konateľom sociálneho podniku je Ing. Milan Vaňo, ktorý koná v mene spoločnosti samostatne. Spoločnosť má zriadený Poradný výbor, ktorý tvoria traja členovia – znevýhodnení zamestnanci podniku. Podnik sa zaviazal, že použije 100 % zo svojho zisku po zdanení a po úhrade povinných zákonných platieb na dosahovanie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Banskobystrický kraj je najväčším krajom Slovenska a tvorí 11,4 % populácie Slovenska, no v súčasnosti zápasí s úbytkom obyvateľstva. Je vidieckym regiónom, ktorý rastie pomaly, resp. skôr stagnuje, vyznačuje sa nízkym stupňom pripravenosti na inovácie.

Hlavným cieľom Agro-drevinového ekosystému BBSK, s. r. o. je dosahovanie pozitívneho sociálneho vplyvu, a to najmä vytváraním pracovných príležitostí pre znevýhodnené a zraniteľné osoby. Zároveň podporou agro-lesníctva prispieva k zmierňovaniu negatívnych dopadov zmeny klímy.

Predmet činnosti spoločnosti:

- poľnohospodárstvo a lesníctvo, vrátane predaja poľnohospodárskych a lesníckych výrobkov,
- chov zvierat,
- poskytovanie služieb v poľnohospodárstve a záhradníctve,
- poskytovanie služieb v oblasti starostlivosti o zvieratá,
- poskytovanie služieb v lesníctve a poľovníctve,
- výroba potravinárskych výrobkov,
- výroba nápojov,
- opracovanie dreva a výroba komponentov z neho
- výroba výrobkov z dreva, korku, slamy a prútia, ich oprava a údržba,
- prípravné práce k realizácii stavby,
- uskutočňovanie stavieb a ich zmien,
- vykonávanie mimoškolskej vzdelávacej činnosti,
- organizovanie kultúrnych, športových a iných spoločenských podujatí,
- reklamné a marketingové služby,
- sprostredkovateľská činnosť v oblasti obchodu, služieb, výroby,
- kúpa tovaru na účely jeho predaja.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Primárnou cieľovou skupinou sú zraniteľné osoby a znevýhodnení uchádzači o zamestnanie, ktorí majú v sektore agro-lesníctva príležitosť nadobudnúť pracovné návyky. Cieľovou skupinou podniku sú aj objednávatelia záhradníckych služieb a pomocných stavebných prác.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Spoločnosť získala v roku 2019 účelovo viazaný peňažný dar, ktorý bol využitý na zaobstaranie materiálu na účely realizácie vodozádržného opatrenia. V roku 2020 požiadali o regionálny príspevok na Ministerstve investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky na zakúpenie technológie v súvislosti s rozšírením produkcie poľnohospodárskych produktov. Kontokorentný úverový rámec poskytnutý finančnou inštitúciou bol použitý na revitalizáciu krajského majetku. Spoločnosť získala grant nadácie finančnej spoločnosti, z ktorého realizovala výsadbu 700 sadeníc malín. Výnosy z hospodárskej činnosti spoločnosti v roku 2022 vzrástli o 113 %.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Je to prvý Agro-drevinový ekosystém na Slovensku. Spoločnosť rozvinula spoluprácu s viacerými organizáciami a strednými školami, a to v súvislosti s vykonávanými činnosťami v rôznych oblastiach. Činnosť pestovania drevín garantoval odborník z Národného lesníckeho centra a garantom ovocinárstva bola Stredná odborná škola Želovce. Odbornú garanciu pestovania zeleniny zabezpečovala Spojená škola Poltár a chov včiel odborne garantovala Stredná odborná škola Bánoš.

OPIS PROBLÉMU

Klimatická zmena a z nej vyplývajúce problémy, ako aj aktuálne spoločenské výzvy vyvíjajú tlak aj na zástupcov verejnej správy k spoločensky zodpovednému konaniu v prospech miestneho obyvateľstva, a to za účelom podpory regionálneho rozvoja. Nerovnosť medzi regiónmi v oblasti zamestnanosti (nezamestnanosti) a pracovných príležitostí, ktorá generuje disparity v životnej úrovni (chudoba, sociálne vylúčenie), si vyžaduje inovatívne riešenia. Aj na Slovensku sa postupne rozvíja oblasť sociálnej ekonomiky, ktorá ponúka priestor na rozvoj aktivít s finančnou udržateľnosťou, spoločensko-solidárnou a environmentálnou zodpovednosťou. Banskobystrický kraj patrí medzi najmenej rozvinuté regióny Slovenska. Znamená to vysokú úroveň nezamestnanosti, nižšie priemerné mzdy, nízke tempo rastu HDP, dôsledkom čoho je zhoršujúca sa úroveň životnej úrovne obyvateľstva. Až päť okresov Banskobystrického kraja (Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš) bolo zaradených do kategórie „najmenej rozvinutých okresov" podľa zákona č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov.

SPÔSOB RIEŠENIA

Banskobystrický samosprávny kraj deklaruje svoj priaznivý postoj v oblasti podpory aktivít v priestore sociálnej ekonomiky. Jeho poslaním je „podporovať a vytvárať priaznivý podnikateľský ekosystém pre rozvoj sociálnej ekonomiky". Záujemcom poskytuje podporu v týchto oblastiach:

- odborné poradenstvo pri zakladaní sociálneho podniku,
- podpora a poradenstvo už existujúcim sociálnym podnikom,
- sieťovanie aktérov a odborníkov v oblasti sociálnej ekonomiky,
- realizácia tvorby, plánovanie a implementácia projektov na podporu sociálnej ekonomiky v kraji,
- podpora v oblasti osvety a zvyšovania povedomia o sociálnej ekonomike a jej nástrojoch,
- predkladanie návrhov a participácia na tvorbe strategických materiálov v oblasti sociálnej ekonomiky.

Za účelom podpory zamestnanosti (sociálnej a pracovnej inklúzie znevýhodnených a zraniteľných osôb), regionálneho rozvoja, zmierňovania negatívnych dopadov klimatickej zmeny a zvyšovania úrovne kvality života miestneho obyvateľstva Banskobystrický kraj založil a spravuje Agro-drevinový ekosystém BBSK, s. r. o.. Je to registrovaný sociálny podnik, ktorý je aktívny vo viacerých oblastiach a prináša pozitívne spoločenské zmeny.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Spoločnosť v roku 2019 zamestnala tri osoby z radov znevýhodnených na pozícii pomocného pracovníka v rastlinnej výrobe. Stav zamestnancov ku koncu roka 2019 bol 5, z toho dvaja patrili do kategórie značne znevýhodnenej osoby a 1 bol znevýhodnenou osobou. Podnik mal vytvorenú a obsadenú aj pozíciu manažéra a účtovníka. V roku 2020 celkový počet zamestnancov dosiahol 10, z nich štyria boli z radov znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a jeden vykonával funkciu mentora. V priebehu roka 2021 spoločnosť zamestnala päť osôb z radov znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. V súčasnosti podnik zamestnáva 14 zamestnancov, z toho 9 boli znevýhodnenými uchádzačmi pred prijatím do zamestnania.

Konkrétne dosiahnuté výsledky:

- Prvou činnosťou zamestnancov bola výsadba cesnaku na ploche 1 ha. V roku 2020 bol zrealizovaný prvý zber úrody v objeme 3,4 tony cesnaku. Z dôvodu nepriaznivej epidemiologickej situácie úroda nemohla byť distribuovaná do jedální školských zariadení, preto bola znova vysadená.
- Zároveň sa venovali obnovovacím prácam v ovocnom sade. Zamestnanci zabezpečujú aj starostlivosť o 70-ročný ovocný sad v Rovňanoch, v ktorom sa nachádza spolu 1 260 stromov. 560 z nich vysadili v roku 2020, sú to pôvodné odrody.
- V roku 2020 vybudovali zberný systém na zadržiavanie zrážkovej vody v objeme 20 500 litrov.
- Koncom roka 2020 bola v sade osadená včelnica za účelom podpory tradície včelárstva, a tým zároveň zlepšiť kvalitu životného prostredia.

- V roku 2021 bolo vysadených 700 sadeníc malín.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Spoločnosť sídli v Banskobystrickom kraji a svoje aktivity realizuje v tomto regióne. Je príkladom dobrej praxe spoločensky zodpovednej regionálnej samosprávy, ktorá uplatňuje princípy tzv. Tripple Bottom Line. Je tu priestor na ďalší rozvoj najmä na národnej úrovni, ale prezentovaný koncept má potenciál byť inšpiráciou aj pre samosprávy v zahraničí.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Kľúčovou bariérou, ktorá bráni intenzívnejšiemu rozvoju je schéma štátnej pomoci DE MINIMIS, najmä v oblasti sociálneho poľnohospodárstva. Ďalším problémom je „nekompatibilita" legislatívy o sociálnych službách a sociálnej ekonomike. Obyvateľstvo rapídne starne, preto by bolo vhodné uvedený legislatívny konflikt vyriešiť, aby služby poskytované staršiemu obyvateľstvu mohli byť súčasťou aktivít subjektov sociálnej ekonomiky. Ďalším identifikovaným problémom je komunikačná bariéra, „nevedomosť alebo nechcenie využiť sociálny aspekt vo verejnom obstarávaní zástupcami verejnej správy, štátnej správy a samospráv". Stále pretrváva vysoké administratívne zaťaženie podnikateľských subjektov.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://agrobbsk.sk/

STEP ENERGETICKÁ CHUDOBA

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

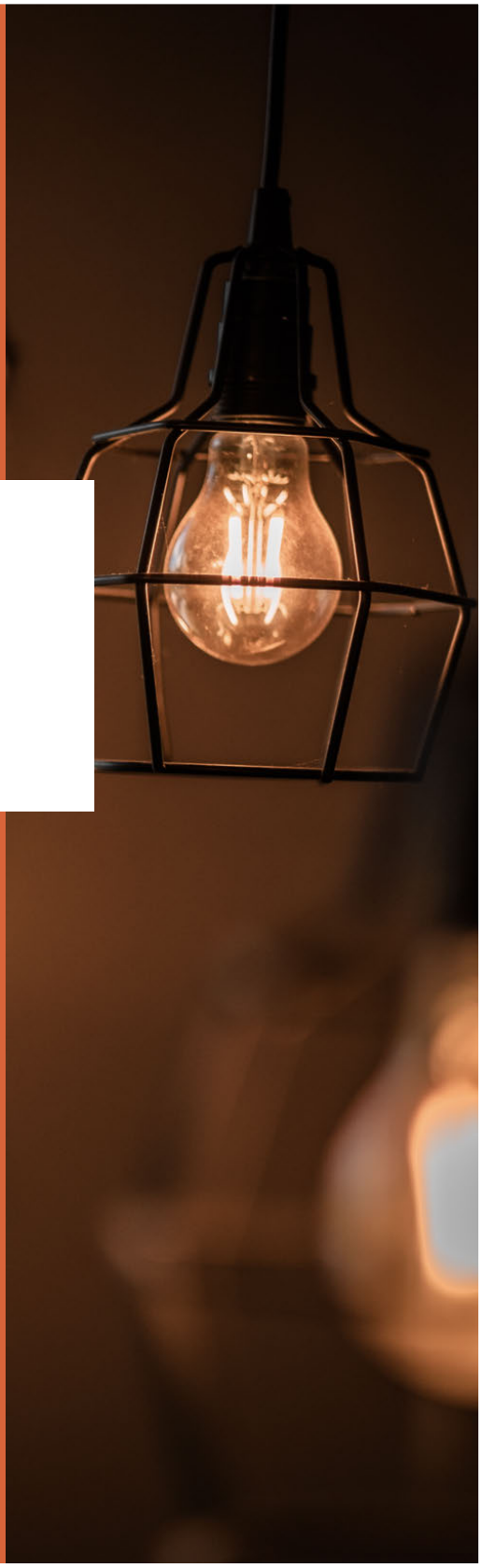

NÁSTROJE NA RIEŠENIE ENERGETICKEJ CHUDOBY (SOLUTIONS TO TACKLE ENERGY POVERTY) - „STEP"

Európsky hospodársky a sociálny výbor vyzýva členské štáty Európskej únie, aby urýchlene zaviedli opatrenia na boj proti energetickej chudobe, nakoľko počet domácností, ktoré nie sú schopné vykurovať svoje domovy rastie a ročná miera energetickej inflácie presahuje 40 %[1]. Z ostatného sčítania obyvateľov, domov a bytov Slovenskej republiky vyplýva, že viac ako 19 tisíc bytov nemá žiadne vykurovanie. Viac ako 66 % slovenských bytov používa ako hlavné palivo na vykurovanie zemný plyn a druhým najčastejšie používaným palivom na vykurovanie je uhlie alebo biomasa, zahŕňajúca drevo, drevnú štiepku a pelety. Elektrickú energiu používa na vykurovanie viac ako stotisíc bytov. Náklady na bývanie a energie predstavujú v priemere viac ako štvrtinu z celkových spotrebných výdavkov slovenských domácností. Európsky hospodársky a sociálny výbor ďalej vyzýva na vytvorenie širokej politickej koalície na odstránenie energetickej chudoby, do ktorej by okrem inštitúcií Európskej únie mali byť zapojené aj organizácie občianskej spoločnosti, vrátane organizácií zastupujúcich obyvateľov, ktorí sú najviac ohrození energetickou chudobou. Medzi hlavné príčiny energetickej chudoby teda patria: nedostatočný príjem, neefektívny spôsob vykurovania, nedostatočná tepelná izolácia objektov a vysoké ceny energií. Slovenská republika nedisponuje jednoznačnou definíciou energetickej chudoby a taktiež nedisponuje ucelenými dátami, ktoré by presne vymedzili skupiny ohrozené energetickou chudobou.

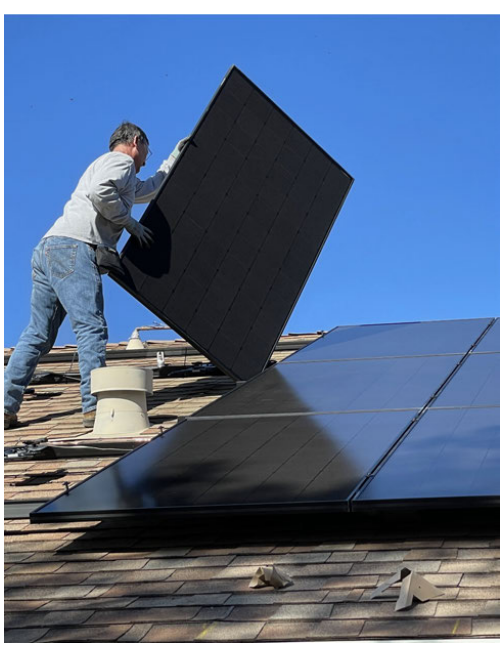

Zdroj: unsplash.com

V súčasnosti síce existuje v slovenskej legislatívne definícia energetickej chudoby ako stavu, kedy priemerné mesačné výdavky domácnosti na spotrebu elektriny, plynu, tepla na vykurovanie a na prípravu teplej úžitkovej vody, dodávku pitnej vody verejným vodovodom a odvádzanie odpadovej vody verejnou kanalizáciou tvoria významný podiel na priemerných mesačných príjmoch domácnosti.[2] Uvedená definícia je však veľmi vágna a je nepoužiteľná pri riešení energetickej chudoby, nakoľko z nej nie je možné vyčísliť počet domácností trpiacich energetickou chudobou.

Úrad pre reguláciu sieťových odvetví v súčasnosti podľa vyjadrenia predsedu ÚRSO p. Andreja Jurisa[3] pracuje na príprave návrhu koncepcie na ochranu odberateľov pred energetickou chudobou, ktorého súčasťou by mal byť aj návrh definície energetickej chudoby, ako aj návrhy kvalifikačných kritérií, ktoré umožnia adresne identifikovať energeticky chudobných koncových odberateľov, ako aj návrhy nástrojov ochrany pred energetickou chudobou. Na Slovensku sa zdôrazňuje chápanie energetickej chudoby ako súčasť širšieho kontextu sociálnej polarizácie, chudoby a sociálneho vylúčenia.

Riešenie energetickej chudoby je komplexná a naliehavá celospoločenská téma a z toho dôvodu sa Slovenská republika prostredníctvom Spoločnosti ochrany spotrebiteľov zapojila do medzinárodného projektu STEP, podporeného Európskou úniou v rámci iniciatívy HORIZON 2020. Ide o projekt zameraný na vývoj inovatívneho a ľahko opakovateľného súboru opatrení na riešenie energetickej chudoby. Zavádzanie sociálnych inovácií v oblasti poradenstva a šírenia osvedčených postupov a stratégií by malo významnou mierou prispieť ohrozeným skupinám obyvateľstva znášať dopady energetickej chudoby.

Sociálna inovácia sa podľa Poláčkovej a Pongrácz (2022)[4] stáva v ostatnom období odpoveďou pri hľadaní riešení na najrôznejšie spoločenské výzvy spojené so vzdelávacím systémom, nezamestnanosťou, spravovaním vecí verejných ako aj pri riešení chudoby. Podľa A. Lelovics[5] môžeme o sociálnej inovácii hovoriť vtedy, keď prináša zmenu k lepšiemu pre celú spoločnosť, teda keď je systémová. Zároveň sociálna inovácia prináša nové pravidlá vďaka čomu sa menia zaužívané spôsoby.

Poslaním Spoločnosti ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) je zmierniť dopad energetickej chudoby prostredníctvom podpory zmeny správania spotrebiteľov a použitia nízko-nákladových, energeticky účinných riešení samotnými energeticky chudobnými spotrebiteľmi.

[1] https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2022-00946-00-00-AS-TRA-SK.docx/content
[2] § 2 písm. n zákona č. 250/2012 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov
[3] https://www.urso.gov.sk/urso-predlozi-navrh-riesenia-energetickej-chudoby-na-verejnu-konzultaciu/

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) Poprad, Námestie sv. Egídia 95, Poprad 4, 058 01 Poprad vznikla zápisom do Obchodného registra dňa 26.06.2009 ako občianske združenie. Ide o združenie, ktoré sa zapojilo ako partner do projektu Nástroje na riešenie energetickej chudoby (Solutions to Tackle Energy Poverty – STEP) financovaného výskumným a inovačným programom Európskej únie Horizon 2020 (grant č. 847080). Projekt STEP začal v júni 2019 a trval do mája 2022. Dĺžka riešenia projektu bola naplánovaná na dva a pol roka, avšak pandémia COVID-19 spôsobila jeho mierne predĺženie. Počas roka 2022 Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) spolupracovala v priemere s 10 samostatne zárobkovo činnými osobami, avšak na projekte participovalo 5 samostatne zárobkovo činných osôb. Išlo o nasledovné pozície: projektový manažér, energetický expert, školiteľ.

www: https://www.stepenergy.eu/sk/
e-mail: info@sospotrebitelov.sk
Štatutárny zástupca: Ing. Michal Fáber
– predseda (michal.faber@sospotrebitelov.sk)
Kontaktná osoba: Petra Čakovská
(petra.cakovska@sospotrebitelov.sk)
Právna forma: občianske združenie
IČO: 42088453
DIČ: 2023242485

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), poskytuje ako spotrebiteľské združenie s celoslovenskou pôsobnosťou aj ďalšie služby v nasledovných oblastiach:

- bezplatné poradenstvo, alternatívne riešenie sporov, mimosúdne riešenia spotrebiteľských podnetov v štyroch regionálnych pobočkách v Košiciach, Poprade, Trnave a Bratislave,
- zvyšovanie informovanosti a právneho povedomia spotrebiteľov,
- aktívna účasť pri zmenách a príprave legislatívy týkajúcej sa oblastí spotrebiteľského práva, energetiky, finančných služieb, cestovných služieb, telekomunikačných služieb a pod.,
- advokačné aktivity v medzisektorových prioritách, ktorými sú kolektívne žaloby, udržateľná spotreba a digitalizácia,
- skupinové nákupy fotovoltaických zariadení v rámci projektu CLEAR-X pre domácnosti.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Jednou z najväčších výziev nositeľa sociálnej inovácie nebolo iba identifikovať skupiny ohrozené energetickou chudobou, ale pomôcť ľuďom v energetickej chudobe prijať aktuálnu situáciu a pripraviť ich na to, aby začali svoje problémy riešiť. Hlavným cieľom projektu STEP je teda zmierniť dopad energetickej chudoby prostredníctvom podpory zmeny správania spotrebiteľov a použitia nízko-nákladových, energeticky účinných riešení samotnými energeticky chudobnými spotrebiteľmi alebo spotrebiteľmi, ktorým zatiaľ táto chudoba „len" hrozí, vďaka overenému, na mieru ušitému poradenstvu[6], čím sa docieli skutočnosť, že spotrebitelia pri platení za energie ušetria finančné prostriedky.

Sociálna inovácia spočíva v cielenom poradenstve a príprave modulov odbornej prípravy vedúcej k motivácii spotrebiteľa k zmenám v správaní sa s energiami prostredníctvom vytvoreného tréningového programu.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení[7] zaviazala k dôslednému ekonomicko-sociálnemu posúdeniu rozsahu energetickej chudoby a k identifikácii energeticky chudobného spotrebiteľa.

Občania Slovenskej republiky sa v ostatnom období dostávajú čoraz častejšie a v početnejšej skupine do narastajúceho problému s úhradou za energie. Na Slovensku sú ceny energií pre domácnosti regulované Úradom pre reguláciu sieťových odvetví a k ich zmenám dochádza každoročne prevažne od 1. januára. Podľa Prognostického úradu Slovenskej akadémie vied patrí Slovenská republika medzi popredné krajiny, ktoré majú najvyšší podiel nákladov domácností na energie k celkovým výdavkom domácností. Cez 50 % domácností vynakladá na účty za energie viac ako 10 % zo svojich príjmov, čo znamená, že sú ohrozené energetickou chudobou. Napriek tomu, že presná definícia energetickej chudoby neexistuje, čo sťažuje presnú kvantifikáciu ohrozených skupín, vieme prostredníctvom ukazovateľov EÚ SILC určiť, ktorých obyvateľov sa najviac dotýka.

[4]https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/n arodne-kompetenc ne-centrum-socialne-inovacie/dokumenty/sprava-stave-ekosystemu-si-slovensku_mpsvr-sr_022022.pdf
[5]https://www.minv.sk/?ros_ptp_partnerstvo_socinovacie&sprava=podpora-ekosystemu-socialnych-inovacii-na-slovensku

Energeticky chudobnými sa stávajú domácnosti, ktorých výdavky na bývanie sú vyššie ako 40 % ich disponibilných príjmov. Rizikovými skupinami sú teda najmä deti, seniori žijúci na vidieku vo veľkých – nezateplených domoch, nezamestnaní, nízkopríjmoví pracujúci, poberatelia dávky v hmotnej núdzi, rôzne zraniteľné skupiny a marginalizované komunity. Ženy sú viac ohrozené energetickou chudobou, nakoľko ich príjmy sú nižšie ako príjmy mužov a v súvislosti s materskými povinnosťami trávia viac času v domácnosti, čím sa stávajú závislejšími od prístupu k energiám.

V roku 2021 žilo na Slovensku viac ako 660 tisíc ľudí pod hranicou príjmovej chudoby, čo predstavuje 12,3 % obyvateľov Slovenska[8] . Najohrozenejšou vekovou skupinou z hľadiska príjmovej chudoby podľa EU SILC 2020 sú deti, kde vo veku 0-17 rokov dosiahla príjmová chudoba úroveň 17 %. Medzi ďalšie ohrozené skupiny patria mnohodetné rodiny (36,3 %) a domácnosti osamelých rodičov (33,6 %). Nezamestnaní boli ohrození príjmovou chudobou na úrovni až 52,6 % jednotlivcov. Až 5,2 % pracujúcich ľudí sa nachádza v riziku chudoby z dôvodu nízkej úrovne príjmov. Najnižšiu úroveň príjmovej chudoby podľa EU SILC 2020 dosahujú seniori vo vekovej skupine 65 a viac rokov, avšak v ostatnom období dochádza u tejto vekovej skupiny k opätovnému rastu, čo je spôsobené aj vysokou mierou inflácie.

Marginalizované rómske komunity sú významnou mierou ohrozené energetickou chudobou z dôvodu extrémnych foriem príjmovej chudoby, ako aj nevhodnými podmienkami bývania, ktoré sa prejavujú najmä v zníženej dostupnosti pripojení k elektrickej energii, vode a kanalizácii zapríčinenej najmä tým, že stoja na nevysporiadaných pozemkoch. Podľa Atlasu rómskych komunít[9] v chatrčiach žije takmer 35 tisíc rómskych obyvateľov a v neskolaudovaných murovaných a drevených domoch žije viac ako 48 tisíc Rómov.

Medzi ďalšie potencionálne cieľové skupiny ohrozené energetickou chudobou môžeme zaradiť:

•osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
•chronicky chorí,
•nevidiaci, slabozrakí, nepočujúci,
•ktokoľvek, kto má vysoké výdaje na energie nezodpovedajúce ich príjmovej úrovni.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Projekt Solutions to Tackle Energy Poverty – STEP bol financovaný výskumným a inovačným programom Európskej únie Horizon 2020 (grant č. 847080). Výška príspevku pre Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), ako partnera projektu, predstavovala podľa poskytnutej informácie od projektovej manažérky približne 70 tisíc eur. Z uvedeného finančného príspevku sa podarilo naplniť kvantifikačné kritériá a boli financované najmä poradenstvo, workshopy, semináre, školenia, štúdie, vývoj tréningového programu a mzdové náklady.

Absencia štátnych dotačných prostriedkov, ktoré je možné použiť na projekty vedúce k odhaleniu a eliminácii energetickej chudoby, spôsobuje vážny sociálny problém s ďalekosiahlymi sociálnymi a zdravotnými dôsledkami. Riešením energetickej chudoby nie je len sociálna dávka, ale súbor podporných nástrojov a opatrení vedúcich k zníženiu energií pre skupiny ohrozené energetickou chudobou. Avšak ľudia žijúci v energetickej chudobe nedokážu žiadať o štátnu podporu na modernizáciu ich domácnosti, najmä z dôvodu nevyhnutnej výšky spolufinancovania, ako aj z dôvodu neprístupnosti k internetu, resp. neznalosti práce s počítačom a neochoty priznať si vlastnú energetickú chudobu.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Rozhodujúcim impulzom k zapojeniu sa Spoločnosti ochrany spotrebiteľov do projektu STEP riešiaceho energetickú chudobu bolo členstvo v najstaršej a najväčšej Európskej spotrebiteľskej organizácii BEUC, ako aj zistenie, že občania Slovenskej republiky majú vysoký podiel výdavkov na bývanie a neexistencia komplexných systémových riešení. Do projektu STEP bolo zapojených 9 spotrebiteľských organizácií z Veľkej Británie (Citizens Advice), Portugalska (DECO), Bulharska (BNAAC), Cypru (CCA), Slovenskej republiky (SOS), Českej republiky (dTest), Poľska (FK), Litvy (ALCO) a Lotyšska (LPIAA), ktoré mali nájsť a pomôcť zmeniť život ľuďom trpiacim vysokými účtami za energie. Kľúčovou úlohou projektu STEP nie je len upozornenie na problém energetickej chudoby, ale najmä zapájanie relevantných inštitúcií a zainteresovaných osôb do procesu jej eliminácie.

[6]https://www.stepenergy.eu/sk/o-step/
[7]https://www.vlada.gov.sk/share/uvsr/pvvsr_2020-2024.pdf
MPSVR SR (2022). Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2021. Bratislava, 2022. s. 174.
[8]Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/spravy-socialnej-situacii-obyvatelstva/nova-web-stranka.html
.

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov pri svojej činnosti pravidelne spolupracuje s národnými kontrolnými inštitúciami (Slovenská obchodná inšpekcia), regulačnými orgánmi (Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, Národná banka Slovenska), úradmi štátnej správy (Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo životného prostredia a regionálneho rozvoja SR), mestskými a obecnými úradmi (Únia miest Slovenska) a vyššími územnými celkami. Pri svojej činnosti v oblasti energetickej chudoby spolupracuje Spoločnosť ochrany spotrebiteľov aj priamo so skupinami zraniteľných osôb, ako napríklad s Jednotou dôchodcov na Slovensku, Ligou proti rakovine, Slovenskou knižnicou nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Úniou nevidiacich a slabozrakých, Asociáciou nepočujúcich Slovenska, Slovenským zväzom telesne postihnutých.

Na základe výsledkov workshopu, ktorý sa konal v rámci projektu STEP, a ktorý organizovala Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), sa Úrad pre reguláciu sieťových odvetví stal koordinátorom národnej diskusie o možných riešeniach problémov energetickej chudoby na Slovensku. Pod záštitou Úradu pre reguláciu sieťových odvetví zároveň vznikla pracovná skupina, v ktorej zástupcovia spotrebiteľských organizácií zdieľajú s regulačným úradom názory z praxe, ako aj svoje odporúčania.

OPIS PROBLÉMU

Prvopočiatky energetickej chudoby sa datujú do obdobia 90. rokov minulého storočia, kedy prišlo vplyvom ekonomických a politických zmien k zavedeniu tržných cien za energie, avšak bez zavedenia opatrení na ochranu zraniteľných skupín obyvateľstva. Európska únia určila členským štátom povinnosť prijať opatrenia a vytvoriť dostatočné záruky na ochranu zraniteľných odberateľov. Energetická chudoba sa označuje slovným spojením „heat or eat", čo v preklade znamená „vykurovať alebo jesť". Uvedená skutočnosť stavia ohrozené skupiny do neľahkej situácie výberu medzi teplom alebo jedlom. Iné vymedzenie energetickej chudoby hovorí o tom, že domácnosti sa stávajú energeticky chudobnými, ak nemajú dostatok finančných prostriedkov na to, aby si v byte alebo dome zabezpečili vykurovanie na úrovni 18 až 21 stupňov Celzia, ako aj ďalšie energie, najmä z dôvodu nízkych príjmov, vysokých cien energií, ako aj neefektívneho spôsobu nakladania s energiami.

Nízkopríjmové skupiny obyvateľstva trpia nedostatočnou finančnou gramotnosťou a bývajú v nevyhovujúcich domoch, čo im komplikuje jednak efektívne nakladanie s finančnými prostriedkami, jednak s energiami. Z uvedeného dôvodu by podľa odporúčaní projektu STEP mala byť nápomocná sociálna politika štátu, prostredníctvom aplikácie indikátora príjmu vo vzťahu k nákladom na energie.

SPÔSOB RIEŠENIA

Jedným z hlavných cieľov projektu STEP bolo pomôcť energeticky chudobným spotrebiteľom šetriť energiu a zlepšiť ich životnú úroveň. K naplneniu cieľa boli naplánované jednotlivé aktivity. Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) vytvorila prostredníctvom energetického experta tréningový program, s ktorým sa snažila ukazovať ohrozeným skupinám, ako môžu šetriť energiami prostredníctvom jednoduchých zmien návykov. Forma jednoduchých zmien návykov bola použitá najmä z dôvodu, že domácnosti nedisponujú finančnými rezervami a ani nedostanú úver, ktorý by mohli použiť na energeticky úsporné opatrenia (napr. výmena okien, zateplenie, výmena spotrebičov a pod.). Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) vytvorila zároveň sériu názorných YouTube videí. Pri svojej činnosti sa stretli s problémami pri vyhľadávaní klientov a získaním ich dôvery. V prvom kroku vyhľadávali potenciálnych klientov prostredníctvom marketingových nástrojov (články, internetové siete), avšak táto forma bola vyhodnotená ako veľmi málo efektívna. V druhom kroku využívali riešitelia projektu rôzne spoločenské akcie, kde oslovovali priamo ľudí. Táto forma bola úspešnejšia, avšak nie na dostatočnej úrovni, nakoľko ľudia ich považovali za podomových predajcov. Osvedčenou formou oslovovania klientov bolo zaangažovanie starostov (prostredníctvom dôvery k osobe starostu, ako aj použitím obecných rozhlasov), sociálnych pracovníkov, ako aj spoluprácou s rómskymi asociáciami a vyššími územnými celkami. Ako ďalšiu formu vyhľadávania klientov riešitelia projektu zvolili priame kontaktovanie organizácií (napr. Jednota dôchodcov na Slovensku, Liga proti rakovine, Únia nevidiacich a slabozrakých, Slovenský zväz telesne postihnutých), ktorých členovia by mohli mať problémy s úhradami energií a táto skupina nedisponuje prístupom k internetu, kde by si mohli vyhľadávať potrebné informácie a ani sami nevyhľadávajú informácie.

[9]Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (2019). Atlas rómskych komunít 2019. Bratislava. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Dostupné na: https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019.

Ku koncu projektu už nepotrebovali vyhľadávať klientov, nakoľko boli oslovovaní na zorganizovanie workshopov priamo starostami, ako aj samotnými ohrozenými skupinami občanov, resp. komunitnými zoskupeniami občanov. Cielené vyhľadávanie a navštevovanie domácností ohrozených energetickou chudobu slúžilo na vypracovanie odporúčaní na zníženie spotreby energií, ale aj vzdelávania a zvyšovania spotrebiteľskej gramotnosti cielenej na pochopenie vlastného spotrebiteľského správania a možností jeho optimalizácie.

Prostredníctvom workshopov a tréningového programu poskytla Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) v rámci projektu STEP individualizované energetické poradenstvo 583 zraniteľným spotrebiteľom a zorganizovala workshopy pre 346 účastníkov. Tréningové programy boli cielene zamerané na jednotlivé skupiny občanov. Inak museli pracovať so seniormi a inak s marginalizovanou rómskou komunitou a to z dôvodu, že jednotlivé skupiny mali iné východiskové skutočnosti. Napríklad rómska komunita podľa vyjadrenia projektovej manažérky nedisponovala napríklad chladničkou alebo mrazničkou a naopak niektorí seniori mali aj dva veľké mraziace boxy, čo u nich spôsobovalo veľkú spotrebu energie. Poradenstvo spočívalo v názorných ukážkach spotreby energií jednotlivými spotrebičmi, ako aj v radách, ako zabrániť únikom tepla a znížiť spotrebu vody. Medzi konkrétne rady patrili napríklad: umiestnenie fólií za radiátory, umiestnenie presýpacích hodín do sprchy, správne umiestnenie a používanie spotrebičov, ukážka správnych techník varenia a pod.

Nevidiaci občania nedisponovali informáciou, či majú doma plesne, nakoľko im to nemá kto povedať, ale na otázku, či zápasia s chronickým kašľom odpovedali áno. Pri osobnej obhliadke sa zistilo, že majú v domácnosti plesne. Plesne sú spôsobené aj skutočnosťou, že energeticky zraniteľné osoby sa v zimnom období presťahujú do miestnosti s výhrevným telesom a zvyšné priestory nevykurujú vôbec. Tréningový program pre nevidiacich musel byť cielene upravený, nakoľko nemohol byť postavený na prezentáciách, resp. letákoch, ale musel byť postavený na osobnej obhliadke priestorov a vysvetľovaní, aby nevidiaci pochopili príčinné súvislosti. Jedným zo zistení projektu STEP je skutočnosť, že energeticky chudobní trpia respiračnými chorobami, často sú nezamestnaní a majú nevhodné bývanie.

V rámci poradenstva neboli poskytované informácie len o úspore energií, ale aj o nárokoch občanov na jednotlivé druhy sociálnych dávok (napr. príspevok na bývanie), nakoľko energetická chudoba nemusí byť vždy totožná s chudobou. Riešenie energetickej chudoby si nie vždy vyžaduje finančnú podporu, častokrát postačuje poradenstvo. Zistilo sa, že občania na sociálne dávky nemajú nárok z dôvodu nezaplatených poplatkov napr. za smeti.

V neposlednom rade boli v rámci projektu vyškolení odborníci (školskí asistenti, seniori, mediátori a pod.), aby sa aj po ukončení projektu poradenstvo v oblasti energetickej chudoby šírilo ďalej.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) poskytla individualizované špecializované energetické poradenstvo 583 zraniteľným spotrebiteľom a rôznym nízkopríjmovým komunitám v Košickom, Prešovskom a Bratislavskom kraji. Zároveň zorganizovala 21 workshopov (346 účastníkov) pre zraniteľných spotrebiteľov, kde im riešitelia projektu prostredníctvom tréningového programu ukazovali ako v domácnosti ušetriť elektrickú energiu, vodu a teplo bez vynaloženia dodatočných investícií, len zmenou zaužívaných návykov pri používaní spotrebičov v domácnosti. Ide o inovatívny prístup, ktorému sa v Slovenskej republike v tom období nevenovala dostatočná vzdelávacia pozornosť, pričom v prvom polroku 2022 si slovenské domácnosti za plyn priplatili medziročne viac o takmer 20 %, za teplo viac o 14 % a za elektrickú energiu viac takmer o 12 %. Pre mnohé slovenské domácnosti je takýto cenový nárast devastačný. V rámci ďalších 9 tréningov vyškolili 83 frontlineworkerov, ktorí ďalej poskytli informácie a poradenstvo ďalším 665 spotrebiteľom.

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) ako partner projektu STEP iniciovala v spolupráci s Úradom pre reguláciu sieťových odvetví vznik platformy Energetického ombudsmana, ktorej cieľom je rýchle a efektívne riešenie spotrebiteľských sporov na trhu s energiami, ako aj zvýšenie informovanosti verejnosti. Energetický ombudsman je nápomocný slovenským spotrebiteľom tým, že posúdi, či regulovaný subjekt neporušil práva zákazníkov v súlade s platnou energetickou legislatívou.

Ochrana ľudských práv patrí k najvyšším prioritám Spoločnosti ochrany spotrebiteľov (S.O.S.). Výsledkom analýz a získaných praktických skúseností z riešenia projektu STEP je vypracovaný návrh odporúčaní pre tvorcov verejných politík, ktoré prispejú k odstraňovaniu príčin energetickej chudoby a zmierňovaniu jej dopadov na ohrozené skupiny občanov.

Celospoločenským výsledkom je zlepšenie kvality života slovenských občanov prostredníctvom zvyšovania povedomia ohľadom energetickej chudoby.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Poradenstvo ohľadom energetickej chudoby má celospoločenský význam, nakoľko nie je iba finančným problémom jednotlivcov, ale má aj ľudský a celospoločenský rozmer a je výsledkom sociálnych, environmentálnych a hospodárskych faktorov. Mnohí energeticky chudobní si nechcú priznať svoju nepriaznivú realitu. Úlohou spoločnosti je pripraviť opatrenia, ktoré by energetickú chudobu eliminovali pri dodržaní zásady nediskriminácie ostatných vrstiev obyvateľstva. Sériou opatrení na pomoc domácnostiam, ktoré si vyžadujú podporu, by sa odstraňovali negatívne vplyvy nedostatku energií na zdravie a docielila by sa požadovaná kvalita života. Riešenie energetickej chudoby nie je otázkou jedného rezortu, ale ide o integrovaný postup viacerých orgánov verejnej moci (vlády, ministerstiev, samosprávy), súkromného sektora, ako aj organizácií občianskej spoločnosti, nakoľko energetická chudoba vyplýva z kombinácie viacerých faktorov, ako sú napríklad nízky príjem, nezamestnanosť, neefektívnosť budov a spotrebičov, nedostatok informácií ohľadom stimulov a programov na znižovanie spotreby energií. Len integrovaný prístup všetkých zainteresovaných subjektov umožní efektívne riešenie tejto problematiky.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Na základe uskutočneného rozhovoru s projektovou manažérkou p. Čakovskou bolo zistené, že Európska spotrebiteľská organizácia BEUC v spolupráci so spotrebiteľskými organizáciami z Európskych krajín, pripravuje nový projekt ohľadom energetickej chudoby. Očakáva sa, že projekt by mohol byť implementovaný v priebehu roka 2023 a bude vychádzať z podnetov jednotlivých európskych spotrebiteľských organizácií.

Z pohľadu tvorcov verejných politík by bolo žiadúce v nasledujúcom období pripraviť informačnú kampaň ohľadom energetickej chudoby, uskutočniť analýzu

Zdroj: unsplash.com

situácie spojenej s analýzou dát, ako aj vykonať prieskum v ohrozených oblastiach a domácnostiach za účelom nastavenia adekvátnych opatrení.

Popri opatreniach plynúcich zo sociálnej politiky je potrebné zlepšiť prístup ľudí ohrozených energetickou chudobou k finančným nástrojom, grantom ako i mikropôžičkám na zvýšenie energetickej účinnosti a tepelno-izolačných vlastností nehnuteľností, nakoľko predstavujú udržateľný spôsob zníženia spotreby energií a nákladov na ne, čo vedie k zvýšeniu kvality života obyvateľov.
Zároveň by bolo potrebné pripraviť výzvy pre subjekty, ktoré by vyhľadávali rizikové skupiny ohrozené energetickou chudobou, ako aj pripraviť podporné nástroje vedúce k eliminácii energetickej chudoby u obyvateľov, nakoľko to má negatívny vplyv aj na zdravie a vzdelávanie jednotlivcov, čo následne vyvoláva ďalšie negatívne skutočnosti. Energetická chudoba sa v európskych krajinách rieši nasledovnými spôsobmi:

•zákaz odpojenia od dodávok energií z dôvodu neplatenia,
•sociálne dávky znižujúce náklady za energie,
•tzv. sociálna tarifa za energie pre zraniteľné skupiny,
•právo na odklad platby za energie,
•bezplatné poradenstvo o úsporách energie pre zraniteľné skupiny,
•cenová regulácia energií,
•finančné dotácie na výmenu neefektívnych spotrebičov, resp. ich bezplatná výmena pre zraniteľné skupiny.

Taktiež by bolo potrebné vytvorenie finančného nástroja na podporu cieleného poradenstva na úrovni samosprávnych krajov, čím by došlo k znižovaniu spotreby a súčasne k zníženiu počtu energeticky chudobných obyvateľov. Vytvorenie dostupnej siete energetických poradcov založenej na princípoch bezplatnosti, dostupnosti a komplexnosti poskytovaných informácií sa javí podľa projektovej manažérky p. Čakovskej ako efektívny nástroj riešenia energetickej chudoby. Samotný Plán obnovy a odolnosti SR uvádza, že je potrebné poskytnúť širokú škálu pomoci nie len pri podávaní žiadostí, ale aj podielom spolufinancovania pre sociálne znevýhodnené domácnosti na Slovensku. Niektoré podporné nástroje v Slovenskej republike disponujú vysokou mierou spolufinancovania, ako aj predfinancovaním celej investície, čo spôsobuje, že energeticky zraniteľné skupiny nemajú motiváciu a ani možnosť čerpať finančné nástroje.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://stepenergy.eu/sk/

WELLNEA IncluDidAktiv

Mgr. Marcela Hajtmánková

SÚVIS S OBLASŤOU: INKLÚZIA ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN

Rastúci tlak na hľadanie nových riešení a odpovedí na sociálne problémy si vyžaduje inovatívny konceptuálny a metodologický prístup k identifikácii sociálnych problémov, ich podmienenosti a možnostiam riešení.

V súčasnosti je vo všetkých krajinách sveta kladený veľký dôraz a tlak na to, aby boli deti so špeciálnymi potrebami plnohodnotne zaradené do spoločnosti. Slovensko je jednou z krajín, kde je najviac detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP). Podľa prieskumu, v ktorom sa pred štyrmi rokmi mapovali všetky európske krajiny, sa Slovensko spolu s Litvou a Škótskom umiestnilo na priečke s najvyšším podielom detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

S týmito deťmi a žiakmi sa v súčasnosti nestretáva len špeciálny pedagóg v špeciálnej škole a špeciálnej triede, ale aj učiteľ v materskej škole, na základnej alebo na strednej škole, či riaditeľ školy.

Na Slovensku dlhodobo pretrvávajú zásadné nedostatky vo vzdelávaní detí so špeciálnymi potrebami. Školy ani pedagógovia nemajú dostatočné prostriedky na to, aby reagovali na ich potreby. Vhodnou alternatívou by boli cielene navrhnuté vzdelávacie pomôcky, s ktorými by deti a žiaci trénovali aj mimo školského prostredia, či už v špeciálnych inštitúciách a poradniach alebo aj doma s rodičmi.

Táto štúdia ponúka príklad inovatívneho prístupu registrovaného sociálneho podniku v spolupráci s expertmi občianskeho združenia, ktorí sa rozhodli prepojiť svoje skúsenosti a zručnosti a vytvorili koncept vývoja a výroby didaktických balíčkov pre deti so špeciálnymi potrebami.

Zdroj: unsplash.com

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Registrovaný integračný sociálny podnik WELLNEA prechádzal počas pandémie COVID 19 veľkou krízou, pretože prioritné služby, ktoré poskytoval spadali pod kritické v rámci pandemického rizika. Prvotne totiž zastrešoval iba služby týkajúce sa salónu krásy. Podnik musel riešiť dilemu prežitia alebo ukončenia podnikania. Zamestnancov podniku tvorili z 80% ľudia so zdravotným znevýhodnením, ktorí počas pandémie čelili najväčšiemu tlaku zo strany zamestnávateľov znižujúcich počty zamestnancov. Podnik potreboval nový impulz, ktorý by mu zaručil ďalšie fungovanie. Konateľky podniku sa preto rozhodli vyvinúť novú službu - výrobu didaktických pomôcok pre deti so špeciálnymi potrebami, s ktorými pracovali odborníci v rámci OZ TENENET a tento projekt nazvali IncluDidAktiv.

Pridanou hodnotou je, že do výroby pomôcok pre znevýhodnené deti sú zapojení zamestnanci so zdravotným znevýhodnením, čo znásobuje spoločenský prínos.

Základné informácie o WELLNEA, s.r.o., r.s.p.:

www.wellnea.sk
Kontaktná osoba: Svetlana Sandberg
E-mail: wellnea@wellnea.sk
Telefón:: 0911 160 223
Sídlo: Lichnerova 41, 903 01 Senec
Adresa TENENET o.z.: Oravská 4, 903 01 Senec
IČO: 44645643
DIČ: 2022766471

Činnosť podniku:

Registrovaný sociálny podnik prevádzkuje tri typy služieb:
1. Služby týkajúce sa salónu krásy – kaderníctvo, kozmetika, pedikúra, masáže, kavitácia, maderoterapia, manikúra a nechtový dizajn (Salón) – od roku 2009 poskytuje služby pre dôchodcov, invalidných dôchodcov a mamičky na materskej dovolenke za zvýhodnené ceny
2.Výroba didaktických pomôcok pre deti so špeciálnymi potrebami (IncluDidAktiv)
3.Vývoj digitálnych aplikácií didaktických nástrojov pre seniorov (Eldis Socio)

WELLNEA s.r.o., r.s.p. je registrovaný integračný sociálny podnik, čo znamená, že v súčasnosti zamestnáva 22 zamestnancov. Z nich je 10 pracovníkov so zdravotným znevýhodnením, čo činí 45% z celkového počtu zamestnancov.

Tri základné produkty/výstupy, ktorými sa podnik v rámci popisovaného projektu IncluDidAktiv môže prezentovať:

1. Predškolský balíček (pre-diagnostický),
2.Komunikačné kartičky - Pexeso, Kartičky Dobble logopedické a iné + pomôcky zamerané na podporu koncentrácie a sústredenosti
3.Fyzioterapeutické pomôcky

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Poslaním WELLNEA, s.r.o., r.s.p ako integračného podniku je vytvorenie pracovnej príležitosti pre ľudí so znevýhodnením alebo zo zraniteľného prostredia.

Pridanou hodnotou tohto projektu je, že sú zamestnaní práve na vývoj a následnú výrobu didaktických pomôcok pre deti so špeciálnymi potrebami, čo v konečnom dôsledku prináša obrovskú spoločenskú hodnotu.

Víziou IncluDidActive startup projektu je zlepšiť podmienky na inkluzívne vzdelávanie už od predškolského veku detí. Chceme poskytnúť profesionálne poradenstvo a postup ako pracovať s deťmi so špeciálnymi potrebami nielen rodičom, ale i vyučujúcim a špeciálnym asistentom a to postupne na všetkých stupňoch škôl (MŠ, I. st. ZŠ, II. st. ZŠ).

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovou skupinou sú prioritne odborníci, ktorí priamo pracujú s deťmi so špeciálnymi potrebami (školskí psychológovia, špeciálni pedagógovia, fyzioterapeuti, pedagogickí asistenti) ako aj učitelia z materských a základných škôl.

Sekundárnou cieľovou skupinou sú rodičia spomínaných detí so špeciálnymi potrebami, ktorí pracujú s deťmi doma ako aj tieto deti samotné, ktoré sa prostredníctvom odbornej činnosti lepšie začleňujú do väčšinovej spoločnosti.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Podnik je financovaný:

• z tržieb;

• prostredníctvom príspevkov pre r.s.p. pre zamestnávanie osôb so zdravotným znevýhodnením, ktoré mu prináležia z príslušných zákonov;

• cez granty – v roku 2022 WELLNEA získala finančný grant z Výskumnej agentúry, výzva na podporu inovácií a rozvoj podnikania. Výzva bola financovaná z Nórskych fondov a štátneho rozpočtu SR. WELLNEA, s.r.o., r.s.p. ako žiadateľ v spolupráci s partnermi: AfB Slovakia, s.r.o., EVERLUTION s.r.o. a s OZ TENENET.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Start-up IncluDidAktive bol prioritne vytvorený v spolupráci s OZ TENENET a pilotne vyskúšaný v úzkej spolupráci s materskými a základnými školami v Senci.
Časť balíčka bola odpilotovaná aj v zahraničnej inštitúcii ABTI UAE z Dubaja.

Didaktické pomôcky momentálne využívajú inštitúcie ako VÚDPaP, CPPPaP, SCPPPaP, medzinárodné predškolské zariadenia a spojené školy, ktoré vzdelávajú deti so špeciálnymi potrebami.

OPIS PROBLÉMU

V súčasnosti na Slovensku (a podľa našich vedomostí ani vo svete) neexistuje komplexná ponuka pomôcok a služieb pre rodiny s deťmi so špeciálnymi potrebami. Situácia začína byť vážna vzhľadom na to, že počet takýchto detí pribúda. Online vyučovanie počas pandémie odhalilo, že detí s poruchami učenia je oveľa viac, než sa predpokladalo.

Do roku 2020 približne 6% detí do 15 rokov prejavovalo poruchy správania a problémy v oblasti učenia. Po pandemických rokoch zapríčinených ochorením COVID-19 toto percento stúplo skoro dvojnásobne.

Na identifikácii špecifických potrieb sa vo vzdelávacom procese podieľa škola (prostredníctvom učiteľov, pedagogických zamestnancov a špeciálnych asistentov učiteľov), poradenské centrá a špecializované inštitúcie a organizácie (špeciálni odborníci) a nemalou mierou prispievajú aj rodičia, ktorí primárne identifikujú nejaký problém (disproporciu) u svojho dieťaťa a sami vyhľadajú odbornú pomoc.

Rodičia vyhľadávajú najmä odbornú pomoc špeciálnych pedagógov, logopédov a iných odborníkov, ktorí so špecifickými potrebami detí pracujú. Nakoľko sú tieto potreby často jedinečné a individuálne, vyžadujú si aj individuálny prístup a nadštandardné pracovné a vzdelávacie pomôcky.

SPÔSOB RIEŠENIA

Výstupom projektu IncluDidAktiv je vytváranie pomôcok pre deti so špeciálnymi potrebami (hmatateľné aj digitálne) na základe odporúčania a adresnej požiadavky odborníkov (špeciálni pedagógovia, logopédi, školskí psychológovia). Úlohy v nich pomáhajú týmto deťom porozumieť bežnému učivu a svetu okolo nich. Pomáhajú im naučiť sa správnu výslovnosť, komunikovať, čítať, písať, počítať, rozvinúť kognitívne a kritické myslenie a porozumieť prečítanému textu.

Produktom je didaktický balíček obsahujúci 60 strán úloh a hier. Ku každej pomôcke je vyvinutý špecifický manuál, ako s pomôckou pracovať, aký progres sa prostredníctvom nej dá dosiahnuť.
Je na príslušnom odborníkovi alebo učiteľovi, ktoré pomôcky vyberie s ohľadom na oblasť špecifickej potreby dieťaťa.

Zadania na výrobu pomôcok sú od špeciálnych pedagógov, detských špeciálnych psychológov, detských logopédov, detských fyzioterapeutov a jazykových expertov. Prebiehajú s nimi konzultácie pred začatím a aj v priebehu procesu výroby a oni tiež overujú kvalitu výsledného produktu.

Snahou je uľahčiť rodičom, vzdelávateľom a predovšetkým deťom proces výuky, pomôcť pri nácviku reči a správnej výslovnosti ako aj pri rozvoji reči a komunikačných schopností, a tiež aj pri precvičovaní mikromanuálnych schopností, udržaní rovnováhy, pri zoznamovaní sa s matematikou, gramatikou a písaním.

Komunikačné kartičky, logopedické sady, balíček predškolskej zrelosti ako aj ďalšie pomôcky sú určené pre deti, ich rodičov a vzdelávateľov. Sú koncipované tak, aby ich deti i dospelí vnímali ako zábavnú hru, pri ktorej radi trávia spoločný čas.
Je nádej, že sa deťom podarí dosiahnuť a nadškrtnúť svoj potenciál vo vzdelávacom procese i napriek prvotnej nevýhode.

Táto aktivita je s prvkami sociálnej inovácie, v ktorej ľudia so zdravotným znevýhodnením pripravujú pomôcky pre deti so špeciálnymi potrebami, aby im pomohli pri prvých krôčikoch predškolského vzdelávania a pri nástupe do školy.
Ambíciou projektu je príprava pomôcok pre jednotlivé kategórie špeciálnych potrieb podľa ročníkov a vyučovacích predmetov.
Benefitom je, že záujem o produkty prichádza už aj zo zahraničia. Niektoré výrobky sú už pripravené v anglickej a ukrajinskej verzii.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Pedagógovia a odborníci na prácu s deťmi so špeciálnymi potrebami majú ucelený produkt, ktorý im môže pomôcť odhaliť prípadnú špeciálnu potrebu dieťaťa už v útlom veku. Pomôže im včas nastaviť terapie, konzultácie, a napokon aj samotnú odbornú prácu s deťmi.
Rodičia majú pomôcky, ktoré sú inak takmer nedostupné. Dieťa získa pomoc špecialistov oveľa skôr, nedochádza k frustrácii počas vyučovania ani u dieťaťa, ani u ostatných v triede/škole.
Dieťa má možnosť kvalitne sa vzdelávať, primerane svojim schopnostiam a možnostiam.

Didaktické balíčky obsahujú aj podrobný manuál a inštrukcie, ako s jednotlivými produktami pracovať. Špecialista má možnosť nielen pomôcť identifikovať jednotlivé špeciálne potreby, ale aj rozvíjať potrebné schopnosti a zručnosti detí na to, aby sa vedelo adaptovať na svoju špecifickú situáciu.

- Príprava pomôcok pre deti so špeciálnymi potrebami systematickým spôsobom, teda kategorizácia podľa veku, špeciálnej potreby a neskôr aj podľa vyučovacieho predmetu sa v pilotnom testovaní ukázala ako veľmi užitočná.
- Pomôcky sa pripravujú na základe dôslednej konzultácie so špecialistami na danú špeciálnu potrebu a vekovú kategóriu a pomáhajú nastaviť systematický prístup na prácu s deťmi so špeciálnymi potrebami.
- Výroba týchto pomôcok sa uskutočňuje v registrovanom sociálnom podniku a na ich výrobe pracujú ľudia so zdravotným znevýhodnením.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Jednotlivé metodiky sú nesporne prenosné tak na regionálnu ako aj na medzinárodnú úroveň.

Pilotný produkt je validovaný aj v anglickej mutácii, požiadavky sú na ďalšie 3 jazyky.
Výstupy sa dajú využiť celosvetovo, samozrejme po pilotnom odskúšaní v jednotlivých krajinách podľa požiadaviek daných odborníkov. Nie je problém jednotlivé časti modifikovať podľa potrieb a požiadaviek. Certifikácie jednotlivých pomôcok napomôžu k štandardizácii a k uznávaniu výsledkov vzdelávacieho procesu detí so špecifickými potrebami.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Detí so špeciálnymi potrebami pribúda a pribúdajú aj nové diagnózy odvodené od používania elektronických zariadení od útleho veku. Ak je cieľom deťom poskytnúť kvalitné (rovnocenné) vzdelanie, potrebujú odbornú a cielenú pomoc. Zámerom tohto projektu a výsledných produktov je vybudovať systém kategorizácie didaktických pomôcok od predškolského veku až do maturity, ktoré by boli dostupné pre odborných pracovníkov ako aj pre rodičov detí so špeciálnymi potrebami.

Výzvy:
- Certifikácia pomôcok na národnej aj medzinárodnej úrovni
- Vývoj a výroba širšieho spektra didaktických pomôcok systematickým spôsobom pre širšiu vekovú kategóriu
- Vývoj komplementárnych aplikácií, ktoré by doplnili vzdelávací proces detí so špeciálnymi potrebami
- Nastavenie systému vzdelávania odborníkov aj rodičov na používanie didaktických pomôcok
- Zabezpečenie dostupnosti týchto pomôcok aj pre komunitu, ktorá nemá finančné možnosti na zakúpenie týchto didaktických pomôcok.

Veľkou výzvou z pohľadu spoločnosti ostáva nastavenie systému identifikácie potrieb detí so špeciálnymi potrebami podľa jednotlivých obmedzení v oblasti inkluzívneho vzdelávania a následnom nastavení produkcie didaktických pomôcok na mieru.

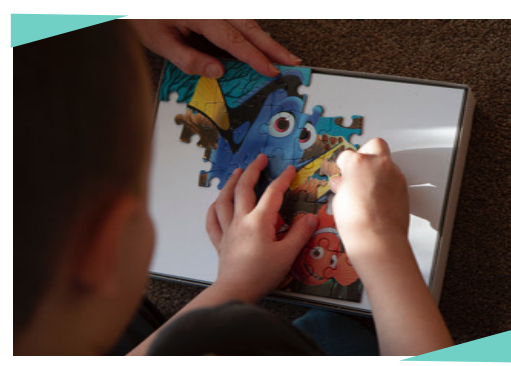

Zdroj: unsplash.com

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://wellnea.sk/

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

cirkulárna ekonomika (obehové hospodárstvo)

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA – cirkulárna ekonomika (obehové hospodárstvo)

Narastajúce spoločenské a environmentálne problémy vyvíjajú tlak na vznik inovatívnych obchodných modelov, ktoré prispievajú k ich riešeniu. Zároveň sa mobilizuje aj tretí sektor a poskytuje v tejto oblasti podporné služby v podobe šírenia osvety, vzdelávania, poradenstva, sieťovania či iných aktivít. V tematike ochrany životného prostredia čoraz viac začína rezonovať cirkulárna ekonomika ako jedna zo stratégií trvalo udržateľného rozvoja.

Planéte Zem trvá jeden a pol roka obnoviť zdroje, ktoré ľudia spotrebujú za jeden rok.[1] Znamená to čerpanie zdrojov na úkor budúcich generácií a predstavuje
nezodpovedný prístup súčasných generácií k napĺňaniu ich potrieb.

Produkcia odpadu v Európe naďalej rastie, ale zároveň sa zvyšuje aj miera recyklácie.
Na Slovensku sa podľa údajov Štatistického úradu SR v roku 2019 vyprodukovalo spolu 2,37 mil. ton odpadu, čo predstavuje 435 kg na osobu. Približne 50,6 % komunálneho odpadu smerovalo na skládky. Vychádzajúc z údajov Eurostatu, miera cirkulárneho využívania materiálov na Slovensku v roku 2021 bola na úrovni 8,3 %
(napr. v Holandsku 33,8 %, v Belgicku okolo 20 %).

Obehové hospodárstvo alebo cirkulárna ekonomika si kladie za cieľ efektívne a udržateľné využívanie surovín v uzavretom cykle a zároveň aj predlžovanie životného cyklu výrobkov.

Obrázok č. 1: Cirkulárna ekonomika

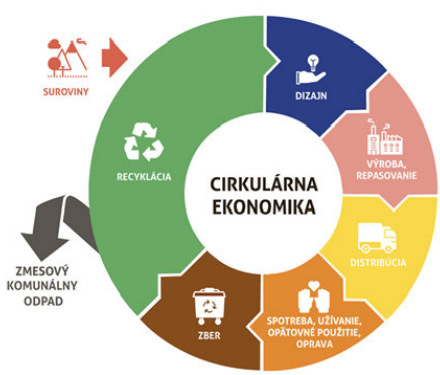

Zdroj: Spoločnosť PUREQ s.r.o.: Čo je cirkulárna ekonomika. Dostupné na: https://pureq.sk/home1

Cirkulárna ekonomika je protikladom súčasne uplatňovaného modelu – lineárnej ekonomiky. Vysoká spotreba neobnoviteľných surovín je podstatou zisku lineárneho modelu ekonomiky ktorý funguje spôsobom „zober-vyrob-zahoď". „Tento model riadi zdroje, tovary a služby s hlavným cieľom podpory krátkodobej spotreby, ktorá vedie planétu k neudržateľnej situácii" .

Obrázok č. 2: Lineárna ekonomika

Zdroj: Spoločnosť PUREQ s.r.o.: Čo je cirkulárna ekonomika. Dostupné na: https://pureq.sk/home1

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Spoločnosť Circular Slovakia je verejno-súkromnou platformou na podporu obehového hospodárstva. Právna forma je združenie právnických osôb. Vznikla v roku 2021 na základe Zakladateľskej zmluvy o založení záujmového združenia právnických osôb zo dňa 18. marca 2021. Zmluva bola uzatvorená medzi týmito subjektmi:

- Veľvyslanectvo Holandského kráľovstva, so sídlom Fraňa Kráľa 5, 811 05 Bratislava - mestská časť Staré Mesto, Slovenská republika, IČO: 31 807 127;
- Inštitút cirkulárnej ekonomiky, o.z. so sídlom Belinského 1055/3, 851 01 Bratislava-Petržalka, Slovenská republika, IČO: 50 192 531, zapísaná v evidencii občianskych združení;
- PricewaterhouseCoopers Slovensko, s.r.o., so sídlom Karadžičova 2, 815 32 Bratislava - mestská časť Staré Mesto, Slovenská republika, IČO: 35 739 347;
- Slovak Business Agency, so sídlom Karadžičova 7773/2, 811 09 Bratislava – mestská časť Staré mesto, Slovenská republika, IČO: 30 845 301, zapísaná v registri záujmových združení právnických osôb;
- Holandská obchodná komora v Slovenskej republike, so sídlom Moskovská 2663/13, 811 08 Bratislava - Staré Mesto, Slovenská republika, IČO: 31 771 670, zapísaná v evidencii občianskych združení;
- Slovenská agentúra životného prostredia, so sídlom Tajovského 28, 975 90 Banská Bystrica, Slovenská republika, IČO: 00 626 031.

Sídlo združenia je na adrese Karadžičova 7773/2, 811 09 Bratislava-Staré Mesto, Slovenská republika, IČO: 53773446.

[1]Inštitút cirkulárnej ekonomiky: Slovensko a cirkulárna ekonomika, 2017. Dostupné na: https://www.incien.sk/wp-content/uploads/2017/05/CE_Brozura_2017.pdf
[2]Drugdová, Z, Musová, J. Udržateľné odievanie ako nový trend v kontexte princípov kru-hovej ekonomiky. Studia commercialia Bratislavensia, 82.

Združenie má aktuálne 60 členov. Členovia združenia sa venujú téme obehového hospodárstva. V združení sú zastúpené rôzne organizácie zo súkromného sektora, ktoré prezentujú široké spektrum podnikateľských činností (napr. bankovníctvo, maloobchod je viac zastúpený), ale neklastrujú sa na základe odvetvia. Pôsobia na národnej úrovni. Ich sídlo je v Bratislave a práve tu sú najviac aktívni, lebo veľa členov pôsobí v hlavnom meste. Téma obehového hospodárstva je stále v začiatkoch, inovácie a novosti vychádzajú z firiem pôsobiacich najmä v hlavnom meste.

Organizačná štruktúra a ich fungovanie je zakotvené v stanovách združenia. Najvyšším orgánom je členská schôdza. Všetci členovia majú rozhodovacie kompetencie pri prijímaní nových členov, ročného rozpočtu, stratégie a aktivít na najbližší kalendárny rok. Exekutívnu funkciu má predsedníctvo zložené z predsedníčky a podpredsedníčky. Zamestnancov nemajú, spolupracujú však s 3 osobami „so živnostenským podnikaním", ktoré sú platené platformou za svoje služby. Do činnosti združenia sa zapájajú aj dobrovoľníci. Sú to zástupcovia členských organizácií, ktoré svoj členský príspevok kompenzujú poskytovaním služieb. Na platforme sa aktívne podieľajú osoby na 3 platených a 4-5 neplatených funkciách.

Združenie funguje na základe decentralizovaného modelu riadenia. Všetci vedia, aké majú kompetencie prislúchajúce k danej funkcii. Tempo práce a úlohy si každý nastavuje podľa svojich možností a schopností.

Klasický marketing nerealizujú, nemajú žiadne platené reklamy a ani špecifický softvér na komunikáciu. Svoje služby, produkty promujú cez sociálne siete, s verejnosťou sú v kontakte tiež cez sociálne siete (FB, LinkedIn, webstránka) a s členmi platformy prostredníctvom emailu.

Zdroj: unsplash.com

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Víziou organizácie je urýchliť prechod Slovenska na obehové hospodárstvo, a to vďaka zapojeniu rôznych zainteresovaných strán, zo súkromného a verejného sektora a vedecko-výskumnej obce. Na webstránke združenia veľmi výstižne uvádzajú: „Naša vízia pre Slovensko - Udržateľnosť ako podnikateľská príležitosť".[3]

Je to záujmové združenie rôznych aktérov, ktorí chcú tému obehového hospodárstva posunúť na vyššiu úroveň, či už v rámci ich organizácie alebo aj na národnej úrovni. Realizujú sieťovanie členov, aby sa lepšie spoznali a vytvárali partnerstvá. Spájanie partnerov sa uskutočňuje aj s cieľom výmeny a zvyšovania know-how a zdieľania dobrej praxe. Vďaka viac ako 60-tim členom je snahou platformy odstrániť bariéry v procese prechodu Slovenska na obehové hospodárstvo.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Primárna cieľová skupina sú platiaci členovia, ale aj pozorovatelia – vnímajú ich rovnako ako členov.
Podľa stanov môžu byť členmi združenia len právnické osoby, členstvo je dobrovoľné a neprevoditeľné a vzniká schválením žiadosti o členstvo. Člen združenia má pri hlasovaní na zasadnutí členskej schôdze jeden hlas, platí členský príspevok. Subjekty, ktoré prejavujú záujem o činnosť združenia, môžu namiesto členstva požiadať o priznanie postavenia pozorovateľa. Pozorovateľ uzatvorí so združením memorandum o spolupráci, v ktorom sú upravené podmienky spolupráce. Pozorovateľ nemá hlasovacie právo.

Členská základňa je primárna cieľová skupina platformy. Sú to subjekty súkromného sektora, neziskového sektora, ministerstvá, akademická a vedecko-výskumná obec. Ich služby využívajú najmä súkromné spoločnosti, ktoré sú zároveň aj živiteľmi platformy.

Jedným z princípov fungovania organizácie je, že sú otvorení šíreniu know-how a vedomostí aj smerom von vo väzbe na podporu prechodu Slovenska na obehové hospodárstvo. Všetky publikácie a vzdelávacie podujatia sú orientované širokému spektru záujemcov, širokej verejnosti. Benefity môžu využiť všetky zainteresované strany.

[3] https://circular-slovakia.sk/

SPÔSOB FINANCOVANIA

Platforma je financovaná prevažne (cca na 95%) členskými poplatkami, sponzorským príspevkom Veľvyslanectva Holandského kráľovstva a službami kompenzujúcimi členské príspevky (napr. právne poradenstvo, grafické služby, komunikácia). V roku 2022 sa uchádzali o 3 projekty nadnárodného charakteru (Horizont 2020, Erasmus, Vyšehradský fond), ale zatiaľ sa im nepodarilo získať grantovú podporu. Organizácia je prizývaná do konzorcií k medzinárodným projektom. Do budúcna uvažujú o uchádzaní sa o projekt zameraný na podporu klastrov a sledujú aj grantové výzvy nadácií a súkromných spoločností.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

s externými partnermi (nečlenmi). V minulosti spolupracovali na webinároch s agentúrou SARIO a pri príprave reportáží pre prémiových členov s mediálnou spoločnosťou čierna labuť. Zaujímavosťou je, že externí partneri po spolupráci väčšinou prejavujú záujem o členstvo v organizácii Circular Slovensko. Na podujatia či vzdelávania realizované platformou pozývajú slovenských, českých a iných zahraničných expertov, ktorí sa venujú tejto problematike. Snažia sa spolupracovať aj s Ministerstvom hospodárstva SR a Ministerstvom životného prostredia SR. Ich rolu v prechode na obehové hospodárstvo vnímajú ako jednu z kľúčových, ale mieru ich zapojenia veľmi nízko, preto považujú za potrebné ich aktivizovať.

OPIS PROBLÉMU

Obmedzené zdroje a klimatické výzvy si vyžadujú prechod na finančne a environmentálne udržateľné obehové hospodárstvo. Princípy cirkulárnej ekonomiky však musíme mať na zreteli pri každom kroku v hodnotovom reťazci, od návrhu, dizajnu, výroby až po spotrebu produktu. Európske strategické dokumenty určujú opatrenia, ciele a usmerňujú členské štáty, ako zmeniť výrobné a spotrebné vzorce. Na Slovensku, najmä zo spätnej väzby podnikateľského sektora, vyplynulo, že chýba strešná organizácia na sieťovanie, vzdelávanie, zdieľanie informácií a osvedčených postupov, ktorá by zastrešovala a podporovala tému obehového hospodárstva, ponúkala svoje služby s cieľom, aby organizácie napredovali pri prechode na obehové hospodárstvo.

SPÔSOB RIEŠENIA

Platforma Circular Slovensko dáva priestor všetkým záujemcov, ktorí chcú byť aktívni v téme obehového hospodárstva. Zakladatelia platformy považujú podporu tejto témy aj na Slovensku za nevyhnutnosť. Podobné platformy vznikli dávnejšie aj v iných krajinách, najmä v štátoch Západnej Európy. Na základe slovenského konceptu bola v minulom roku založená podobná organizácia v ČR. Formáty podujatí alebo aktivít ponúkané platformou Circular Slovensko sú všeobecne známe (napr. webináre, cirkulárne raňajky). Inovatívnosť spočíva v tematickom zameraní oblasti, ktorej sa na Slovensku venuje len veľmi málo organizácií. Cirkulárna ekonomika je inovatívny prvok v rôznych oblastiach života a ekonomiky, ktorý môže priniesť systémové zmeny a dokonca je považovaná za inovatívnu stratégiu udržateľného rozvoja.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Víziou organizácie je podporiť SR na prechod na obehové hospodárstvo. Z krátkodobejšieho hľadiska je snahou platformy prinášať na trh, nielen pre jej členov, rôzne nástroje a služby, ako túto tému v praxi uchopiť a následne začať uskutočňovať transformačné zmeny vo vnútri organizácií práve pomocou služieb a produktov ponúkaných platformou.

Ciele platformy Circular Slovakia sú zadefinované takto:

- zvyšovať povedomie o obehovom hospodárstve,
- vytvárať nové partnerstvá a sieťovať,
- odstraňovať bariéry v prechode na obehové hospodárstvo,
- podporiť výmenu skúseností a zdieľať know-how.

Princípy fungovania organizácie sú zadefinované v tzv. „morálnom kompase platformy“:

- spolupracujeme, nie sme konkurentmi,
- sme otvorení a zdielni,
- sme klub elít, nie elitný klub,
- reprezentujeme expertízu,
- sme lídrami a líderkami zmeny,
- orientujeme sa na cieľ a výsledky.[4]

[4] https://circular-slovakia.sk/

Platforma mala pred dvoma rokmi 20 členov. Boli to tzv. „early bird" členovia, ktorí jej pomohli postaviť sa na nohy a rozvíjať sa. Potom už bolo jednoduchšie rozširovať sa cez dobré meno platformy. Téma začala v spoločnosti rezonovať aj s príchodom problematiky klimatických zmien a udržateľnosti, čo im veľmi napomohlo organicky rásť. Platforma funguje ako akcelerátor. Vytvára priestor na zdieľanie informácií smerom k členom a prizýva ich do rôznych panelov, webinárov, snaží sa ich zviditeľniť a zároveň podporuje spoluprácu a zdieľanie kontaktov. Kontakty a dôveru medzi členmi považujú za veľmi cenný determinant ďalšieho rozvoja. S cieľom zmapovania výsledkov kontinuálne zbierajú spätnú väzbu od svojich členov.

Circular Slovakia poskytuje aj expertízu.
Organizuje podujatia na tému udržateľnosť verzus ekonomická návratnosť. Zástupcovia platformy boli prizvaní do pracovnej skupiny k tvorbe cestovnej mapy pre obehové hospodárstvo, ktorú vnímajú ako kľúčový strategický dokument. Členmi pracovnej skupiny sú aktuálne Rady vlády pre Európsku zelenú dohodu v oblasti obehového hospodárstva.

Považujú za veľký úspech, že platforma je vnímaná aj ako nositeľ expertízy a môže byť ďalej posunutá do strategických oblastí na úrovni štátu a do legislatívy. Tá má následne prispieť k odstraňovaniu bariér pri prechode na obehové hospodárstvo, čo je jedna z priorít platformy.

V roku 2022 platforma zorganizovala 10 podujatí, odborné webináre, Cirkulárne raňajky a Cirkulárne „tours" na miesta dobrej praxe ich členov. Spustila iniciatívu „Cielime cirkulárne", t. j. možnosť zverejňovať cirkulárne záväzky, ktorá je bezplatná a otvorená pre akékoľvek subjekty, či už súkromné, verejné alebo neziskové.
Organizácie či spoločnosti môžu deklarovať svoje udržateľné ciele transparentne a overene.

Zdroj: unsplash.com

Snažia sa vytvárať aj nové typy služieb. Prostredníctvom ich produktov zvyšujú povedomie cez vzdelávacie aktivity, sieťujú, podporujú výmeny skúseností. Zároveň však identifikovali absenciu nástrojov, ktoré by mohli tému efektívnejšie podchytiť, napríklad ako si plánovať transformáciu biznis modelu alebo ako nastaviť ciele v oblasti cirkularity. V roku 2023 plánujú spustiť vzdelávací program zameraný na tieto témy. Ich ambíciou je organizovať diskusné fóra na tému prechodu na obehové hospodárstvo, s cieľom vytvorenia užšej pracovnej skupiny. Zdieľaním expertízy platformy participovali na tvorbe projektu Slovak Business Agency, ktorého cieľom je poskytnúť finančnú podporu malým a stredným podnikom na transformáciu k udržateľnému podnikaniu.

Platforma vníma svoju udržateľnosť pozitívne, lebo téma finančnej a environmentálnej zodpovednosti je veľmi aktuálna. Vyžaduje si to zákazník a zároveň aj štát i Európska únia. Motiváciou vstupu podnikateľských subjektov do Circular Slovakia sú benefity pre nich: sieťovanie s rovnako zmýšľajúcimi organizáciami, vzdelávanie a informovanie verejnosti o ich aktivitách, možnosť podieľať sa na zmene legislatívneho prostredia. Platforma musí byť „vždy o krok vpredu" pred svojimi členmi, aby bola stále zaujímavá a bola odlíšiteľná od konkurencie. Konkurencia zatiaľ nie je žiadna, ale s rozvojom témy môže vzniknúť ďalšia strešná organizácia a treba byť na to pripravený.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ A MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Spoločnosť má sídlo v Bratislave, ale svoje aktivity realizuje aj na národnej úrovni. Podľa predsedníčky platformy je „v tejto téme obrovský potenciál". Mnoho podnikateľských subjektov nevie, čo je obehové hospodárstvo alebo svoje aktivity už realizuje podľa jeho princípov, ale nevie o tom. Je tu priestor na rozvoj témy a služieb na národnej i medzinárodnej úrovni. Je potrebné povzbudiť, podporiť a aktivizovať jednotlivé subjekty. Majú rozvinutú medzinárodnú spoluprácu, najmä s odborníkmi z Maďarska, ČR, Poľska a Holandska. Svoje know-how by určite vedeli ďalej rozširovať do balkánskych krajín.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Kľúčovou bariérou, ktorá bráni tomu, aby sa slovenský podnikateľ nastavil na udržateľný model podnikania a prechod na obehové hospodárstvo, je absencia financovania. Celá téma cirkulárnej ekonomiky je inovatívna, a inovácie si vyžadujú aj financovanie. Ďalším problémom je chýbajúca expertíza v tejto téme, ktorú sa snaží suplovať aj Circular Slovakia cez ponuku podporných služieb.
S cieľom napredovať v tejto oblasti je potrebné zvyšovať kapacity expertov a priniesť na trh účinné nástroje.

Platforma, ako strešná organizácia, by privítala finančnú i nefinančnú pomoc. Z dôvodu vysokej odvodovej zaťaženosti miezd si nemôžu dovoliť zamestnávať na základe pracovnej zmluvy, a preto uprednostňujú spôsoby spolupráce so živnostníkmi. Finančnú pomoc považujú za kľúčovú, a to z dôvodu zabezpečenia kontinuity pracovných miest organizácie.
Podľa konštatovania predsedníčky platformy „je to najväčšia výzva každej neziskovej organizácie." Nefinančná pomoc by tiež prispela k rozvoju, napríklad v oblasti poskytovania právnych služieb alebo komunikácie (platforma tieto služby aktuálne má zabezpečené ako kompenzáciu členského príspevku). Uvítali by aj projektové financovanie s dôrazom na zabezpečenie mzdových nákladov organizácie a poradenských služieb z národného a medzinárodného prostredia.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://circular-slovakia.sk/

SOCIÁLNI INOVÁTORI

Ing. Eva Pongrácz, PhD.

SOCIÁLNE FINANCOVANIE – DOPADOVÉ FINANCOVANIE

Zhoršené sociálne podmienky prinášajú problémy, na riešení ktorých sa v čoraz väčšej miere podieľajú aj organizácie tretieho sektora, ale aj podnikateľské subjekty. Subjekty tretieho sektora prichádzajú s inovatívnymi možnosťami na uspokojenie nových sociálnych potrieb, otvára sa im príležitosť začať vykonávať podnikateľskú činnosť, a to aj z dôvodu zabezpečenia ich finančnej udržateľnosti (klesajúca finančná podpora pre organizácie tretieho sektora). Od subjektov pôsobiacich v súkromnom sektore sa očakáva zvyšovanie sociálnej zodpovednosti (napr. spoločensky zodpovedné podnikanie). Navyše, dnes začína rezonovať aj téma tzv. globálnej spoločenskej zodpovednosti v kontexte prispievania všetkých členov spoločnosti a hráčov trhu k riešeniu spoločenských problémov na rôznych úrovniach. Od komunít sa očakáva, že prejavia zodpovednosť voči svojim členom, ale aj od verejnej správy, že bude konať v prospech miestneho obyvateľstva aj nad rámec zákonných povinností. Vytvára sa tak priestor na zrod partnerstiev najmä v komunitnom rozvoji, čo môže byť prínosom nielen pre podnikateľské subjekty, ale výsledkom čoho sa prejaví pozitívny účinok aj na živote celej komunity.

Subjekty tretieho sektora realizujú svoje aktivity prevažne charitatívnym spôsobom jednosmernej pomoci, čím vytvárajú spoločenské hodnoty. Klasické podnikateľské subjekty sa snažia o maximalizáciu zisku, niektoré z nich sa správajú spoločensky zodpovedne. Pre subjekty oboch sektorov sa vytvára príležitosť kombinovať podnikanie so sociálnym dosahom a vykonávať podnikateľskú činnosť, ktorá bude kontinuálne vytvárať príjem a zároveň generovať pozitívne spoločenské zmeny.

Subjekty tretieho sektora a sociálni podnikatelia využívajú k realizovaniu svojho projektu či naštartovaniu podnikania rôzne formy finančných nástrojov, ktorých poskytovateľmi sú finančné inštitúcie alebo investori. Klasický spôsob získania zdrojov je úver, ale na slovenskom trhu sa postupne udomácňujú aj ďalšie produkty, napríklad mikropôžička, crowdfunding, anjelskí investori. Dopadové financovanie (dopadové investovanie, sociálne financovanie) je novým trendom, ktorý sa zameriava na sociálny dopad pri súčasnej finančnej návratnosti.

Je to investovanie a zdroj financií pre projekty zamerané na riešenie spoločenských či komunitných problémov, ale aj pre sociálne podnikanie, ktoré okrem zisku generuje aj pozitívne spoločenské účinky. Sociálne financovanie využíva štandardné finančné nástroje na zvýšenie hospodárskej, sociálnej a environmentálnej hodnoty, ktorú vytvárajú organizácie v neziskovom a ziskovom sektore alebo v hybridnom priestore medzi nimi. Tieto organizácie vytvárajú „zmiešanú hodnotu", známu aj ako „dvojitý" alebo dokonca „trojitý" výsledok hospodárenia. Tieto hodnoty musia byť jasne identifikované a merateľné. Je dôležité jednoznačne rozlišovať výstup (output), výsledky (outcome) a dopad (impact) danej aktivity. Dopadové investovanie znamená investíciu do projektu, podniku alebo finančného nástroja „s jasným zámerom vytvoriť pozitívny vplyv a dosiahnuť finančný výnos. Investori sa s dopadom snažia prekročiť rámec „neškodiť" a cielene investovať kapitál do podnikov a projektov, ktoré môžu poskytnúť riešenia sociálnych a environmentálnych problémov". (MaRS Centre for Impact Investing and Purpose Capital, 2014, s. 94)

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Organizácia Sociálni inovátori, družstvo so sídlom na Zrínskeho 1205/9 811 03 Bratislava – mestská časť Staré Mesto bola založená 19. augusta 2017. Má 5 členov, svoju činnosť vykonáva a jej manažment je zabezpečovaný v súlade s princípmi družstevníctva. Je riadená a ovládaná piatimi členmi, z ktorých traja sú fyzickými osobami (PhDr. Mikuláš Kresánek, PhDr. Zuzana Kresánková, Ing. Vlasta Kostercová) a dvaja právnickými osobami (spoločnosť Ad hoc a občianske združenie RPH). Každý z členov disponuje s 20% členským podielom, s ktorým je spojený 1 hlas z celkových 5 hlasov. Tým je zabezpečené participatívne riadenie družstva. Družstvo má aktuálne troch zamestnancov. Organizácia poskytuje poradenstvo zamerané na finančnú udržateľnosť projektu, ktorý má pozitívny spoločenský dopad, navrhuje návratné finančné zdroje a zabezpečuje sieťovanie nositeľov podobných aktivít. Sídlo má v Bratislave, ale pôsobí na národnej úrovni. Najlepší spôsob promovania ich služieb je prostredníctvom úspešne realizovaných projektov a sieťovania. Klasický marketing nerealizujú, sú aktívni na sociálnych sieťach.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Poslaním organizácie je vybudovať „funkčnú a efektívnu infraštruktúru a ekosystém pre riešiteľov spoločenských výziev“[1] . Ponúkajú prípravu biznis modelu, potrebných dokumentov a finančného plánu, návrh návratných finančných zdrojov. Právna forma spoločnosti je družstvo, čo zaručuje fungovanie v zmysle princípov družstevníctva a zároveň aj sociálneho podnikania. Sociálni inovátori, družstvo je sociálnym podnikom, ktorý svojimi službami podporuje entity a rozvoj sektora sociálnej ekonomiky na Slovensku.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Cieľovú skupinu nemajú špecifikovanú, resp. nachádza sa v nimi definovaných 16 oblastiach sociálnych inovácií a sociálneho podnikania:

- pracovná integrácia,
- životné prostredie,
- globálna solidarita,
- opatrovateľstvo,
- zdravie,
- dostupné bývanie,
- komunitné kancelárie,
- zdravý životný štýl,
- vzdelávanie,
- umenie a kultúra,
- udržateľný turizmus,
- verejné služby,
- rozvoj komunít,
- práva a rovnosť,
- digitalizácia,
- regionálny rozvoj.

V každej z týchto oblastí identifikovali tzv. 15 „bublín“, ktoré predstavujú možných aktérov, nositeľov pozitívnych spoločenských zmien a zároveň potenciálnu cieľovú skupinu.

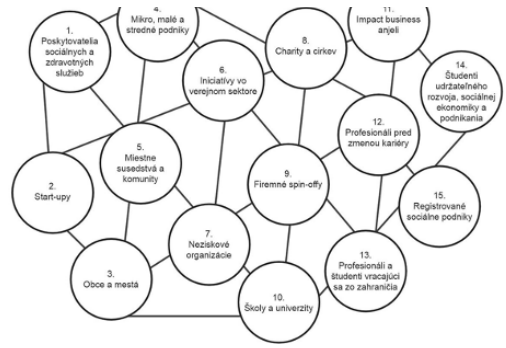

Zdroj: https://www.socialniinovatori.sk/nas-pristup

Zdroj: unsplash.com

[1]https://www.socialniinovatori.sk/manifest

SPÔSOB FINANCOVANIA

Organizácia je prioritne financovaná z príjmov poskytnutých služieb a v súčasnosti majú finančné zdroje aj z projektu Interreg SEED Hub za aktivity realizované v rámci neho.

Aktuálne ponúkajú nový finančný nástroj ekvity (priamy kapitálový vklad) alebo kvázi ekvity (podriadený dlh), ktorý je novým produktom na slovenskom trhu. Sociálni Inovátori Impact Capital, s.r.o. je správca nového investičného fondu so zameraním na investovanie do organizácií, ktoré prinášajú pozitívny spoločenský dopad. Fond je v objeme 10 mil EUR, investovať sa môže vo výške 50 000 až 800 000 EUR v regiónoch mimo Bratislavského kraja. Realizácia investície sa musí uskutočniť do 31. decembra 2023. Investícia môže byť aktívna do konca roku 2031. Počas tohto obdobia bude prebiehať spolupráca družstva s organizáciou a bude možné uskutočniť plánované aktivity s cieľom dosiahnuť pozitívne spoločenské zmeny. Táto forma investície umožňuje ísť do viac rizikových projektov, ktoré by komerčné banky neboli ochotné financovať. Zároveň sa, po takejto investícii, zvyšuje šanca získať bankový úver.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Organizácia spolupracuje primárne s poľskou bankou TISE a s Oddelením sociálnej banky Slovenskej sporiteľne, a to v procese ponuky návratných finančných zdrojov pre realizované projekty. Využíva aj externé služby odborníkov a expertov vo vybraných oblastiach.

OPIS PROBLÉMU

V oblasti financovania projektov či aktivít zameraných na dosahovanie pozitívnych spoločenských zmien sa javí problém efektívneho financovania ako kľúčový. Na Slovensku sledujeme mnoho úspešných iniciatív, ktoré sú realizované prevažne zo zdrojov štrukturálnych fondov, a po uplynutí doby riešenia absentujú ďalšie zdroje pre ich udržateľné fungovanie. Ďalším reálnym problémom je, že projekty zamerané na pozitívne spoločenské zmeny sú častokrát komerčnými bankami posudzované ako „neefektívne" z pohľadu finančnej návratnosti a nie je možné ich úverovo financovať.

Zdroj: unsplash.com

SPÔSOB RIEŠENIA

Sociálni inovátori, družstvo prinášajú inovatívny spôsob riešenia uvedeného problému. Poskytnutím komplexného balíka produktov (služieb a finančných nástrojov) vedia navrhnúť riešenia spoločenských výziev, a to formou udržateľného projektu či podnikania (nie grantovým financovaním). Poradia v nastavení biznis plánu a zabezpečia finančné zdroje tak, aby realizované aktivity, popri spoločenskom dopade, priniesli aj finančnú návratnosť.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Ciele spoločnosti Sociálni inovátori, družstvo sú sformulované takto:

- nasmerovať investície k riešiteľom spoločenských výziev,
- zvýšiť počet profesionálov v sektore spoločensky prospešného (sociálneho) podnikania,
- transformovať iniciatívy s pozitívnym dopadom na spoločnosť na ekonomicky udržateľné sociálne podniky,
- motivovať podnikateľov na vnímanie dlhodobého horizontu, z ktorého vychádza potreba podnikať zodpovedne a prispievať k hĺbkovému riešeniu spoločenských výziev.

Za obdobie existencie organizácie a v nadväznosti na uvedené ciele sa im podarilo realizovať 15 investícií a poskytnúť úver v hodnote 5 mil. EUR. Okrem prvotných prijímateľov služieb spoločnosti majú úžitok aj miestne komunity (generovaný sociálny dopad), a to v podobe zvyšovania ich kvality života.

Za najvýznamnejší dosiahnutý výsledok považujú, podľa výroku zástupkyne organizácie, že „financujú aj to nemožné". Hľadajú inovatívne spôsoby financovania pre projekty, ktoré riešia spoločenské výzvy, a pre ktoré bankový úver nie je dostupný. Spoločnosť Sociálni inovátori, družstvo je so svojimi produktami dobrým príkladom praxe v oblasti sociálneho/ dopadového investovania či financovania.

Zrealizované úspešné projekty:

- Nová Cvernovka, Bratislava – vybudovanie kreatívneho a kultúrneho centra,
- Zelený bicykel, Prievidza, Bojnice – bike sharing ako alternatívny spôsob prepravy po meste, ktorý šetrí životné prostredie,
- 3lobit, Bratislava – služby podporujúce plnohodnotné osobné prežívanie a zlepšenie kvality života ľudí so zdravotným znevýhodnením,
- Publicom – vytvorenie vzdelávacích materiálov na vyučovacie hodiny,

- Dedoles – e-shop ponúkajúci tričká a iné produkty vyrobené udržateľnými procesmi, ktoré sú recyklovateľné alebo vyrobené z recyklovaných materiálov,
- Národné centrum vodného póla, Nováky - tréningové, ubytovacie a stravovacie služby v znovu oživenom centre vodného póla,
- Bivio, Bratislava – miesto, kde prebieha príprava ľudí s mentálnym postihnutím na budúce zamestnanie v oblasti ubytovacích služieb, služieb verejného stravovania a práčovne,
- Domov dôchodcov, Plachtince – rozšírenie služieb a zvýšenie kapacít v zariadení pre seniorov v okrese Veľký Krtíš,
- Galéria Jabloň, Prievidza – oživenie bývalého baníckeho učilišťa vybudovaním kultúrneho a kreatívneho centra,
- Spolu sme Prievidza, Prievidza – rozšírenie služieb požičovne zdravotných pomôcok,
- Revitalizácia kaštieľa v Čunove – projekt Bratislavského samosprávneho kraja vybudovať ekologicko-environmentálne centrum,
- Wasco, Valaská – prevádzkovanie práčovne, kde sú vytvorené pracovné miesta pre znevýhodnených na trhu práce, najmä pre dlhodobo nezamestnaných, ženy po materskej, osamelé matky s deťmi, zdravotne znevýhodnených, mladých a osoby nad 50 rokov,
- Človek v ohrození, Lučenec – zriadenie pracovnej agentúry podporovaného zamestnávania znevýhodnených uchádzačov o prácu spolu s tréningovým a pracovným centrom,
- Revitalizácia gymnázia vo Zvolene, Zvolen - štúdia ekonomickej udržateľnosti budúceho multifunkčného komunitného centra v nevyužívanej budove gymnázia,
- Združenie mladých Rómov, Valaská – rozšírenie existujúceho komunitného centra a vytvorenie lepších podmienok pre integráciu Rómov,
- Pekáreň Kruh, Bratislava – cieľom projektu je oživiť tradičné pekárske remeslo v Bratislave,
- Čiernohronská železnica, Čierny Balog - rozšírenie kapacít železnice ako národnej kultúrnej pamiatky a turistickej atrakcie v regióne, ale aj jej zaradenie do verejnej dopravnej siete kraja.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Organizácia sídli v Bratislave, ale svoju činnosť vykonáva na území celého Slovenska. Na slovenskom trhu je to jediný subjekt poskytujúci komplexný balík služieb zameraný na návratné finančné zdroje. Má vybudovanú medzinárodnú sieť poskytovateľov produktov a služieb v oblasti sociálneho financovania, najmä z Nemecka, Španielska a Portugalska. Nimi ponúkané produkty a postupy sa mierne líšia s ohľadom na národné špecifiká. Popísaný spôsob podpory a financovania projektov či podnikaní so spoločenským dopadom je možné transformovať aj na medzinárodnú úroveň, zohľadňujúc miestne ekonomické a legislatívne podmienky, ako aj historický vývoj a tradície. Spoločnosti z Českej republiky prejavili záujem o replikovanie prezentovaného slovenského modelu financovania u nich.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Na etablovanie sociálneho či dopadového financovania a projektov so spoločenským dopadom je žiaduce vybudovať jednoduchý a efektívny back office, ktorý by tvorili odborníci a experti v konkrétnych oblastiach. Back office by slúžil viacerým aktivitám, projektom či organizáciám a zabezpečil by rozsiahle poradenstvo a podporu pre viacero subjektov.

Významnou podporou by mohol byť produkt tzv. „technická pomoc", t. j. podpora poskytnutá pri realizácii projektov so spoločenským dopadom. Sociálni inovátori poskytujú svoje služby na komerčnom princípe a realizátori dobrých nápadov nie sú vždy schopní nájsť na to zdroje. Poradenstvo by malo spočívať najmä v nastavení biznis modelu a príprave podkladov k žiadosti o finančné zdroje. V rámci tohto produktu by mohli byť financovaní aj profesionáli, čím by sa posilnil ľudský kapitál v tomto sektore. Produkt „technická pomoc" by mohol byť poskytnutý štátom v rámci verejných politík na podporu sociálnej inklúzie a rozvoja regiónov.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://www.socialniinovatori.sk/

Inteligentný vzdelávací systém

SmartBooks

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

INTELIGENTNÝ VZDELÁVACÍ SYSTÉM „SMARTBOOKS“

Vzdelanie predstavuje nenahraditeľnú hodnotu pre jednotlivca, ako aj pre spoločnosť. Význam vzdelania v spoločnosti sa akcentuje najmä v súvislosti s jej celkovým socio-ekonomickým prínosom k rozvoju. Vzdelaní ľudia sa flexibilnejšie prispôsobujú turbulentným zmenám na trhu práce a oveľa pružnejšie sa prispôsobujú zmenám v spoločnosti, ktorým počas svojho života čelia. Vzdelanie im dáva hodnotu, ktorou si dokážu zabezpečiť primeranú životnú úroveň. Vzdelanie jednotlivec nadobúda na základe školského vzdelania, učenia sa, ako aj prostredníctvom vlastného sebavzdelávania.

Učenie je cieľavedomý proces, ktorý spočíva v aktívnom a samostatnom osvojovaní si vedomostí, zručností a návykov, ako aj foriem správania a osobných vlastností 1 . Učenie je podstatou všetkých edukačných procesov. Ide o proces, ktorý začína v školskom veku a pretrváva po celý život. Učenie sa je základom každého vzdelávania, ktoré môžeme kategorizovať na formálne vzdelávanie, neformálne vzdelávanie a spontánne učenie. Každá forma vzdelávania má svoje špecifiká a je jedinečná.

Slovensko patrí medzi 17 krajín, v ktorých je podiel osôb s predčasne ukončenou školskou dochádzkou v populácii pod 10 % [2] , čo je predovšetkým zapríčinené zlyhávaním vzdelávacieho systému. Počet žiakov v triede, rôzna úroveň mentálnych schopností, rôzne dravotné postihnutia a ďalšie faktory zapríčiňujú rôznu úroveň napredovania žiakov vo vzdelávaní. V prípade podcenenia a nepodchytenia faktorov, ktoré vedú k diferenciácii žiakov môže spôsobiť rezignáciu jednotlivca na vzdelávanie, čo má v neskoršom období socio-ekonomický vplyv na celú spoločnosť. Skoré opatrenia vedúce k motivácii získavania vedomostí takýmto negatívnym javom zabraňujú. Plán obnovy a odolnosti, ktorý bol vypracovaný a schválený na základe kritérií Nariadenia európskeho parlamentu a rady (EÚ) 2021/241 z 12. februára 2021, stanovuje míľniky a ciele k implementácii nástrojov na prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky[3]. Inteligentný systém domáceho získavania vedomostí sa môže stať jedným z takých nástrojov, nakoľko prispieva k zlepšovaniu vedomostí, ktoré následne prispievajú k znižovaniu predčasného ukončovania školskej dochádzky. SmartBooks on-line vzdelávanie rešpektuje odlišnosti jednotlivcov, vychádza z ich potrieb a záujmov a vďaka rôznym súťažiam motivuje k neustálemu zlepšovaniu sa.

SOCIÁLNA INOVÁCIA

vo vzdelávaní znamená využitie nových a inovatívnych prístupov, metód a technológií k riešeniu sociálnych problémov v oblasti vzdelávania. Inovácie zasahujú do všetkých oblastí života a preto sa musia prejaviť v organizácii, obsahu a formách vzdelávania. Inovácia prináša účinnejšie a efektívnejšie riešenia v porovnaní s dostupnými alternatívami pri zlepšovaní a udržiavaní vedomostí prepájaním rôznych aktérov a foriem s cieľom napredovania žiakov vo vzdelávaní. Človek sám musí prebrať zodpovednosť za inováciu svojich vedomostí a schopností a z toho dôvodu je dôležitým výstupom formálneho vzdelávania schopnosť učiť sa, pri ktorej môžu dôležitú úlohu zohrávať inovácie v oblasti technologických nástrojov.

Poslaním spoločnosti SmartBooks, a. s. je prehlbovať, zdokonaľovať, rozvíjať a overovať vedomosti prostredníctvom inteligentného domáceho vzdelávacieho systému využívajúc prvky umelej inteligencie.

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Spoločnosť SmartBooks, a.s., Národná 18, 010 01 Žilina vznikla zápisom do Obchodného registra dňa 08. apríla 2016 ako spin-off Inštitútu jazykov a vzdelávania, ktorého vznik sa datuje do roku 2004. SmartBooks, a.s. je od vzniku budovaná ako podnik so sociálnym dosahom podľa § 5 ods. 3 zákona o sociálnej ekonomike[4] , pričom dbá na to, aby dosahovala merateľné pozitívne sociálne vplyvy najmä v oblasti vzdelávania inovatívnymi metódami.
Spoločnosť zamestnáva v priemere 10 zamestnancov, ktorí pracujú na hlavný pracovnýpomer a aktuálne zamestnáva aj 10 aktívnych metodikov pracujúcich na čiastočný pracovný pomer. Ide o tieto pracovné pozície: developeri, školskí koordinátori, školitelia, obchodníci, hotline, správa licencií, administratíva, metodika a tvorba učebných materiálov.

www: https://www.smartbooks.sk

Štatutárny zástupca:
Mgr. Peter Belan – predseda predstavenstva
(peter.belan@smartbooks.sk)

Kontaktná osoba:
PaedDr. Denisa Skálová
(denisa.skalova@smartbooks.sk)

Právna forma: akciová spoločnosť
IČO: 50244388
DIČ: 2120249373

1 Bošňáková, M. (2006): Základy pedagogiky. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, ISBN 80-89271-07-3.
2 Hall, R., Dráľ, P., Fridrichová, P., Hapalová, M., Lukáč, S., Miškolci, J., Vančíková, K. (2019): Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum, Bratislava: MESA10. Dostupné na : https://analyza.todarozum.sk/analyza-zisteni-o-stave-skolstva-na-slovensku.pdf.
3 https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1019/kompletny-plan-obnovy.pdf

Spoločnosť SmartBooks, a.s., poskytuje aj ďalšie služby v nasledovných oblastiach:
- školenia na využívanie digitálnych technológií v didaktickom procese,
- spracovanie správ o aktivite používateľov pre riaditeľov škôl,
- podpora individuálnych klientov, t. j. hlavne rodičov pri používaní portálu ich deťmi, ak škola SmartBooks ešte nemá.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Hlavným cieľom nositeľa sociálnej inovácie je zefektívniť vzdelávanie žiaka a prehĺbiť jeho vedomosti bez zaťaženia rodiča, ako aj učiteľa. Sociálna inovácia spočíva vo vývoji inteligentného systému domáceho učenia, obsahujúceho viac ako 82 000 náučných úloh z 18 predmetov základnej školy, využívajúci moderné webové rozhranie a vlastnú mobilnú aplikáciu. SmartBooks je jedinečná pomôcka na online učenie a doučovanie pre žiakov, študentov, rodičov, učiteľov a ostatných, ktorým záleží na kvalitnom vzdelávaní. Systém SmartBooks napodobňuje prácu doučovateľa, nakoľko zistí medzery vo vzdelávaní dieťaťa,ktoré mu systém vysvetlí pomocou stručnej učebnice, ako aj inteligentnej cvičebnice použitíminteraktívnych úloh a následne overí úroveň vedomostí. Rozdiel od zvyčajných testov je v tom, že žiaka nielenže preskúša a identifikuje jeho slabiny, ale ukáže mu vysvetlenie a následne ho cyklicky skúša až do doby naučenia. Rodič získava prehľad o zvládnutých úlohách a napredovaní vo vzdelávaní dieťaťa. Učitelia vedia ľahkou formou prejsť zadania, ktoré mali žiaci vypracovať doma a zároveň vidia priebeh učenia. Celá kontrola domácich úloh učiteľom aj rodičom trvá veľmi krátku dobu. Používaním systému SmartBooks si deti rozvíjajú myseľ, trénujú pamäť ako výsledok uchovávania a opätovného vybavovania informácií, rozvíjajú jemnú motoriku, učia sa písať, počítať, kresliť a získavajú ďalšie zručnosti.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Úlohou vzdelávania na základných školách je zabezpečiť osvojenie si základov vzdelania, základných gramotností, zručností, schopností, kompetencií a hodnôt a rozvíjať schopnosť učiť sa[5].

Najdôležitejšou cieľovou skupinou využívajúcou inteligentný systém vzdelávania SmartBooks sú žiaci základných škôl. V školskom roku 2022/2023 navštevuje základné školy spolu 482 426 6 žiakov 1. – 9. ročníka.
Z uvedeného počtu predstavujú žiaci 1. – 4. ročníka spolu 231 065 žiakov a počet žiakov 5. – 9. ročníka predstavuje spolu 251 361 žiakov.

Medzi ďalšie potencionálne cieľové skupiny, ktorým inteligentný systém vzdelávania SmartBook môže byť nápomocný, môžeme zaradiť:

- žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami,
- učiteľov,
- špeciálnych pedagógov,
- školských asistentov,
- školské kluby detí,
- rodičov,
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Vývoj aplikácie SmartBooks a jej testovanie si za 10 rokov vyžiadalo značné finančné prostriedky, ktoré spoločnosť odhaduje na približne 1,1 mil. €. Spoločnosť tieto finančné prostriedky získala výhradne z vlastných zdrojov.

Predplatné za využívanie aplikácie SmartBooks sa riadi v zmysle cenníka uvedeného na internetovej stránke spoločnosti SmartBooks, a.s. Balíčky predplatného závisia od toho, či aplikáciu používajú rodičia a deti alebo školy a triedy. V prípade, ak licenciu využíva celá základná škola, ktorá má nad 60 žiakov, mesačný poplatok za všetky predmety predstavuje 1€ na žiaka[7] .

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Myšlienka vývoja inteligentného systému učenia sa skrsla v hlave p. Petra Belana, ktorý spolu s manželkou založili Inštitút jazykov a vzdelávania. Tento systém mal pôvodne slúžiť ako nástroj na štúdium jazykov. Na SmartBooks ho časom premenili vďaka ich trom synom, ktorým chceli pomôcť zlepšiť si ich školské výsledky, čo zahŕňalo jeho rozšírenie na kompletné učivo pre 1. až 9. ročník základných škôl. Na tvorbe vzdelávacieho obsahu, vysvetľujúcich obrázkov, úloh, ako aj odpovedí sa podieľalo približne 120 odborníkov a nadšených pedagógov z praxe, ktorí počas viac ako štyroch rokov pracovali na súčasnej podobe jedinečného inteligentného

[5]Trexima (2022): Stratégia rozvoja ľudských zdrojov v sektore vzdelávanie, výchova a šport do roku 2030.
Dostupné na: https://sustavapovolani.sk/uploaded_files/sri/vzdelavanie_web.pdf.
[6]https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zakladne-skoly.html?page_id=9601
[7]https://ucenie.smartbooks.sk/eshop-company

systému SmartBooks, ktorý následne ponúkli školám
a jednotlivcom. Vzdelávacia platforma má dnes viac ako 16-tisíc aktívnych používateľov 1. a 2. stupňa základných škôl, ako aj stovky učiteľov.

OPIS PROBLÉMU

Vzdelanie je dôležitou spoločenskou hodnotou, ktorá prispieva k sebavedomiu a životnej úrovni občanov krajiny. Vzdelanie prispieva jednotlivcom k tomu, aby sa mohli realizovať a spoločnosti následne prinášať ekonomickú prosperitu.

V školskom roku 2022/2023 navštevuje základné školy spolu 482 426 žiakov 1. – 9. ročníka. Podľa školského zákona a metodických usmernení žiak, ktorý bol na konci druhého polroka hodnotený stupňom prospechu nedostatočný alebo dosiahol neuspokojivé výsledky z viac ako dvoch povinných vyučovacích predmetov, opakuje ročník. Počet žiakov opakujúcich ročník v Slovenskej republike za 1. – 4. ročník dosiahol 4 900 žiakov, čo predstavuje 2,12 %.

Z regionálneho hľadiska najnižšia miera žiakov opakujúcich ročník bola dosiahnutá v Trenčianskom (0,32 %) a Žilinskom kraji (0,33 %), zatiaľ čo najvyššia úroveň bola dosiahnutá v Košickom (5,23 %) a v Prešovskom kraji (3,34 %). Počet žiakov 5. – 9. ročníka predstavuje v školskom roku 2022/2023 spolu 251 361 žiakov. Z uvedeného počtu žiakov 5. – 9. ročníka bolo 3 261 žiakov, ktorí opakovali ročník, čo predstavuje za Slovenskú republiku úroveň 1,30 %. Najnižšia úroveň žiakov 5. – 9. ročníka opakujúcich ročník bola zaznamenaná v Žilinskom (0,28 %) a Trenčianskom kraji (0,36 %), zatiaľ čo najvyššia úroveň bola dosiahnutá v Prešovskom (2,30 %) a v Banskobystrickom kraji (2,29 %). Medzi dôvody, ktoré vedú k opakovaniu ročníka, môžeme zaradiť najmä vymeškané väčšie množstvo hodín, vysoké tempo preberaného učiva, ktoré žiaci nestíhajú, ako aj socio-ekonomické dôvody rodín, ktoré nevedú žiakov k motivácii vzdelávania a dosahovania lepších výkonov v školách.
Nepravidelná školská dochádzka je kľúčovou príčinou negatívne ovplyvňujúcou vzdelávacie výsledky žiakov, a tým aj celkovú úspešnosť žiakov. Z dlhodobého hľadiska vedie k nezáujmu žiakov o vzdelávanie, nepravidelnej príprave na vyučovanie a následnému nezvládaniu požadovaných učebných nárokov[8].

Čiastočnou kompenzáciou inštitucionálneho vzdelávania by mohol byť systém domáceho inteligentného vzdelávania. V regiónoch, v ktorých sa nachádzali žiaci s rizikom školského neúspechu, bola zaznamenaná vyššia miera rizika chudoby, ako je priemer Slovenskej republiky. Prešovský a Banskobystrický kraj dosahujú najvyššiu mieru rizika chudoby na úrovni 19,2 % a 19,1 %. Nad celoslovenským priemerom, ktorý je na úrovni 12,3 %[9] je aj Košický (16,2 %) a Žilinský kraj (12,4 %). Rozvíjajúca sa chudoba nevytvára podnetné prostredie pre kvalitné vzdelávanie.

Regionálne disparity môžeme sledovať aj v počte škôl, v ktorých žiaci nedosahujú ani základnú úroveň gramotnosti, pričom už základná gramotnosť robí človeka silnejším a umožňuje mu zlepšovať si kvalitu života. V Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji sa v každom z nich nachádza 23 takýchto škôl a v Banskobystrickom samosprávnom kraji sú takéto školy 4. Žiakmi takýchto škôl sú najmä deti zo sociálne vylúčených komunít. Z vyučovacieho predmetu matematika dosahujú iba 20 % úspešnosť a podobné výsledky dosahujú aj zo slovenského jazyka.

Žiaci z regiónov východného Slovenska ďalej čelia aj problému predčasného ukončenia školskej dochádzky oproti ostatným regiónom Slovenska, čo vedie aj k vyšším problémom v zamestnanosti mladých. Sociálne znevýhodnené prostredie, ktorému žiaci čelia, zvyšuje mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky dvojnásobne oproti ostatným žiakom. Miera predčasného ukončovania školskej dochádzky dosiahla na Slovensku v roku 2019 úroveň 8,3 %, čo predstavuje 3,4 % nárast oproti roku 2009. Podporný nástroj možnej eliminácie predčasného ukončovania vzdelávania na Slovensku existuje v podobe technológií ako napr. SmartBooks, avšak nie je implementovaný do štandardného didaktického programu, pričom žiaci s predčasne ukončenou školskou dochádzkou majú až 12-krát vyššiu pravdepodobnosť nezamestnanosti oproti rovesníkom, ktorí riadne ukončili školskú dochádzku.
Demografický vývoj a nedostatočne dobudovaná infraštruktúra škôl spôsobuje zmennosť vo vyučovaní. V Slovenskej republike sa 5 689 detí na základných školách učí v dvojzmennej prevádzke. Z uvedeného počtu je 2 987 detí v Prešovskom kraji, 2 672 detí v Košickom kraji a iba 30 žiakov v Bratislavskom samosprávnom kraji. Až 92,67 % tvoria žiaci 1. – 4. ročníka a iba 7,33 % predstavujú žiaci 5. – 9. ročníka. Kvalita vyučovania v 2 zmenách je ovplyvnená únavou žiakov v popoludňajších hodinách, čo sa prejavuje na výsledkoch vzdelávacieho procesu.

[8] Štátna školská inšpekcia (2022): Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2020/2021. Bratislava: Štátna školská inšpekcia, 2022. ISBN 978-80-974470-0-7. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2022/12/sprava_2022.pdf.
[9] Štatistický úrad SR (2022): EU SILC 2021 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022. ISBN 978-80-8121-867-5 (online).

SPÔSOB RIEŠENIA

Inteligentný vzdelávací systém SmartBooks je moderný a inovatívny vzdelávací systém, ktorý obsahuje všetky predmety a témy podľa aktuálne platného kurikula základných škôl, ktorého snahou je poskytnúť vzdelávanie efektívnejšou a najmä prispôsobivejšou formou učenia sapotrebám a tempu každého žiaka. Vďaka prispôsobivosti učebných materiálov je SmartBooks užitočným nástrojom pre rôzne typy žiakov, vrátane tých so špeciálnymi potrebami. Pre žiakov 1. ročníka má systém SmartBooks úlohy nahovorené, čo ich nevylučuje z používania aplikácie a nie je nutná prítomnosť rodiča. SmartBooks rozvíja zručnosti a znalosti žiakov v rôznych oblastiach, ako sú matematika, angličtina, vedné disciplíny, ale aj komunikácia, kreativita a mäkké zručnosti.
Medzi najpopulárnejšie predmety využívané predplatiteľmi aplikácie SmartBooks patria Anglický jazyk, Matematika, Fyzika, Biológia, Slovenský jazyk, Prírodoveda, Vlastiveda a Chémia.

SmartBooks poskytuje on-line vzdelávanie vybraného predmetu alebo zvolenej témy, ktoré sú prispôsobené individuálnym potrebám a tempu každého žiaka. Od klasickej výučby, ktorá je založená na princípe neustáleho čítania teórie, známkovania, čo vyvoláva u detí strach z chýb a zo zlyhania, sa SmartBook odlišuje formou testovania a okamžitej spätnej väzby, ktorá určí, či odpoveď bola správna alebo nesprávna. Žiaci získavajú prístup k interaktívnym učebným materiálom, ktoré sú im nápomocné pri získavaní vedomostí. Umelá inteligencia získava informácie o vedomostiach a schopnostiach žiaka, identifikuje jeho medzery vo vedomostiach a prostredníctvom opakovane predkladaných úloh na osvojenie a precvičenie sleduje pokrok v zdokonaľovaní vedomostí žiakov, čo ju stavia do pozície efektívneho domáceho doučovateľa.

Hlavným cieľom SmartBooks je doplnenie medzier vo vedomostiach a preopakovanie učiva, ktoré bolo vysvetľované na jednotlivých hodinách v škole. Aplikácia podporuje žiaka v zvládnutí celej témy bez ohľadu na to, koľkokrát sa pri zvládaní úloh pomýlil. Automatická dynamizácia zabezpečuje, že žiak dostáva pozmenené parametre cvičenia alebo testu. Nie je možné odpisovať a nepomôže ani poznačenie si správneho riešenia tej istej úlohy, čo významnou mierou podporuje žiakov v uvedomení si potreby čítania s porozumením. Takýto spôsob učenia je oveľa efektívnejší, nakoľko povzbudzuje dlhodobú pamäť dieťaťa. Žiaci sa v školskom hodnotení zlepšujú častokrát až o 2 stupne. Samotné štúdium nie je cieľ, ale nástroj k dosiahnutiu tzv. naučenosti, získaniu udržateľnýchvedomostí.

Aplikácia SmartBooks zohráva významnú úlohu aj pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Napríklad deti s poruchou pozornosti veľmi rýchlo zabúdajú a málo si pamätajú. Aplikácia im umožní dohľadať si preberané učivo, rýchlosť sa prispôsobí ich individuálnym potrebám a vzdelávanie sa uskutočňuje zábavnou formou a učenie ich baví.
Chuť do učenia je podporená tzv. sieňou slávy, kde sa deti na základe vyriešených úloh umiestňujú a môžu získať zaujímavé ceny, čo ich motivuje k lepším výsledkom. Výsledkom je zvýšená pozornosť a zapamätanie si väčšieho obsahu.

SmartBooks u detí podporuje samostatnosť, čo uľahčuje prácu aj rodiča. Prostredníctvom programu SmartGuard rodič získava informácie o aktivitách, ktoré dieťa vykonáva na počítači a dieťaťu monitoruje a obmedzuje čas nad jednotlivými úlohami a zábavou. Prostredníctvompodrobných prehľadov je možné si prezrieť problémové úlohy dieťaťa, koľkokrát odpovedalo na vygenerované otázky a aké odpovede zadalo. Uvedené prehľady umožňujú sa zamerať na problémové témy učiva.

SmartBooks uľahčuje prácu aj pre pedagóga, nakoľko mu je nápomocný pri plánovaní výučby a získavaní informácií o napredovaní svojich žiakov, čo mu umožňuje využiť tieto informácie pri prispôsobovaní pedagogického procesu a zlepšení efektivity svojho vyučovania. Zároveň si lepšou efektivitou pedagóg vytvára priestor k lepšiemu pochopeniu preberaného učiva a k rozvíjaniu iných zručností a aktivít so žiakmi.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Inteligentný systém vzdelávania od spoločnosti SmartBooks, a.s. využíva viac ako 16-tisíc aktívnych používateľov študujúcich na základných školách, ako aj stovky učiteľov.
Spoločnosť disponuje množstvom overených individuálnych referencií rodičov, ako aj učiteľov. Vzdelávacia platforma je dnes využívaná žiakmi, školami a doučovateľmi aj pri príprave na Testovanie 9 alebo pri príprave na prijímacie skúšky na strednú školu.

Na základe uskutočneného rozhovoru s metodičkou vzdelávania p. PaedDr. Denisou Skálovou bolo zistené, že z priebežného používania aplikácie v databáze spoločnosti evidujú stovky tisíc záznamov a dát, avšak z dôvodu obmedzených zdrojov a prosociálnej obchodnej stratégie zatiaľ nebol nastavený systematický prístup k štatistickému vyhodnocovaniu dát v zmysle plošného zlepšovania výsledkov žiakov. Do budúcnosti spoločnosť v tejto oblasti očakáva aktívnejšiu spoluúčasť škôl, rodičov, ako aj kompetentných inštitúcií.

Celospoločenským výsledkom je kontinuálne zlepšovanie vzdelanostnej úrovne žiakov prostredníctvom aktívneho používania inteligentného vzdelávacieho systému SmartBooks, nakoľko forma úloh je nastavená tak, aby nútila používateľov okrem získavania konkrétnych vedomostí aj učiť sa a myslieť.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Inteligentný vzdelávací systém SmartBooks je v súčasnosti využívaný klientami po celom území Slovenskej republiky, pričom najväčšie zastúpenie škôl a klientov je v regióne Žilinského samosprávneho kraja. Má však ďalší potenciál rozvoja a rozširovania o jeho ďalšie funkcionality a cieľové skupiny so zameraním na študentov stredných škôl. SmartBooks by mohol byť vhodným nástrojom pre podporu vzdelávania v rámci národného vzdelávacieho systému, čím by mohlo dôjsť k zlepšeniu výsledkov a úrovne vzdelávania na celonárodnej úrovni. SmartBooks má zároveň ambíciu poskytovať priebežne celonárodné online dáta pre všetky zainteresované strany v štruktúrovanej podobe, s možnosťou parametrizácie reportov a drill-down analýzy až na úroveň regiónu, školy, ročníka, predmetu či konkrétnej témy z kurikula.

Expanzii sociálnej inovácie na celonárodnú úroveň by prospelo zaradenie technológií, ako napr. SmartBooks, do štandardného didaktického programu, ako aj vytvorenie schém financovania napríklad formou „SaaS – Software as a Service“, prostredníctvom ktorej by štát prispieval škole na aplikáciu finančnými prostriedkami podľa skutočného aktívneho využívania konkrétnej vzdelávacej aplikácie (podľa počtu aktívnych používateľov v danom mesiaci). Slovenská republika si musí uvedomiť, že iba hardvérová podpora škôl a jednotlivcov nie je dostatočná, ale musíme sa urýchlene zamerať na skvalitnenie obsahu vzdelávania prostredníctvom technológií 21. storočia, nakoľko technológie v školách bez dostupného inteligentného vzdelávacieho obsahu a udržateľného využitia v pedagogickom procese sú príkladom neefektívneho plytvania finančných prostriedkov.

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky predpokladá podporu žiakov ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky formou doučovania žiakov, využitím tzv. mentorov/tútorov, ktoré by bolo realizované cez dotačný projekt s finančnou alokáciou zo zdrojov EŠIF počas programového obdobia 2021-2027. Plánovaná forma podpory doučovaniažiakov je síce adresná a kontaktná, zároveň však nie je plošná pre všetkých žiakov a na celom území Slovenskej republiky. Vzdelanie je potrebné radiť k verejným statkom, ktoré musia byť prístupné všetkým, nakoľko samotné štúdium nie je cieľ, ale je to nástroj k dosiahnutiu vzdelanostnej úrovne občanov. Inteligentný vzdelávací obsah, ktorý sa poskytuje prostredníctvom SmartBooks, má potenciál doučovania všetkých, čo násobne zvyšuje efektivitu vynaložených finančných prostriedkov.

V neposlednom rade pri rastúcom dopyte po on-line vzdelávaní a digitálnych učebných materiáloch by transformácia podpory inteligentného systému vzdelávania na národnú úroveň prispela k zabezpečeniu kontinuálneho vzdelávania žiakov v čase nepredvídaných pandémií a uzavretí škôl.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Ak chce Slovenská republika udržať tempo s vyspelým vzdelaným svetom, bude musieť prispôsobiť vzdelávací systém požiadavkám a zručnostiam 21. storočia. Z uvedeného vyplýva, že bude musieť dôjsť k zmene nielen obsahu vzdelávania, ale aj spôsobu výučby, ktorá odráža rýchlu digitalizáciu. Nárast digitalizovaného obsahu a on-line učenia bude viesť aj k zmenám požiadaviek kladených na učiteľov, ktorí sa z poskytovateľov informácií stanú skôr facilitátormi, čiže odborníkmi na vedenie diskusie.

Spoločnosť SmartBooks, a.s. plánuje rozšíriť aplikáciu inteligentného vzdelávacieho systému aj na stredné školy. Zo stredoškolského učiva majú vypracované štyri predmety.

V súvislosti s nárastom počtu žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami by im autori aplikácie chceli venovať viac pozornosti, nakoľko ide o skupinu žiakov, ktorí potrebujú špeciálny prístup založený na individualizácii a rýchlosti, čo aplikácia SmartBooks jednoznačne poskytuje.

Na základe uskutočneného rozhovoru s metodičkou vzdelávania p. PaedDr. Denisou Skálovou bolo zistené, že výzvou v oblasti napredovania na najbližšie obdobie je zapojenie väčšieho počtu škôl do aktívneho používania aplikácie a snaha o expanziu do zahraničia. Napriek tomu, že majú pripravených viac ako 300 vylepšení, rýchlejšej expanzii bráni absencia podporného finančného nástroja. Významnou finančnou podporou by bolo zníženie DPH na 10 % na elektronické materiály (t. j. na úroveň papierových tlačených kníh), nakoľko ide o rovnocenné materiály z hľadiska obsahu. Elektronický produkt je zároveň ekologickejší, nezaťažuje chrbtice žiakov a je oveľa efektívnejší a flexibilnejší. Nakoľko Slovenská republika zaznamenáva u žiakov základných škôl pokles vedomostí a zručností, tak plošnou podporou inteligentného vzdelávania systému SmartBooks by docielila obrat v nepriaznivom trende a zabezpečila by žiakom rozvíjať ich vzdelávací potenciál.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
https://www.smartbooks.sk

VIAC INŠPIRATÍVNYCH PRÍKLADOV NÁJDETE NA:
www.socialneinovacie.gov.sk

Vypracované pre potreby Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny
Slovenskej republiky
v rámci Národného kompetenčného centra pre sociálne inovácie

2023

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
a programu Zamestnanosť a sociálne inovácie

ISBN 978-80-89125-21-0

9 788089 125210